

A magyar fatemplomok és fatornyok jegyzéke

Jelen adattár nem tekinthető sem teljesnek, sem kimerítőnek, csak első kísérlet — az adott viszonyok és lehetőségek között — az idevágó anyag jegyzék-szerű feldolgozására, melyet további helyi kutatások vannak hivatva bővíteni, ki-gészíteni és helyesbíteni.

Feldolgozott anyag: a Műemlékek Orsz. Bizottságának rajz-, fénykép- és negatívgyűjteménye, a M. Tud. Akadémia Archaeologiai Bizottságának rajzgyűjteménye, a Néprajzi Múzeum rajz- és fényképgyűjteménye, a Történelmi Képcsarnok metszetgyűjteménye, a Református Egyházi Műkincsek kéziratos Leltára (Ref. Konvent), azonkívül a különféle hely- és egyháztörténeti monografiák, névkönyvek és sematizmusok, amennyiben azok a budapesti közönyvtárakban hozzáférhetőek voltak.

A nevezett gyűjtemények vezetőségeinek és mindazoknak, akik munkámban segítettek és támogattak, ez alkalommal is hálás köszönetet mondok.

Az összegyűjtött anyag vidékenként (Dunántúl, Alföld, Felvidék, Tiszántúl, Erdély), azokon belül a történeti Magyarország megyéi szerint betűrendben van csoportosítva. Egy-egy címszó alatt található az egyes emlékekre vonatkozó adatok és azok irodalma. Az utóbbiban benne vannak a rajzok is, a közgyűjtemények tulajdonában levő fényképek ellenben csak akkor, ha az illető emléknek egyéb irodalma nincsen.

A jegyzékben a „kőtemplom“, „kőtorony“ kifejezés általában a szilárd anyagból, vagyis akár kőből, akár téglából épült templomokat és tornyokat jelöli, a „faharangláb“ pedig a templomtól megállapíthatóan különálló fatornyokat, tekintet nélkül arra, hogy azok nagyobb tornyok vagy egyszerűbb ágasok-e.

Rövidítések

A magyarság néprajza = A magyarság néprajza. Szerk. Czakó E. I. köt. írták Bátky Zs., Györffy I., Viski K. Budapest, s. a. (1933); II. köt., írták Györffy I., Viski K. u. o. s. a. (1934).

Arch. Ért. = Archaeológiai Értesítő.

Arch. Közl. = Archaeológiai Közlemények.

Barcsa = Barcsa J.: A tiszántúli ev. ref. egyházkerület történelme. I. Debrecen, 1906.; II. u. o. 1908.

Bátky—Györffy—Viski = Bátky Zs. — Györffy I. — Viski K.: L'art populaire hongrois. Budapest, 1928.

Benkő = Benkő K.: Maroszsék ismertetése 1860—1861. Kolozsvár, 1868—69.

- Bunyitay = Bunyitay V.: A váradai püspökség története. II. A váradai püspökség káptalanai és monostorai. Nagyvárad, 1883.; III. A váradai püspökség egyházai. u. o., 1884.
- Debr. Prot. Lapok = Debreceni Protestáns Lap.
- Debreczeni = Debreczeni L.: Erdélyi református templomok és tornyok. Kolozsvár. 1929.
- Földváry = Földváry L.: Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez, I—II. Budapest. 1898.
- Jankó = Jankó J.: Kalotaszeg magyar népe. Budapest, 1892.
- jkv. = jegyzőkönyv
- Kádár = Kádár J.: Szolnok-Doboka vármegye monográfiája. II. Dész., 1900. ; III. u. o., 1900.; IV. u. o., 1901.; V. u. o., 1902.; VI. u. o., 1904.; VII. u. o., 1905.
- Kassai egyházmegye = A kassai százéves egyházmegye történeti névtára és emlékkönyve. I—II. Kassa, 1904.
- Ker. Magvető = Keresztény Magvető. Kolozsvár.
- Ker. Magvető. 1922. = Kelemen L.: Legrégibb adataink unit. templomainkról püspöki egyházvizsgálati jegyzőkönyveinkben 1789-ig. — Ker. Magvető. XLVII. 1922. 168—180. l.
- Kiss = Kiss K.: A szatmári ref. egyházmegye története. Kecskemét, 1878.
- Sz. Kiss K. = Sz. Kiss K. : Monografiai vázlatok a barsi ref. esperesség multja s jelenéből. Pápa, 1879.
- Lehoczky = Lehoczky T.: Bereg vármegye monográfiája. III. Ungvár, 1881.
- ltára = levéltára
- Magy. Prot. Egyháztört. Adattár = Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár. Szerk. Stomp. L. I. Budapest, 1902.; II. u. o. 1903.
- M. M. = Magyarország Műemlékei. Szerk. báró Forster Gy. I. Budapest, 1905.; II. Gerecze P.: A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. u. o., 1906.; III. u. o., 1913.
- Mg. vm-i és városai = Magyarország vármegyéi és városai. Szerk. Borovszky S. és mások. Budapest.
- Malonyay = Malonyay D.: A magyar nép művészete. I. A kalotaszegi magyar nép művészete. Budapest. 1907.; II. A székelyföldi, a csángó és a torockói magyar nép művészete. u. o., 1909.; IV. A dunántúli magyar nép művészete. u. o., 1912.; V. A palócok művészete. u. o., 1922.
- Márki = Márki S.: Arad vármegye és Arad sz. kir. város története. II. Arad, 1895.
- Mitth. der C. Commission = Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. Wien.
- Nagy = Nagy M.: Magyarország képekben. I. Pest. 1867.; II. u. o., 1868.
- Népr. Ért. = A M. Nemz. Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője.
- Névkönyv = Névkönyv az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház számára. Kolozsvár.
- Orbán = Orbán B.: A Székelyföld leírása. I. Udvarhelyszék. Pest, 1868.; II. Csík-szék, u. o., 1869.; III. Háromszék, u. o. 1869.; IV. Marosszék. u. o., 1870.; V. Aranyosszék, u. o., 1871.; VI. Barcaság. u. o., 1873.
- Osztr. Magy. Mon. = Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képbén. Budapest.
- Petranu = Petranu C.: Originea turnurilor bisericilor de lemn din Ardeal. Cluj, 1931. — Extras din „Inchinare lui N. Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani.“
- Petri = Petri M.: Szilágy vármegye monográfiája. I. Zilah. 1901.; II. u. o., 1901.; III. u. o., 1902.; IV. u. o., 1902.
- REML = Ref. Egyházi Műkincsek Leltára. (kézirat a Ref. Konventben).
- Rómer = Rómer Fl.: A Bakony. Győr, 1860.
- Soltész = Soltész J.: A nagybányai ref. egyházmegye története. Nagybánya, 1902.

Szőnyi = Szőnyi O.: Régi magyar templomok. Budapest, s. a (1933).
Szirmay = Szirmay A.: Szathmár vármegye fekvése, története és polgári esmérete. II. Buda, 1810.
Tört. Képcs. = Történelmi Képcsarnok az Orsz. Megy. Szépművészeti Múzeumban
Veszely = Veszely K.: Erdélyi egyháztörténeti adatok. I. Kolozsvár, 1860. — Reg. Ecclesiae S. Nicolai de Girgio factum per Georgium Ferenczi Sacerdotem Coelibatum.
vis. = visitatio
vis. jkv. = visitatio jegyzőkönyv
Viski = Viski K.: Erdélyi magyarság — Népművészet. Budapest. 1921.
Wesser = Wesser, R.: Der Holzbau. Berlin, 1903. — Beitrage zur Bauwissenschaft. Heft. 2.

I. Dunántúl

Baranya vármegye

Besence, ref. egyház. — Fatalpas, sövényoldalas, nádfedelű templom. 1779. ápr. 20-án kelt folyamodás: „...Oratoriumunknak is, mely most ... igen romladoxott, igyekeznénk új talpakat alá rakni.“ (Földvár II. 350. l.) 1881—1882. kőtemplomot építettek. (REML).
Bogdása, ref. egyház. — Fatalpas, zsufedelű templom. 1831. kőtemplomot építettek (REML).
Botyka, ref. egyház. — Fatemplom.
A török uralom alatt épült egy fatemplom, mestergerendáját a falu mostani helyére való telepedésekor a gyülekezet magával hozta. 1882. kezdték meg a kőtemplom építését (REML).
Csarnóta, ref. egyház. — Templom kőalapon, vert fallal, zsufetóval. A falutól távol domboldalon állott. 1856. kőtemplomot építettek. (REML).
Cun, ref. egyház. — Fatemplom.
Emlékét a szájhagyomány tartotta fenn. 1820—1825. kőtemplomot építettek (REML).
Diósvizlő, ref. egyház. — Fatalpas, besározott sövényoldalú, gyékénytetejű templom. 1714. dülő félben volt. 1764. ugyanilyen anyagú új templom készült. 1800. kőtemplomot építettek (REML).
Drávacsehi, ref. egyház. — Fatalpas, sövényoldalas, gyékénnyel fedett templom. 1804. épült. 1917-ben még megvolt. 1838. kőtemplomot építettek (REML).
Drávaiványi, ref. egyház. — Deszkatemplom. 1856. kőtemplomot építettek. (REML).
Drávapalkonya, ref. egyház. — Fatalpas templom. Első talpas templom építési ideje ismeretlen. 1773. második talpas templomot építettek, 1836. kőtemplomot. (REML).
Gyüd, ref. egyház. — Fatalpas templom. 1806. kőtemplomot építettek. (REML).
Kákics, ref. egyház. — Fatalpas templom és faharangláb. 1836. kőtemplomot építettek. (REML).

- Kemse*, ref. egyház. — Fatalpas sövénytemplom.
1834. épült. 1913. kőtemplomot építettek. (REML). A menyezet felírata: „EZ szent Hej Meg nagyobbított 1834. Esztendőben.“ (v. ö. továbbá Piskó adatait).
- Kiscsány-Oszi*, ref. egyház. — Fatalpas templom.
1754. vontatták a jelenlegi templom helyére az összes igavonó barokk segítségével. 1822. kőtemplomot építettek. (REML).
- Kisszentmárton*, ref. egyház. — Deszkatemplom, nádfedéllel.
A falu régi, elhagyott helyén volt. 1852. kőtemplomot építettek. (REML).
- Kőrös*, ref. egyház. — Fatemplom.
1795. kőtemplomot építettek. (REML).
- Luzsok*, ref. egyház. — Fatemplom.
1802 építették. 1853. kőtemplomot emeltek. (REML).
- Magyarürög*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Távlati képe és keresztmetszete — irónvázlat Schulz Ferenc től 1861. — a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében. (MM. I. 216. hasáb. — A jelzett helyen már nem található.)
- Mohács*, ref. egyház. — Sövényfalú templom.
1723. építették. 1790. kőtemplomot emeltek. (REML).
- Nagypeterd*, ref. egyház. — Fatemplom.
„A pogány háboru után“ épült. 1786. kőtemplomot építettek. (REML).
- Okorág*, ref. egyház. — Fatemplom.
1837. kőtemplomot építettek. (REML).
- Piskó*, ref. egyház. — Fatalpas, nádtetős templom.
1724. készült. 1782. Kemsével közösen faalapú templomot építettek. 1862. kőtemplomot. (REML).
- Szentlászló*, r. kath. egyház. — Hagymasisakos deszkatorony a templomon.
Közölve: Baranya multja és jelenje. Szerk. Várady Ferenc. II. s. 1. (Pécs), 1898. 611. l.
- Siklós*, ref. egyház. — Fatemplom.
1744. fejszéssel széjjelvagdaltattott. 1747. engedélyt kaplak, hogy kijavíthassák. (Földváry II. 154, 197. l.). 1791—1806. kőtemplomot építettek. (REML).
- Siklósnagyfalu*, ref. egyház. — Fatemplom.
1780. kőtemplomot építettek. (REML).
- Vajszló*, ref. egyház. — Fatemplom.
Először Leopold császár idejében építettek „egy kised templomot fából.“ 1743—1745. kijavították és bővítették. („...már elromlott, rothadt fájú templomunkat, mivel különben elrothadt talpai miatt nem lehetett, új fatalpakra s mivel megsokasodtunk nagyobbra is megerősítettük azon helyen.“). 1747. jan. 2. elvétetett a nyolc öl hosszú és három öl széles templom. 1763. fából és sárból akartak újat építeni, tíz öl hosszút és három öl széleset. (Földváry II. 344—346. l.). 1785. kőtemplomot építettek. (REML).
- Zaláta*, ref. egyház. — Fatemplom.
1770. körül elpusztult egy fatemplom. („...ezelőtt négy vagy öt esztendőkkel az árvíz igen kiöntvén, fából csinált Oratoriumunkat ... elpusztította.“). 1776. ápr. 28. folyamodtak engedélyért, hogy új fatemplomot építhessenek („És micsoda is tiltana minket a

templomnak építésétől, holott mi faragó emberek levén, fából minden költség nélkül felépítjük.“) (Földváry II. 348—349. l.). 1827-ig fennállt, a Dráva kiöntötte. 1834. kőtemplomot építettek. (REML).

Zengővárkony, ref. egyház. — Fatemplom.

1733. épült az első, 1750. a második fatemplom. 1802. kőtemplomot építettek. (REML).

Esztergom vármegye

Esztergom, ref. egyház. — Faharangláb.

1603. lerontatott. (Thury E.: A dunántúli ev. ref. egyházkerület tört. I. Pápa, 1908. 132. l.)

Farnad, ref. egyház. — Faharangláb.

1804. kőtornyot építettek. (Sz. Kiss K. 259. l.)

Kicsind, r. kath. egyház. — Sövénytemplom.

1732. egyházlátogatási jkv. említi. (Mg. vm-i és városai. Esztergom vármegye. Budapest, s. a. 24. l.)

Fejér vármegye

Baracska, ref. egyház. — Faharangláb.

A régi templom mellett állott. 1831—1832. új templomot építettek. (REML).

Bicske, ref. egyház. — Faharangláb.

1701. nádból készítettek oratóriumot. 1713. templomot építettek, mellette embermagasságnyi kőfundamentumra erősített faharanglábát, zsindeletet tornyocskával. 1735. újra zsindeleztek. 1762. általános renoválás. 1800. új templomot építettek toronnyal. (Biczó P.: A Bicskei ev. ref. egyház tört. Nagykőrös. 1896. 18, 20, 30, 32, 40. l.)

Bodmér, ref. egyház. — Faharangláb.

1789. építették. 1827. új templomot emeltek kis fatornyocskával.

1859. kőtornyot építettek. (Biczó P.: A bodméri ref. egyház tört. Nagykőrös, 1896. 8, 13. l.)

Csákberény, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1744. kőtemplomot építettek. (Földváry II. 174. l.)

Csákvár, ref. egyház. — Karóból, sövényből, deszkából bárdolt templom és faharangláb.

1748. után építették a fatemplomot. 1759. kőtemplomot emeltek és elébe zsindeletfedéllel ellátott haranglábát. 1783. a faharanglábak megújítottak. 1786. kőtornyot építettek. (Biczó P.: A csákvári ref. egyház tört. Nagykőrös, 1896. 22, 25, 33—34. l.)

Csór, r. kath. egyház. — Fatorony.

1753—1754. évi megyei összeírásban szerepel. (Károly J.: Fejér vm. tört. III. Székesfejérvár, 1899. 16. l.). Említve: Rómer 81. l.

Dunapentele, ref. egyház. — Faharangláb.

1923. épült. Négy oszlopon, négyszögletben álló, oldalt alul deszkázott, felül tetején faszindeletes. (REML).

Ercsi, ref. egyház. — Faharangláb.

1915. épült. Eladták a somogyvármegyei Lulla ev. gyülekezetének (REML).

Felcsút, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1748. júl. 21. tanúvallatás: „...ennek előtte 20 esztendőkkel sövényből font oratóriumuk vala ... a felcsúti kálvinistáknak.“ 1749. ennek helyén zöld gallyakból font u. n. harasztkerítéses helyiséget készítettek. 1757. tölgyfából és tövisből templomot építettek. Lerontatott. (Földváry II. 316, 320. l.) Későbbi templom mellett harangláb állott. 1895. új templomot építettek. (REML).

Lovasberény, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1714. után nádból építettek oratóriumot. 1749. karóból, sövényből, nádból készítettek templomot. 1750. újat karóból, sövényből, nád-dal fedve, sárral betapasztva, amely $7 \frac{6}{16}$ öl hosszú, $2 \frac{12}{16}$ öl széles volt. 1751. haranglábat emeltek, amely „egy hüvelyknyire sem lehet magasabb az oratórium födelénél.“ 1785. kőtornyot építettek és 1789-ben kőtemplomot. (Biczó P.: A lovasberényi ev. ref. egyház tört. Nagykovács, 1896. 13, 21—23, 30, 31. l.; REML.)

Kálós, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1719. épült az első fából, sövényből készített templom helyett kőalagra vályogból, nádtetővel, torony nélküli templom. 1786—1788. kőtemplomot építettek. (REML).

Sárkeresztes, ref. egyház. — Fatemplom.

1715. kőtemplomot építettek. (REML).

Sárkeresztúr, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1725. tanúkihallgatási jkv. szerint az oratórium sövényből épült és az 1659-ben szerzett kis harang falábakon állt mellette. 1730. körül kőtemplomot építettek, melynek volt kis fatornya, de harangjai a földön álló falábakon függtek. 1789. kőtornyot építettek. (Lévay L.: A sárkeresztúri ref. egyház multja és jelene. Budapest, 1890. 25—26. 28—29. l.)

Sóskút, r. kath. egyház. — Fatorony.

1752. készült. (Károly op. cit. III. 29. l.)

Soponya, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1720. kőtemplomot építettek, 1793. kőtornyot. (REML.).

Szabadbattyán, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1745 körül építették (Földváry II. 176. l.). 1780. romladozik. 1785. kőtemplomot építettek. (REML).

Szenlágota, r. kath. egyház. — Deszkatorony a templomon.

Közölve: Károly op. cit. V. Székesfejérvár, 1904. 301. l.

Vajta, r. kath. egyház. — Kőalapon, sövényfalú, nádtetejű templom.

1745. alakult a plébánia, a templomot az 1753—1754. évi megyei összeírás említi. (Károly op. cit. III. 32. l.)

Velence, ref. egyház. — Fatorony.

1743. épült a templom, melynek fatornya volt. 1807. kőtornyot építettek. (REML).

Zámoly, r. kath. egyház. — Sövénytemplom.

1753—1754. évi megyei összeírás szerint a templom földbe vert karókra font, rőzséből fonott sövényből áll, padlása faragatlan gerendákra rakott, gyalulatlan deszkákból, földve az egész épület nád-dal. (Károly op. cit. III. 19. l.)

Győr vármegye

Győr, r. kath. egyház. — Fatorony.

1660. gr. Széchenyi György a székesegyház átépítését befejezve, a fatorony helyébe kőtornyot emeltetett. (Stengl M.: Győr műemlékei. Győr, 1932. 7. l.)

Szent Kamill-rendi szerzetesek temploma. — Fatorony.
1767. kezdik a templom építését. 1835. villám üt az ideiglenes fatoronyba. (Stengl op. cit. 19. l.)

Győrszemere, ref. egyház. — Deszkatemplom.

1748. épült. 1786-ig állott fenn. (1796. protocollum adata. — REML)

Vámos, r. kath. egyház. — Fatorony.

1658 előtt megújították a templomot és fatoronnyal látták el. (Mg. vm-i és városai. Győr vármegye. Budapest, s. a. 65. l.)

Komárom vármegye

Bana, ref. egyház. — Fatemplom.

1680. épült. 1788. kőtemplomot építettek. (REML).

Bokod, ref. egyház. — Fatorony.

1794. a templom fatornyos volt. 1816. kőtornyot építettek. (REML).

Gyermely, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1786. kőtemplomot építettek. (REML).

Héreg, ref. egyház. — Fatorony.

1787. épült. 1859-ig állott fenn. (REML).

Kamocsa, ref. egyház. — Fatemplom.

1887. kőtemplomot építettek. (Mg. vm-i és városai. Komárom vármegye. Budapest. 1907. 73. l.)

Komárom, ref. egyház. — Fatemplom.

1621. építették. 1640. engedélyt kaptak a kijavítására. (Thury E.: A révkomáromi ev. ref. egyház tört. Budapest, 1889. 28. l.) — 1763. az u. n. régi kálvinista temetőben építettek fenyőkből és deszkákból imaházat. Le kellett bontani. (Komárom vármegye 157. l.)

Nagykeszi, ref. egyház. — Fatorony.

1732. felgyujtatott. (Földvály II. 30. l.)

Szomód, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1680 körül épült, majd később még egy újabb, ismét sövényből.

1786. kőtemplomot építettek. (REML).

Tarján, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1747. épült. 1785-ig állott fenn. (REML).

Tata, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1721. márc. 26-i tanúvallomás említi. (Magy. Prot. Egyháztört. Adattár. II. 177. l.)

Moson vármegye

Arak, — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Pozsony vármegye

Vásárút, r. kath. egyház. — Fatemplom.

A Duna árjai elsodorták. 1668—1672. kőtemplomot építettek. (Ipolyi A.: Csallóköz műemlékei. — Arch. Közl. I. 1859. 159. l.; Mitth. der C. Commission Bd. III. 1858. S. 247.)

Somogy vármegye

Balatonkiliti, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb. 1763. épült. 1793—1797. kőtemplomot építettek. (REML.)

Böhönye, ref. egyház. — Fatemplom.

1748. épült. Lerontatott. (Mg. vm-i és városai. Somogy vármegye. Budapest, s. a. 551. l.). 1833—34. kőtemplomot építettek. (REML.)

Csepely, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1713. épült. 1750 előtt kijavították. 1751. máj. 23. leírás szerint: „...majd három esztendeje ... mintegy 15 vagyis 16 karót a templom falában töben elrohadt karók mellé földben leástunk és azokat két szeggel a meggyengült karók mellé szegeztünk s az alját sárral becsapkodtuk, és följebb is, a honnét a sár lehullott, egy kevésbé megsároztuk.“ 1751. lerontatott. (Földvály II. 24, 26, 28. l.)

Csertő, ref. egyház. — Sövénytemplom zsuptetővel, torony nélkül.

1730. épült. 1881. kőtemplomot építettek. (REML.)

Csurgónagymarton, ref. egyház. — Sövénytemplom szalmatetővel. 1839—1842. kőtemplomot építettek. (REML.)

Drávafok, ref. egyház. — Fatemplom.

1861. kőtemplomot építettek. (REML.)

Fonyód, r. kath. egyház. — Faharangláb.

XIX. század végén pusztult el. (Malonyay IV. 186. l. — közölve: u. o. 370. kép.)

Gálosfa, r. kath. egyház. — Sövénytemplom.

1808. kőtemplomot építettek. (Somogy vármegye 67. l.)

Hetes, ref. egyház. — Fatalpas templom.

1770. épült. Egykorú feljegyzés szerint: „jeles ízléssel, gyönyörű festéssel készült remekmű, szép képírásokkal, gyertyatartókkal, csillárral.“ 1844—1847. kőtemplomot építettek. (REML.)

Jut, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1715. épült. 1785. második templom sárfalból, nádtetővel. 1830. kőtemplomot építettek. (REML.)

Kapoly, ref. egyház. — Faharangláb.

Az 1786-ban épült vályogtemplom mellett volt. 1836—1838. új templomot építettek. (REML.)

Kaposvár, r. kath. egyház. — Sövénytemplom.

1746. kőtemplomot építettek. (Csorba J.: Somogy vm. ismertetése Pest. 1857. 167—168. l.)

Kapusszentbenedek-Bárd, ref. egyház. — Fatemplom.

1770. épült, tornya 1786-ban. 1822—1825. kőtemplomot építettek (REML.)

Kastélyosdombó, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1720—1730 között elvétel. (REML.)

- Kisaszond*, ref. egyház. — Sövénytemplom.
1859-ig állott fenn. (REML.)
- Kisbajom*, ref. egyház. — Sövénytemplom zsuptetővel.
1762. készítették helyette újat, szintén fából, torony nélkül. 1787.
kőtemplomot építettek. (REML.)
- Kiskorpád*, ref. egyház. — Fatalpas sövénytemplom zsuptetővel.
1710. épült. 1790. körül kőtemplomot építettek. (REML.)
- Köröshegy*, ref. egyház. — Fatemplom.
1671. épült. 1683. a török felégette. (REML.)
- Markóc*, ref. egyház. — Talpas, faszindelyes templom.
1820. épült. 1858. Zsibót község vette meg 200 váltó forintért. (REML.)
- Nagyberény*, ref. egyház. — Sövénytemplom.
1745-ig állott fenn. (REML.)
- Nagydobsza*, ref. egyház. — Fatemplom.
A XVII. század végi török dúlás áldozata lett. (REML.)
- Nemeske*, ref. egyház. — Fatalpakon álló, sövényoldalú, faszindelyes templom.
1729-ig állott fenn. (REML.)
- Nemeskisfalud*, ref. egyház. — Téglalaapon, falábas, faszindelyes toronynélküli templom.
1864. kőtemplomot építettek. (REML.)
- Pata-Poklos-Somogyapáti*, ref. egyház. — Fatemplom.
Második és harmadik templom fából volt. 1794. kőtemplomot építettek. (REML.)
- Patca*, ref. egyház. — Deszkatemplom.
1840-ig állott fenn. (REML.)
- Pettend*, ref. egyház. — Faharangláb.
A régi templom mellett állott, 1862—1864. új templomot építettek, 1864-ben kőtornyot. (REML.)
- Rinyahosszúfalu*, ref. egyház. — Fatemplom.
1802. épült. 1855-ig állott fenn. (REML.)
- Rinyaújlak*, ref. egyház. — Fatemplom.
1839. leégett. (REML.)
- Rinyaújnép*, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
A régi fatemplom építési ideje ismeretlen. 1750 körül újabb fatemplom épült. 1789—1790. kőtemplomot építettek, 1834-ben a harangláb helyett kőtornyot. (REML.)
- Som*, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.
1826. kőtemplomot építettek. (REML.)
- Somogyhatvan*, ref. egyház. — Fatemplom.
1735—1742. között épült. 1789. kőtemplomot építettek. (REML.)
- Somogyjád*, ref. egyház. — Fatemplom.
1793-ig állott fenn. (REML.)
- Somogyzil*, ev. egyház. — Deszkatornyó a templomon.
Említve: Malonyay IV. 185. l.
- Somogyzob*, ref. egyház. — Sövénytemplom zsuptetővel.
1789. épült. 1806. leégett. (REML.)
- Somogyútr*, ref. egyház. — Sövénytemplom.
1721. épült. 1746. leromboltatott. (REML.)
- Szabadhídvég*, ref. egyház. — Faoszlopos sövénytemplom.

1690. épült. 1790. kőtemplomot építettek. (REML).
Szabás, ref. egyház. — Fatemplom toronnyal.
1731. épült. 1835 kőtemplomot építettek. (REML).
Szentmihály-hegy, r. kath. egyház. — Fakápolna.
XIX. század elején még állott. (Malonyay IV. 186. l.)
Szilvásszentmárton, ref. egyház. — Fatemplom.
1787. épült. 1844. kőtemplomot építettek. (REML).
Szólád, ref. egyház. — Faharangláb.
Az 1787-ben épült templom mellett állott. 1833. kőtornyot építettek. (REML).
Szomajom, ref. egyház. — Fatemplom.
1788-ig állott fenn. (REML).
Teleki, r. kath. egyház. — Deszkatorony a templomon.
Említve: Malonyay IV. 185. l. — Közölve: Békefi R.: A Balaton környékének egyházai a középkorban. Budapest, 1907. 113. l.
Vásárosbécz, ref. egyház. — Sövénytemplom.
1802. kőtemplomot építettek. (REML).
Visnye, ref. egyház. — Deszkatorony a zsupfedeles templomon.
1850 körül épült a templommal együtt. 1881. új templomot építettek. (REML).
Zselicszentpál, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Malonyay IV. 366. kép.

Tolna vármegye

Alsónyék, ref. egyház. — Fatemplom.
1791. kőtemplomot építettek. (REML).
Báta, ref. egyház. — Tölgyfaoszlopokra nádoldallal és tetővel épített templom.
1788. épült. 1828. kőtemplomot építettek. (REML).
Gyöng, ref. egyház. — Fatemplom.
1762-ig állt fenn. (REML).
Kajdacs, ref. egyház. — Faharangláb.
Az 1689-ben épült nádtetős templom mellett állott. 1811. új templomot építettek. (REML).
Kánya, ref. egyház. — Faharangláb.
1744. és 1745. említetik. (Földvály II. 30, 32. l.)
Madocsa, ref. egyház. — Fatorony.
Az 1780-ban felszentelt, kijavított és kibővített templomhoz tartozott.
1803—1806. új templomot építettek. (REML).
Medina, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.
1744. szept. 14-én leromboltatott a templom, a harangtorony már előbb. (Földvály II. 154. l.; REML).
Miszla, ref. egyház. — Faharangláb.
Régi feljegyzés szerint: „A legelső haranglábunkon volt írva, hogy 1720 esztendőben épült Ante Commissionem Pestiensem.“ 1788—1791. új templomot építettek. (REML).
Simontornya. — Faharangláb.
V. Merklas metszete Louise B. Klotz rajza után. (Tört. Képcs. Lt. sz. 6699.)

Tengőd, ref. egyház. — Faharangláb.

1742. állították fel. 1743. szept. 13. folyamodás a királynőhöz: „...két harangunknak ... négy darab fából álló lábakat az eldőltek helyett felállítottunk az elmúlt 1742-ik esztendőben.“ 1743. ledöntetett. (Földvály II. 340. l.)

Váralja, ref. Egyház. — Fatemplom.

1646. épült az első, 1767. a második fatemplom. 1802. kőtemplomot építettek. (REML).

Vas vármegye

Dömölk, r. kath. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

Kloptik Ottó, aki 1739-ben lett dömölki apát, a községtől negyed-órányira fekvő mezőn a máriacelli kegyszobor másolata számára fakápolnát építtetett és kolostort szintén fából. Utóbb kőből ujjáépíttette. (Mg. vm.-i és városai. Vas vármegye. Budapest, 1898. 292. l.). Az apátságtól keletre, haranglábakon volt elhelyezve az apátság három harangja, (u. o. 291. l.; M. M. II. 970. hasáb.)

Egyházasszecsőd, ref. egyház. — Faharangláb.

1816-ig állott fenn. (REML).

Kisrákos, ref. egyház. — Fatemplom.

1850-ig állott fenn. (REML).

Körmend, ref. egyház. — Fatemplom.

A türelmi rendelet után épült, 1787-ig állott fenn. (REML).

Órbajánháza, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve REML.

Óriszentpéter, ref. egyház. — Fatemplom.

1783. kőtemplomot építettek. (REML).

Senyeháza, ref. egyház. — Fatemplom.

1803. épült. 1819. kőtemplomot építettek. (REML).

Velem. — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Veszprém vármegye

Adásztevel, ref. egyház. — Fatorony.

A régi templomhoz tartozott. 1754. új templomot építettek. (REML).

Ajka, ev. egyház. — Fatemplom.

1725 körül leégett. (Görög E.: A veszprémi ev. egyházmegye tört. Pápa, 1926. 36. l.)

Balatonszabadi, ref. egyház. — Vert oldalú, fatalpakon épült templom. 1793—1794. kőtemplomot építettek. (REML).

Csetény, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1774. leégett a fatemplom. 1777. haranglábát építettek. 1893. kőtoronyt emeltek. (REML).

Enying, ref. egyház. — Fatemplom.

1760-i feljegyzés említi. 1720. kőtemplomot építettek. (REML.)

Hagymáskér (Hajmáskér), ref. egyház. — Fatemplom.

1774. Pados Ferenc esperes feljegyzése: „1747-ben Mélt. Biró Márton úr odamenvén ... templomuk kulcsát tőlük kérte ... tett is

oly fogadást, hogyha a kulcsot kezébe adnák, templom helyet fog nekik mutatni, melyen fából templomot csinálhatnak...” Magyar Prot. Egyháztört. Adattár. I. 59—60. l.

Homokbödöge, ev. egyház. — Faharangláb.

1759. állították fel. 1779—1781. új templomot építettek. (Görög op. cit. 24, 44. l.)

ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Rómer 163. l. — Templomuk 1787-ben épült. (Görög op. cit. 44. l.)

Karaköszörcsök, ev. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1743. épült. 1768. lerontatott. (Görög op. cit. 39. l.)

Kenese, ref. egyház. — Talpra, fonott fallal készült, szalmával fedett templom és faharangláb.

1870. kőtemplomot építettek. (REML.)

Kerta, ev. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1743. épült a sövénytemplom. 1780-ig a haranglábat közösen használták a katolikusokkal. 1792. kőtemplomot építettek. (Görög op. cit. 38, 55. l.)

Kiskamond, ev. egyház. — Sövénytemplom nádtetővel.

1741. épült. 1792. kőtemplomot építettek. (Görög op. cit. 38, 56. l.)

Küngös, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve REML.

Mezőkomárom, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1622. épült. 1646-ig állott fenn. (REML.)

Nagyvázsony, ref. egyház. — Sövénytemplom.

XVII. század vége felé épült. 1786. kőtemplomot építettek. (REML.)

Nemesleányfalu, ref. egyház. — Faharangláb.

Négy tölgyfaoszlop, tető van rajta. (REML.)

Nyárád, ref. egyház. — Fatemplom.

A török háborúban pusztult el. [valószínűleg a XVII. század végén] (REML.)

Ósi, ref. egyház. — Faharangláb.

1774. Pados Ferenc esperes feljegyzése: „...Biró Márton püspök úr elsőbb esztendejében ... haranglábot kiásatta.” (Magy. Prot. Egyháztört. Adattár. I. 61. l.)

Pápa, ref. egyház. — Fatemplom.

1718 után épült, „...melly egy Félszer forma épület volt, mellynek egyik része felszéről fázindellel, másik része pedig alszéről, a' régi forma szerént, náddal vólt bé-fedve.” 1783. kezdtek új templomot építeni. (Tóth F.: A pápai ref. szent ekklezsiának rövid históriája. Komárom, 1808. 28, 38—39. l.)

ref. egyház. — Temetői szín deszkából, zszindelytetővel.

„...a' régi Temetön ... a' hol a' Pápai Reformátusoknak deszkából, fa zszindelre, két záros ajtóra, prédikáló Kathedrával, ülő székekkel felkészült, s a' végre épített Szinjek vólt, hogy a' Halotti Predikáziók abban tartassanak, ... a' Reformátusoknak ezen Szinjek vagy tzinteriumjok szél hosszában vólt építve...” 1752. elhányatott. (Tóth op. cit. 34—35. l.; REML.)

Rátót, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve : Rómer 137. l.

Tapolcafü, ref. egyház. — Fatemplom nádfedéllel.
1618. épült, 4 öl hosszú, 3 öl széles volt. 1768. kőtemplomot építettek. (REML).
Ugod, r. kath. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1726. előtt faharangláb. 1726. után kis fatemplom. XVIII. század közepén gr. Esterházy Ferenc kőtemplomot építtetett. (Rómer 462. l.)
Urkut, r. kath. egyház. — Fatorony.
Említve : Rómer 178. l.
Városlőd, r. kath. egyház. — Faharangláb.
A Szent Anna kápolna előtt állott. (Gulden I.: A városlódi plébánia története. — Magyar Sion. II. 1864. 939. l.)

Zala vármegye

Alsóórs, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Említve : Rómer 189. l.
Barabásszeg, ref. egyház. — Fatemplom.
1787-ig állott fenn. (Malonyay IV. 186. l.)
Bárhely, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 1904. 96. l.; Malonyay IV. 373. kép; Gönczi F.: Göcsej. Kaposvár, 1914. 483. l.
Báza, — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 95. l.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 482. l.
Csehi, r. kath. és ref. egyház — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 97. l.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 484. l.
Cséb, r. kath. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
A haranglábban 1670-es harang. (Rómer Fl. Még egy pár szóhoni fatemplomainkról. — Arch. Ért. R. F. V. köt. 1871. 4—6. l.; M. M. II. 1026. hasáb.)
Csonkahegyhát, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Malonyay IV. 369. kép.
ref. egyház. — Faharangláb.
1908. épült. (REML). Közölve: Malonyay IV. 368. kép.
Döbréte, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 96. l.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 483. l.
Döme föld, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 94. l.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 486. l.
Felsődörgicse, ev. egyház. — Faharangláb.
Említve : Rómer 182. l.
Galambok, ref. egyház. — Fatemplom.
1861—1864. kőtemplomot építettek. (REML).
Hosszúfalu, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Malonyay IV. 367. kép.
Kányavár, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 98. l.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 485. l.

- Kissziget*, r. kath., egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 97. 1.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 484. l.
- Kustánszeg*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 93. 1.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 481. l.
- ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1787-ig állott fenn a fatemplom. (Malonyay IV. 186. l.) 1926. új harangláb épült. (REML).
- Kustány*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.
- Lenti*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 95. 1.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 482. l.
- Lentiszombathely*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 97. 1.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 484. l.
- Marócz*, ref. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 95. 1.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 482. l.
- Milej*, ref. egyház. — Faharangláb.
1907. épült. (REML).
- Mumor*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 96. 1.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 483. l.
- Nagypécsel*, ref. egyház. — Faharangláb.
1861. lebontották (Békefi op. cit. 153—154. l.)
- Nemespécsely*, r. kath. egyház. — Fatoronysisak.
„Torony alól kőből épült, felül pedig fából áll sátortetővel. Az egész tetőt egy sajátságos szerkezetű feszítő mű tartja. Nevezetes, hogy ezen — tán már jövő évben ujjal felcserélendő régiség két határon áll, melyek közepét épen a szószerkezt képezi.“ (Rómer 196. l.)
- Nemesnép*, ref. egyház. — Faharangláb.
1793. épült. (Ismertetés Fára József „Göcsej földje, népe és népművészete“ c. előadásáról. Magy. Mérnök- és Építészegylet Közlönye. LXVIII. 1934. 123. l. — Közölve : u. o.)
- Nova*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
1755. összeírás: „Ecclesia turrim non habet, sed est campanile novum.“ (Szmrecsányi M.: A novai templom és falképei. Budapest, 1935. 11. l.)
- Ramocsa*, — Faharangláb.
Az összes felekezetek használják. (REML).
- Sárhida*, — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 96. 1.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 483. l.
- Szentadorján*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Népr. Ért. V. 98. 1.; Malonyay IV. 373. kép.; Gönczi op. cit. 485. l.
- Szentantalfa*, ref. egyház. — Fatemplom.
1729. előtt már megvolt. 1729. körül az evangélikusokkal közös fa-

templomot használtak, 1759. készítettek egy templomot fából. 1768. elvétetett. 1785. kőtemplomot építettek, 1841. templomot toronnyal. (Thury E.: A szentantalfai ref. egyház tört. Pápa, 1896. 12—13, 26, 38, 70. l.)

Szentpéterföld, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Közölve: Népr. Ért. V. 98. l.; Gönczi op. cit. 458. l.

Szilvágy, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

*Taliándörög*d, ref. egyház. — Fatemplom.

1760. elvétetett. (REML).

Zánka, ev. és ref. egyház. — Faharangláb.

Az 1786-ban készült templom mellett állott. 1870-es években elromlott. 1879. kőtornyot építettek. (Thury E.: A zánkai ev. ref. egyház rövid tört. Budapest, 1886. 20. 32. l.)

II. Alföld.

Bács-Bodrog vármegye

Doroszló, r. kath. egyház. — Fatemplom.

„Capella lignea perantiqua ad S. Fontem honori B. M. V. sacrata.“
1825. kőkápolnát építettek melléje. (Schematismus cleri archi-dioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum 1860. Colociae. 1860. p. 48.)

Torzsa, ref. egyház. — Faharangláb.

1784. után állíttatott fel, az evangélikusokkal közösen használták. 1812. kőtornyot építettek (Kármán, L: Gesch. der Torzsaer Ortsgemeinde und Reform. Kirchengemeinde. Neu-Verbász, 1897. S. 71—74.)

Ujsóvé, ref. egyház. — Zsindellyel fedett és nagyrészt puhafából épített torony.

1838—1840. épült. 1880. kőtornyot építettek. (Erdős J.: Az ujsóvéi ev. ref. egyház multja és jelenje. Budapest, 1885. 14—15. l.)

Csanád vármegye

Makó, ref. egyház. — Fatemplom.

1732-ben említi báró Falkenstein felterjesztése a helytartótanácsához. (Márki II. 306—307. l.)

Csongrád vármegye

Hódmezővásárhely, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Szentes, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1746. a helytartótanács megengedi, hogy a kőalapú faimaház és harangláb építésére hely jelöltessék ki. 1760. leégett. 1761. toronyépítés, mely alkalommal az új engedély e kifejezését: „novi oratorii cum campanili structura ex solidis quidem materialibus admittatur“ gr. Esterházy Károly váci püspök kemény és erős tölgyfákra magyarázta. A tanácsot megkérdezvén, végül is megengedték nekik, hogy alacsony, csonka tornyot építsenek téglából. (Zsilinszky M.: Csongrád vm. tört. II. Budapest, 1898. 107—111. l.)

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye

- Abádszalók-Abád*, ref. egyház. — Faoszlopokon fából épült templom. 1787—1789. kőtemplomot építettek. (REML).
- Abádszalók-Tizzaszalók*, ref. egyház. — Vertfalú, nádtetős templom. Mennyezetén 1721. évszám volt. 1811—1822. kőtemplomot építettek. (REML).
- Dévaványa*, ref. egyház. — Kapubástya tornácós fafedele. 1686. adott engedélyt megújítására a szolnoki kajmakám. (Barcsa I. 144. l.; Szügyi D.: A dévaványai ref. egyház tört. Gyoma, 1917. 4. l.)
- Jászberény*, ref. egyház. — Faharangláb. 1705. említi II. Rákóczi Ferenc védlevele. (Földváry I. 225—230. l.)
- Kuncsorba*, ref. egyház. — Faharangláb. 1901. épült, négyszögletes, 8 m. magas. (REML).
- Rákóczi falva*, ref. egyház. — Faharangláb. 1889. épült. (Debr. Prot. Lap. 1896. 425. l.)
- Szolnok*, ref. egyház. — Faharangláb két fenyőfából. 1709. említi az egyházközségi jkv. (Földváry I. 263. l.)

Pest-Pilis-Soll-Kiskun vármegye

- Abony*, ref. egyház. — Fatemplom. 1740. épült. 1786. kőtemplomot építettek. (Mg. vm-í és városai. Pest vármegye. Budapest, 1910. I. 27. l.; REML).
- Alberti-Irsa*, ref. egyház. — Faharangláb. 1911. készült akácfaoszlopokból, körül-belül 5 m. magas. (REML).
- Apostag*, ref. egyház. — Faharangláb. 1805. épült 1853. kőtornyot építettek. (REML).
- Aszód*, ref. egyház. — Fatemplom. 1700. február 7-én kelt levelében említi Dvornikovics Mihály váci püspök. (Földváry I. 273. l.)
- Bogyiszló*, ref. egyház. — Sövénytemplom. 1811. kőtemplomot építettek. (REML).
- Csepel*, ref. egyház. — Faharangláb. 1929. épült, egyszerű, rácsos szerkezet. (REML)
- Dab*, ref. egyház. — Faharangláb. A régi vályog templom mellett állott. 1803. építették a jelenlegi templomot, 1824. kőtornyot. (REML).
- Dunakisvarsány*, ref. egyház. — Faharangláb. 1925. épült, két faoszlopból áll. (REML).
- Dunavecse*, ref. egyház. — Sövénytemplom. 1640. épült a faoszlopokra font, sárral vastagon megtapasztott sövénytemplom. 1743—1745. kőtemplomot építettek. (Lukácsy I.: A dunavecsei ref. ker. egyház és község tört. Dunavecse, 1924. 19, 23. l.)
- Felsőgöd*, ref. egyház. — Faharangláb. 1922. épült. Egyszerű, keményfa alkotmány kis deszka tetővel. (REML).
- Fülöpszállás*, ref. egyház. — Fatemplom. 1704. leégett. 1717. új fatemplomot építettek. 1794. kőtemplomot. (REML).
- Gomba*, ref. egyház. — Fatemplom.

1774—1776. kőtemplomot építettek. (REML).

Jakabszállás, ref. egyház. — Faharangláb.

Négy akácfaoszlopból áll. rajta zszindelytető, 4 m. magas. (REML).

Kecskemét ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

XVI. század végén építettek fatemplomot. 1642. a budai vezér pasa engedélye: „...miután a helységükben a császári hódítás óta fennálló harang torony időjárástól egyik oldalán annyira megromlott, hogy ha faoszlopokkal meg nem támogatják, egészen kidől: ...Ezért a fentnevezetteknek megengedtetik, hogy tornyukat se nagyobbra, se kisebbre nem építvén, az eldülés ellen faoszlopokkal megtámogathassák.“ 1643. újabb engedély Huszejn ágától, ugyanezre a célra. 1675. engedély a torony födelének kijavíthatására Müszdi efendi budai defterdártól („Ezen írat oka: Miután a Kecskemét városabeli kálvinista egyház óráját s harangját fedező romladozott toronytető szükséges kijavítására engedélyt kértek: az ezenel megadatik. A megromlott helyeken kiigazíthatják, de magasabrra, mint eddig volt, nem építhetik.“ Hátlapján egykorú magyar jegyzet: „1675. Az Harangláb építéséről való czédula.“) 1678. okt 17-én a tűzvészben leégett a ref. fatemplom is. 1678. a kecskemétiak a budai vezérpasától engedélyt kapnak „...hogy két oszlopra egy kis harangot helyezhessenek.“ 1680. kőtemplomot építettek, 1683. kőtornyot. (Hornyk J.: Kecskemét város tört. II. Kecskemét. 1861. 115, 132—138, 227—228, 246—247. l.) — Említve: Kubinyi F.—Vahot I.: Magyarország és Erdély képekben. I. Pest, 1853. 91—92. l.; Rupp J.: Magyarország helyrajzi tört. I/2. Pest, 1870. 717. l.; Pest vármegye. II. 332. l.

Kiskunhalas, ref. egyház. — Fatoronysisak. (?)

Városi jkvek feljegyzései: „1782-ik esztendőben a ... torony ujonnan építetett és zszindelyzetett. 1784-ik esztendőben. A reformátusoknak 1782-ben épült szép tornya a menykő ütés által annyira megerőtlenítetett, hogy júl. 7-kén a gombot és a kakast délutáni két és három óra között le kellett vételni, a magasan épült hegyes tetőt leszedetni s helyébe mintegy 2 ölnyi magasságú tető készített ... 1769-dik esztendőben a reformatum templum teteje egészen ujonnan zszindelyzetett Lehócz István halasi ács mester által.“ (Tooth J.: Kis-Kun-Halas város tört. Kiadta Szilágyi S. Nagykőrös. 1861. 34—35, 44. l. — Tört. emlékek a magyar nép községi és magánéletéből. III.)

Maglód, ref. egyház. — Faharangláb.

1924. készült csillagos faállvány. (REML).

Nagykőrös, ref. egyház. — Faharangláb és fatoronysisak.

Városi számadáskönyvek feljegyzései: 1631. „Egy szál fát haranglábunk Szunyogi Páltul vöttünk 70. d. Másikat Piacz Jánostul 80. d.“ 1639. „Egyházi költség. Harangláb. Az harangláb végett az kajmekámnak Szabó István és Baán Pétör által fizettünk 14 t. — Ugyanekkor költségük 1 ft. 7 d. — Az haranglábhoz való sindölt vöttünk 19 ft. — Tasi Márton által hozattunk sindölt szöget Budáról 3 ft. — Az haranglábcsináló Izráel mestörnek fizettünk 20 ft. — Az szombatiaktul vöttünk 150 szál deszkát az haranglábhoz való 52 ft. 60 d. — Ugyanezen haranglábhoz való négyezer sindölt vettünk

39 ft. 70 d. — Izrael mestörnek boritaljára engedünk el 8 ft. — Hogy az haranglábat elvégezte attunk neki 5 ft. 60 d. — Az haranglábra az esztendő szám fölmetcző Dániel Deáknak hozott bíró uram Budáról egy lasnakot 1 gréci tallér. — Deszkát vettünk 17 ft. — Dus Mátyástul vettünk 15 szál deszkát az haranglábhoz valót 3 ft. — Léczsöget az haranglábhoz valót 1 ft. — Szivos János diáktul az haranglábhoz vettünk 21 sing vasat 3 ft. 57 d. — Az harangláb ajtajára vettünk egy peléhet 90 d. — Budáról az haranglábhoz hozattunk lécz és sindöl-szöget 4 ft. 80 d. — Monár György-tül vettünk léczszöget 55 d. — Szivos János deáktul léczszöget 200 vöttünk 50 d. — Kis Mihálnétul vöttünk kilencszáz sindölszöget 80 d. — Németnétul az haranglábszináló faragóknak két kezkenyöt vettünk 60 d. — Kis Mihályiul istrángot vettünk az harangláb kötőnyi 11 szálat 1 ft. 10 d.“ (Török-magyarkori tört. emlékek. I. Okmánytár. Közzéteszi Szilády Á. és Szilágyi S. I. köt. Nagykőrös. Pest, 1863. 23—24, 87—88. l.). Tyukodi Márton nagykőrösi lelkész megemlíti, dicsérvén a kőrösieket, hogy „szép szavú nagy öreg harangot ujonnan öntettek, annak illendő fából való tornyot nagy költséggel tsináltattak“ (Tyukodi M.: A tiszta életű Joseph patriarcha Eletének ... magyarázattya. Varadon, M.D.C. XXXXI. — Előljárobeszéd a 8. r. levélen; Balla G.: Nagykőrösi krónika. Kiadták Szabó K. és Szilágyi S. Kecskemét 1856. 28—29. l. — Tört. emlékek a magyar nép községi és magánéletéből. I.). 1661. ugy látszik, javították a fatornyot. „Sindelt az toronyra hozattunk 80 d.“ 1672. szintén. „Templomunk tornya foldozásáért való bírságotatásunkról való czédula.“ (Török-magyarkori tört. eml. I. oszt. I. köt. 277, 418. l.). Esetleg ezek már a később emlegetett kőtorony fedelének javítására is vonatkozhatnak. 1758. újra fedették a kőtoronyt. (Balla op. cit. 133—134. l.) A toronygombba tett réztábla felírata: Deo triuno ecclesia reformata Nagykőrösiana offert. MDCCLVIII. A XIX. században ez a torony 52 m. magas volt, zsindellyel fedett, veresre festett, sugár magas sisakkal. (Galgóczy K.: Nagykőrös város monográfiája. Budapest, 1896. 292, 104. l.). 1906. Foerk Ernő és Sándy Gyula terve szerint készíttetek rá vörösréz fedelet. (Pest vármegye. II. 439. l.; REML). — A fent idézett forrásokból egyes részletek közölve: Nyelvtört. szótár. II. Budapest, 1891. 498. hasáb; III. u. o., 1893. 717. hasáb.

ref. egyház. — Temetői faszín.

1641. Tyukodi említi: „A Várason kívül a’ Temetőben kettős Auditoriumot éppítettek.“ (u. o. és Balla op. cit. 28—29. l.). Tompa keresztalakban, 110 négyszögöl alapterülettel zsindelytetőre, fából, deszkából készült épület. 1882. lebontott. (Galgóczy op. cit. III. l.)

— Fa őrtorony.

„Anno 1670. ... építtetett egy strázsa torony a piacon egészen fából, melyben szokás volt, hogy éjjel nappal vigyázzanak ... romladozásban lévén, a nemes és becsületes tanács annak helyébe mást építtetett 1752-ik esztendőben, mellynek alsó része kőből, felső része pedig fából van ... tetejében levő bádoggombban találhatik egy réz tábla, mellyre vannak kimetszve tanácsbeli uraméknak neveik.“ (Balla op. cit. 35—36. l.). 1811. lebontott. (Galgóczy op. cit. 110. l.)

Ordas, ref. egyház. — Fatemplom nádtetővel.

1775. épült a második fatemplom az első helyett. 1785—1786. kőtemplomot építettek. (REML).

Péczel, ev. egyház. — Fatorony a templomon.

1894. épült. (Galgóczy op. cit. 65. l.)

ref. egyház. — Faharangláb.

1894. tornyot építettek és abba tették az 1731-ben öntött és addig haranglábban állott harangot. (Galgóczy K.: Péczel község leírása. Budapest, 1896. 30. l.; Pest vármegye I. 279. l.)

Prónayfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

1904. készült, négy faoszlopon nyugszik, zsindegyel fedett, 3 m. magas. (REML).

Rákosliget, ref. egyház. — Faharangláb.

1910. készült tölgyfagerendákból. (REML).

Rákospalota-Óváros, ref. egyház. — Fatemplom.

1718. előtt nádtemplomot használtak. 1718. fatemplomot építettek, 1786. kőtemplomot. (REML).

Rákospalota-Ujváros, ref. egyház. — Faharangláb.

1900. készült. 2 25x2 25 m. alapterületű, 6 70 m. magas. Zsindegyfedelű. (REML).

Soltszentimre, ref. egyház. — Faharangláb.

1928. készült. Négy fenyőfaoszlopon áll, kátránypapírral fedve. (REML).

Soltvadkert, ref. egyház. — Fatemplom.

1748. ápr. 26. lerontatott az első. 1766. jún. 26. a második fatemplom. 1794. kőtemplomot építettek. (REML).

Szabadszállás, ref. egyház. — Fatemplom. (?)

1733—1741. a ref. templom megnagyobbított és megigazított, akkor a nyugati végében levő templomkar alsó gerendáján ilyen felírat találtatott: „Hoc opus aedificatum est a Judice primario Stephano Hintókh anno 1628, mestere Sarkadi Mihály.“ (Városi jkvek. I. 144. l. — Galgóczy K.: Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye monografiája. III. Pest, 1877. 267. l.; Palugyay I.: Magyarország ... legújabb leírása. III. Pest, 1854. 252. l.)

Szada, ref. egyház. — Deszkatorony a templomon.

Az 1928-ban lebontott, kb. 150 éves régi templomon volt. (REML).

III. Felvidék.

Abauj-Torna vármegye

Abaujalpár, ref. egyház. — Fatorony.

„Egyszerű, cukorsüveg alakú, 3 m. magas, kis rézgombbal és csillaggal.“ (REML).

Alsócece, ref. egyház — Faharangláb és fatorony a templomon.

1904. épült a fatorony. „inkább csak dísznek“, 16 m. magas. Harangláb is van, mert a torony nem bírja meg a harangot. 1904. épült a falu közepén, 2 5 négyszög méter alapterületű, faoszlopokon zsindegyel fedve. (REML).

Alsóméra, ref. egyház. — Paticsfalú templom.

XVIII. században épülhetett. 1893. kőtemplomot építettek. (REML).

- Aranyidka*, r. kath. egyház. — Fatorony.
Említve: Kassai egyházmegye I. 146. l.
- Bódválenke*, ref. egyház. — Fatemplom.
1695. épült. 1786. kőtemplomot építettek. (REML).
- Csécs*, ref. egyház. — Faharangláb.
Közölve: Arch. Ért. U. F. XXIII. 1893. 325. l.
- Csenyéte*, ref. egyház. — Fatemplom.
1792. épült. 1868. lebontották. (REML).
- Detek*, ref. egyház. — Faharangláb.
1912. ujjáépítették. (REML).
- Felsőcéce*, ref. egyház. — Deszkatorony a templomon.
16 m. magas. (REML).
- Felsőfügöd*, ref. egyház. — Fatemplom.
1870. kőtemplomot építettek. (REML).
- Füzérradvány*, ref. egyház. — Fatemplom.
Leromboltatott. 1789. kőtemplomot építettek. (REML).
- Györke*, ref. egyház. — Tornácós fatoronysisak.
1875. átalakították. (Mg. vm-i és városai. Abauj-Torna vármegye. Budapest, 1896. 278. l.). — Említve Malonyay V. 168. l. Közölve: Myskovszky V.: Magyarország középkori és renaissancekori műemlékei. Bécs, 1885. II. tábla. (Az ott közölt rajz a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében van).
- Hejcze*, ref. egyház. — Faharangláb.
1880. épült. 15 m. magas. (REML).
- Horváti*, r. kath. egyház. — Fatemplom.
1648. megvolt. 1761. kőtemplomot építettek. (Abauj-Torna vármegye. 306. l.)
- Jánok*, r. kath. egyház. — Fatorony.
1901. kőtornyot építettek. (Kassai egyházmegye I. 180. l.)
- Jánosd* (Alsóvadász), r. kath. egyház. — Faharangláb.
Említve: Kassai egyházmegye I. 222. l.
- Jászóujfalu*, r. kath. egyház. — Fatemplom.
1800. kőtemplomot építettek. (Kassai egyházmegye I. 154. l.)
- Kassa*, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1696. építettek templomot fából az alsó külvárosban (Abauj-Torna vármegye 58. l.). 1714. fatemplomot építettek a mai Szepsi-utcában, 1731—1733. kőalapra helyezve nagyobbítják. (Wick B.: Kassa város kath. műemlékei. Kosice, 1923. 96. l.). 1799. jún. 23. és 24. püsp. vizsg. jkv. leírása: „A templom épült 1732-dik esztendőben, materiájára nézve fából és dülő félben vagon; ... Szélessége 6 öl, 2 láb, 4 hüvelyk, hossza 12 öl, 3 láb, 9 hüvelyk, magassága 2 öl, 2 láb. Formájára nézve tört szegeletű, fekszik végeivel délre és északra a közepső hostáton... Vagon az ekklesiának a templomtól különálló haranglábja.“ (Szuhay B.: A egyházlátogatás. Miskolc, 1900. 211—212. l.). 1805—1811. a katonai raktárat alakítják templommá. (Wick op. cit. 96. l.)
- Koksóindszent* (Kassamindszent), r. kath. egyház. — Faharangláb.
1771. egyházlátogatási jkv.: „A templom mellett fából épült toronyhoz hasonló harangláb áll, amely nehogy összedüljön — gerendákkal van megtámasztva.“ 1800. kőtornyot építettek. (Kassai egyházmegye I. 133. l.)

- Körtvélyes*, ref. egyház. — Faharangláb.
Említve: Malonyay V. 185. l.
- Kupa*, ref. egyház. — Fatemplom.
1890. kőtemplomot építettek. (REML).
- Léh*, r. kath. egyház. — Fatemplom.
1713. épült. 1828. kőtemplomot építettek (Kassai egyházmegye I. 215. l.)
- Litka*, ref. egyház. — Talpas fatemplom és faharangláb.
1752. épült a fatemplom. 1892. kőtemplomot építettek. 1927. készült a harangláb. (REML).
- Nagybózsva*, ref. egyház. — Fatemplom.
1851. kőtemplomot építettek. (REML).
- Nagykinizs*, ref. egyház. — Faharangláb.
Négy akácfaoszlopon nyugvó harangállvány, pléhtetővel, a csúcson pléhkakas. (REML).
- Rásony*, ref. egyház. — Faharangláb.
1784. épült. Vastag faragott gerendákból összeróva oldalról a harangnyílásig bedeszkázva. festve, teteje cinkbádog. (REML).
- Selyeb*, ref. egyház. — Faharangláb.
Rajza Myskovszky V.-tól (1876) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében. — Említve: Arch. Közl. X 1876. 72 l.
- Szárzberencs*, ref. egyház. — Faharangláb.
1883. épült. Két oszlopon kis zsindeletetővel. (REML).
- Szepsi*, ref. egyház. — Fatemplom és fatorony a templomon.
1704. előtt a temetőn egy deszkabódét építenek. 1750. körül újra a temetőn egy deszkából és fából készített templomot. 1792. még kijavítják. 1772—1773. kőtemplomot építenek, rajta „fatornyocskával“. 1783—1784. kőtornyot emelnek. (Kovács B.: A szepsii ref. egyház tört. Sárospatak, 1896. 15, 22, 24, 27, 34, 39. l.)
- Szikszó*, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.
1819. átalakították, 1852. máj. 18-i tűzvészben elégett. (Arch. Közl. X. 1876. 73. l.)
- Szöllősdó*, ref. egyház. — Sövénytemplom.
1823. bővítették a helyébe épült kőtemplomot. (REML).
- Telkibánya*, ref. egyház. — Faharangláb.
Rajza Myskovszky V.-tól (1876) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében. — Említve: Arch. Közl. X. 1876. 69. l.
- Tornakápolna*, ref. egyház. — Fatemplom.
1802. előtt használták. (REML).
- Tornaszentjakab*, ref. egyház. — Fatorony.
Az 1787—1790-ben épült templom elkészülése után építették. Tetőzetét 1929-ben megújították. (REML).

Bars vármegye

- Barsbaracska*, ref. egyház. — Faharangláb.
Harangok benne 1694-ből, 1840-ből. (Sz. Kiss K. 370. l.)
- Barsbese*, ref. egyház. — Faharangláb.
Harang benne 1828-ből (Sz. Kiss K. 370. l.)
- Garammikola*, r. kath. és ref. egyház. — Faharangláb.
1810. inventárium említi. (Sz. Kiss K. 408. l.)

Léva, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Az 1831-ben öntött uj harangokat a templom mellett lévő „érdekes szerkezetű“ haranglábakon helyezték el. 1902. kőtornyot építettek. (Mg. vm-i és városai. Bars vármegye. Budapest, 1903. 139—140. l.)

ref. egyház. — Faharangláb.

Az 1785—1788 ban épített templom 1808-ban leégett „a haranglábbal együtt.“ (Sz. Kiss K. 298. l.)

Nagyod, ref. egyház. — Fatemplom.

1662. egyházlátogatási jkv.: „Vagyon templom fából.“ 1785. kőtemplomot építettek. (Sz. Kiss K. 321—323. l.)

Nagypeszek, ref. egyház. — Fatemplom.

1749. inquisitio jkve szerint: „Oratorium habet ligneum“, melyet egy másik tanú vallomása szerint Rákóczi Erzsébet építtetett volna. 1791. kőtemplomot építettek. (Sz. Kiss. K. 356. l.)

Nagyszecse (Alsószecse) és *Kisszecse* (Felsőszecse), ref. egyház. — Fatemplom.

1662. visk. jkv.: „templom pedig vagyon mind a két helyen fából.“ Nagyszecsen 1784-ben kőtemplomot, 1804-ben kőtornyot építettek. (Sz. Kiss K. 395, 398. l.)

Nemesoroszi, ref. egyház. — Fatemplom.

1692. építettek helyette újat, valószínűleg szintén fából. 1785. kőtemplomot építettek, 1788. kőtornyot. (Sz. Kiss K. 331—332. l.)

Szodó, ref. egyház. — Faharangláb.

Harangok benne 1790-ből. (Sz. Kiss K. 408. l.)

Ujlót, ref. egyház. — Faharangláb.

Harangok benne 1854-ből, 1862-ből. (Sz. Kiss K. 370. l.)

Borsod vármegye

Alsószolca, ref. egyház. — Fatemplom.

1740. visk. jkv. említi. Az 1789—1795-ben épült kőtemplom felavatásakor még állott. (REML).

Bánhorvát, ref. egyház. — Zárt fatoronysisak.

1700. restaurálták a templomot, a kakast akkor kicserélték (Ref. Egyházművészeti Kiállítás 1934. az Iparm. Múz.-ban), valószínűleg ekkor készült a sisak is. — Rajza a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Berente, ref. egyház. — Faharangláb.

1780. körül épült. 10 m magas, négyszögletű. (REML).

Boldva, ref. egyház. — Árkádos fatoronysisak.

1755. épült a torony. (REML). Rajza Myskovszky V.-tól (1889) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében. — Említve: Malonyay V. 168. l. — Közölve: Malonyay V. XIII. tábla (tévesen mint Sajóecseg); Szőnyi 35. kép. (retusált toronysisakkal.)

Bükkaranyos, ref. egyház. — Faharangláb.

1830. épült. „Olyan mint egy kínai pagoda. Kő alapon faalkotmány érdekes régi kötéssel három harang számára, sugár tető, hegyébe bádóg gömb.“ (REML).

Dövény, ref. egyház. — Fatorony a templomon.

1888. épült, a tetőzetből kiemelkedő négyszögletes fatorony, bádóg te-

tővel, 20 m magas. (REML).

Edelény, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

A toronytető 1699 körül készült. (REML).

Felsőkelecsény, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve REML.

Finke, ref. egyház. — Deszkatorony a templomon.

1830. épült. 12 m magas. (REML).

Hegymeg, ref. egyház. — Faharangláb.

„Köböl készült alapzatot négy drb. 4 m. magas oszlop van összekötve fagerendákkal, szegletes kúpalakú teteje fazsindellyel van fedve. (REML).

Hejőbába, ref. egyház. — Faharangláb.

Az 1780-ban összedőlt vályogtemplom mellett állott. 1790. új templomot építettek. (REML).

Hejőszalonta, ref. egyház. — Fatemplom.

1717. épült torony nélkül. 1800. kőtemplomot építettek. (REML).

Kistokaj, ref. egyház. — Sövénytemplom nádfedéllal.

1733. épült a mennyezeten lévő felírás szerint. (Papp József 1800-ból való feljegyzése). 1811—1812. kőtemplomot építettek. (REML).

Kondó, ref. egyház. — Fatoronysisak.

Közölve: Malonyay V. XII. tábla.

Ládbesenyő, ref. egyház. — Fatoronysisak.

1793. épült a torony. Négyszögletes, 10 m. kőfalon 2 m. faépítmény, palával fedve. (REML).

Ládháza, ref. egyház. — Zsindelytetős fatemplom és nádfedeles faharangláb.

1791. előtt használták. 1801. kőtemplomot építettek. (REML).

Mályinka, ref. egyház. — Faharangláb.

1785. készült. Teteje bádog. (REML). — Rajza a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Mezőcsát, ref. egyház. — Faharangláb.

Kőfundamentumon épült, 4¹/₂ öl széles, 4 öl magas. 1744. kőtornyot építettek. (REML).

Miskolc, ev. egyház. — Fatemplom.

1783. épült. 1797. kőtemplomot építettek. (Szendrei J.: Miskolc város tört. II. Miskolc, 1904. 418. l.; Malonyay V. 163. l.; A magyarság néprajza II. 352. l.)

ref. egyház. — Kőharangláb árkados fatoronysisakkal.

1557. épült a torony, amint a pár év előtti restaurálásakor előkerült tábla bizonyítja. (REML). 1652. Forgó Pál főbíró újonnan zsindelyezteti az avasi tornyot. (Szendrei op. cit. 226. l.). 1685. máj. 1-én leégett, (u. o. 189. l.) — Említve Wesser S. 73.; Malonyay V. 185. l.; Erdey Gy.: Miskolc részletes kalauza. Budapest, 1932. 13. l. (Thiring Gy.—Vigyázó J.: Részletes helyi kalauzok. 16. sz.) — Közölve: Osztr. Magy. Mon. XVIII. Magyarország VI. (Felsőmg II.) Budapest, 1900. 223. l.; Erdey op. cit. 3. l.

ref. egyház. — Tetemvári deszkatemplom.

1698. zsindelyezték meg „a külső temetőben levő isteni szolgálatra rendeltetett helyet.“ XVIII. század elején javítják. (Szendrei op. cit. II. 398. l.). 1806. le akarták bontani. 1874. újra zsindelyezték, falait

újra borították. (Szendrei op. cit. V. Miskolc. 1911. 344. l.; Malonyay V. 163. l.). Említve : A magyarság néprajza II. 352. l.

Nekézseny, ref. egyház. — Fatemplom zsuputetövel.

1820. kőtemplomot építettek. (REML).

Noszvaj, ref. egyház. — Zárt fatoronysisak.

Egykorú a mennyezettel? (készült 1700, kijavították 1734). 1928. elején lebontották. (Historia I. 1928. 3. sz. 17. l.). — Közölve: Malonyay V. XIV. tábla.

Radoštyán, ref. egyház.— Faharangláb.

1762. épült. 20 m magas. (REML). — Közölve: Malonyay V. 180—181. l.

Sajókeresztúr, ref. egyház. — Árkados, négyfiatornyos fatoronysisak
Rajza a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.

Sajónémeti, templomrom mellett faharangláb.

Rajza a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.

Sajószentpéter, ref. egyház. — Árkados, hagymaalakú fatoronysisak.
Rajza Myskovszky V.-tól (1900) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.

Sajóvámos, ref. egyház. — Árkados fatoronysisak.

Rajza Myskovszky V.-tól (1893) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.

Szalonna, ref. egyház. — Faharangláb.

Rajza Myskovszky V.-tól (1900) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében, Pörge Gergelytől (1906) a Tört. Képcsarnokban (Lt. sz. 8813, 8814.). — Említve: REML. — Közölve: Malonyay V. 253. kép.; A magyarság néprajza II. 766. ábra.

Szendrő, ref. egyház. — Kőharangtorony tornácos fatoronysisakkal.
1759. jan. 15-i vis. jkv. „Torony kő, melyet az Elei építettek a mi-
éinknek.“ (Szuhay op. cit. 182. l.) Rajza Myskovszky V.-tól a Mű-
emlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében, Pörge Gergelytől (1906,
1907.) a Tört. Képcsarnokban (Lt. 8780, 9059.). — Említve: Malonyay
V. 168. l. — Közölve: Nagy II. 333. l. (Myskovszky V. egy másik
rajza után.)

Szirma, ref. egyház. — Deszkatemplom.

1784. előtt használták a legrégebb anyakönyvi feljegyzés szerint
1784—85. kőtemplomot építettek. (REML).

Szilvásvárad, ref. egyház. — Faharangláb.

1865. épült. Kőtalpzata hasábalakú, 6 m. magas, rajta 5 m. magas
faépítmény, oszlopos kilátásos tetővel. Bádoggal fedett. (REML).

Tiszapalkonya, ref. egyház. — Fatemplom.

„Az 1697-ik évben épült az templom fából, minekutána az kő-
templom az Tiszába dült“ — mondja egy régi feljegyzés. 1785. kő-
templomot építettek. (REML).

Tiszaszederkény, ref. egyház. — Fatemplom.

1810. kőtemplomot építettek. (REML).

Gömör-Kishont vármegye

Alsóvály, ref. egyház. — Faharangláb.

1758. visitatio: „van egy haranglábacska.“ (Bodon Á.: A felsővályi
ref. egyház tört. Sárospatak, 1860. 11. l.)

Berzéte, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak (?)

1720. villámcsapás gyújtotta fel a régi tornyot. A gombjában talált írás szerint 1561-ben már javították. 1723. máj. 24. tették fel az új gombot írással együtt a renovált toronyba. 1744. máj. 11. újabb villámcsapás érte a tornyot. 1766. 120 forintért bezsindelyeztették. 13.000 db. veres fenyő zsindelyt vertek fel az ácsok, ezért a munkáért 50 firtot fizetett az egyház. 1790. jún. 22. leégett. 1804. júliusban fejezték be a renoválást. Ekkor a harangok és az óra állásának erős faalkotmány készült. 1822, 1847. a torony újonnan zsindelyezettett és befestetett. 1833. a harangállvány újítatott. 1856. leégett. 1857. négyszögletű gulaalakú, faszindelyes tetővel fedették. (Batta Gy.: A berzétei ev. ref. egyház tört. Rozsnyó, 1891. 74—76, 78, 80—81. l.)

Berzétékőrös, ref. egyház. — Paticsfalú templom és faharangláb.

1692. épült a kőtemplom torony nélkül, melyhez valószínűleg 1786-ban toldták a paticsfalból épített részt. 1860. a templomot és a tornyot újrafedték. 1867. a paticsfalú részt lebontották és a „valószínűleg kisebb faalkotmányból“ álló torony helyett kőtornyot emeltek. (Batta op. cit. 92—94. l.)

Csetnek, ev. egyház. — Árkádos, hagymaalakú fatoronysisak.

Közölve: Nagy II. 373. l.; Osztr. Magy. Mon. XVIII. 161 l.; Mg. vm-i és városai. Gömör-Kishont vármegye. Budapest, s. a. 40. l.

Darnya, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1754. visitatio: „Templomuk fából vagy a darnyaiaknak.“ 1802. kőtemplomot kezdtek építeni. 1817—1818. pedig a kis harangláb helyett kőtornyot emeltek. (Osváth I.: A simonyii és darnyai egyesült ev. ref. egyház tört. Sárospatak, 1889. 18, 23, 25. l.)

Felsővály, ref. egyház. — Faharangláb és tornácos kapubástya.

1767. engedélyt kérnek a vármegyétől a templom és a harangláb megigazítására. (Bodon op. cit. 12. l.)

A templomkerítés tornácos kapubástyája közölve: Malonyay V. 251. kép.

Geczelfalva, ev. egyház. — Árkádos fatoronysisak.

Rajza Myskovszky V.-tól (1874) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajgyűjteményében. Jelentése szerint a főhajó egyik ívén felírat, melyből kitűnik, hogy 1819-ben Tornallyay Márton restauráltatta a templomot. A XX. század elején leégett. (Malonyay V. 168. l.)

Gömörmihályfalva, ref. egyház. — Fatemplom.

1758. visitatio: „A templom fa.“ 1772. megújítják a templomot (ez már kő?). 1838. a templom zsindelyezettett. 1843. kőtornyot építettek. (Bodon op. cit. 11—12, 27—28. l.)

Lökösháza, ev. egyház. — Árkádos, hagymaalakú fatoronysisak.

Közölve: Malonyay V. XII. tábla.

Kövi — Fatornyos templom.

1713-i égés után újraboltozták. (M. M. II. 326. hasáb.)

Naprágy, ref. egyház. — Fatemplom (?), faharangláb és fatoronysisak (?).

XVII. században fatemploma lehetett. 1694. kőtemplomot építettek. 1758. készült a harangláb. 1822. kőtornyot építettek. 1836-ban leégett a torony és 1839-ben csak alacsony tetővel fedték be. (S. Szabó J.: A naprágyi ref. egyház rövid tört. Debrecen, 1906. 13, 15. l.)

Orlajtörék, ev. egyház. — Zárt fatoronysisak.

Közölve: Szőnyi 220. kép.

Putnok, ref. egyház. — Fatemplom.

1692—1698 között építették. 1798-ig állott fenn. 1791. a kőtemplom alapkövetétele. (Gömör és Kishont vármegye 82, 551. l.)

Ragály, ref. egyház. — Fatorony a templomon.

1876. illesztették a tetőszerkezetbe a nyugati oldalon. (REML).

Rozsnyórudna, ref. egyház. — Paticsfalú templom és faharangláb.

1699. épültek. 1757. a templomot újracsindelyezték, 1782. omladozó falait javították. 1871. márc. 15. leégett a templom, harangláb és templomkerítés. A templom felirata középen, egy négyszögű kockában: „Haec domus praecationis aedificata est in gloriam sancto sanctae trinitatis ex industria Andreae de Jósfafői; Praedic. ecclesiarum Berzétiensis, Körösiensis et Rudnensis tempore iudicium Stephani Balogh, Gallo Andermann, Johannis Henze ... fuerunt Domini Johannes Czapo, Stephanus Henzel ... terisque fideles sancta elemosyna cum hospitalitate D Dorotheae Szanko et Annae Gergely, rectorisque Samuelis Jeney anno Domini 1699. die 21. Febr. Sancta pietate moti Stephanus et Joannes Markus cum vidua Anna N ...

Baltazár et Andras Molitores.“ (Batta op. cit. 95, 97—99. l.)

Serke, ref. egyház. — Árkádos, hagyomaalakú fatoronysisak.

Közölve: Malonyay V. XIII. tábla.

Susa, ref. egyház. — Fatemplom.

1898. kőtemplomot építettek. (Gömör és Kishont vármegye 94. l.)

Uraj, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Malonyay V. 185. l.

Zádorfalva, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1803. kőtemplomot, 1926. kőtoronyt építettek. (REML.) A fatorony említve: M. M. II. 338. hasáb.

Zubogy, ref. egyház. — Faharangláb.

1870 körül épült. (REML).

Zsip, ref. egyház. — Faharangláb.

Fényképei a Műemlékek Orsz. Bizottsága gyűjteményében.

Heves vármegye

Boczonád, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1770 előtt állott a hagyomány szerint. Helye a mai Szent János-szobornál volt, ahol az alapkövek még láthatók. (Mg. vm-i és városai Heves vármegye. Budapest, 1909. 24. l.; Malonyay op. cit. 163. l.;

A magyarság néprajza. II. 352. l.)

Erdőtelke, r. kath. egyház. — Fatorony.

1733. előtt gr. Buttler Lajos emeltette. (Szederkényi N.: Heves vm. tört. IV. Eger, 1893. 200. l.)

Fiskalításhuta, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Gyöngyös, r. kath. egyház. — Faharangláb.

1701. „A Szent Bertalan főtemplom déli oldalához a közepe táján harangtoronyt építettek, mely fából készült és az ácsmesterségnek valóságos remeke volt. Rossz kőalapja miatt 1731 júl. 26-án esti 8—9

óra között azonban ledült.“ (Heves vármegye. 125. l.)

ref. egyház. — Faharangláb.

Az 1811-ben önttetett harangokat haranglábba húzták fel, mely 491 firtba került. 1844—1845. kőtornyot építettek. (Klimó P.: A gyöngyösi ev. ref. egyház történetének vázrajza. Gyöngyös, 1891. 25, 27, 29. l.)

Halász, ref. egyház. — Gerendákból összetákolt, náddal fedett templom.

Szederkényi op. cit. IV. 204. l.

Maczonka, r. kath. egyház. — Deszkatorony a templomon.

Említve: M. M. II. 374. hasáb. — Közölve: Ethnographia. XLI. 1930. 159. l.

Nádújfalu, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Rajza a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Tiszanána, ref. egyház. — Fatalapzatú templom.

Ajtaján jól kivethető volt az „1669“ év felírás. (Régi anyakönyvi feljegyzés.) 1752. kőtemplom épült. (REML.)

Törökszentmiklós, ref. egyház. — Faharangláb.

1735. a rombadőléshez közelálló fatornyot új tetőzettel és gerendákkal látták el. (Szederkényi op. cit. IV. 196. l.; Heves vármegye. 575. l.)

Hont vármegye.

Bozók, r. kath. egyház. — Tornácos hagymaalakú fatoronysisak a prépostsági templom tornyán.

Közölve: Varjú E.: Magyar várak. Budapest, s. a. (1932). 23. l.

Fegyvernek, ref. egyház. — Fatorony a templomon.

1695. épült. 1804. leégett, ekkor újat építettek, 1823-ban szintén. (Sz. Kiss K. 263. l.)

Horváti, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Kisölvéd, ref. egyház. — Fatemplom.

1662. vis. jkv.: „templom fából építetett.“ 1749. inquisitiorok is említették. 1789. kőtemplomot építettek. Felirata 3 elpusztult templomról emlékezik meg. (Sz. Kiss K. 341, 345. l.)

Szokolya, ref. egyház. — Zárt fatoronysisak.

Közölve: Kubinyi F.—Vahot I.: Magyarország és Erdély képekben. II. Pest, 1854, 128—129. l. között.

Nógrád vármegye.

Csákányháza, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1755. épült. 1778. kőtemplomot építettek. (Mg. vm-i és városai. Nógrád vármegye. Budapest, 1911. 24. l.)

Diósjenő, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1791. kőtemplomot építettek. (REML.)

Gácsfalu, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Felirata: „Exstructum a Molitore Joanne Poloni A. D. 1673.“ — Amikor a mult század elején kicserélték a gombot, benne elrongyolódott írást találtak, melyből ennyit vehetni ki: „Makfalvay János Gács vára gondja viselője saját aláírása mellett bizonyítja, hogy ő minekutánna a Török rabságból 1666. eszt. kiszabadult, még fog-

ságában tett fogadását 1674 eszt. 13-dik Nov. végre is hajtotta.“ — Az aláírás még olvasható volt: „Makfalvay János mp. Gács Gondviselője.“ (Mocsáry A.: Ns. Nógrád, vm-nek hist. geogr. és stat. Esmeretése. I. Pest, 1826. 105—106. l.) — Töredékesen közölve M. M. II. 536. h.: „Én Grof Forgach Uram Ő nagysága ... híve nemes Makfalvai János ... csináltattam Gatsfalván levő templom mellett ex fundamento egy tornyot, az melyre gombot is csináltattam. Kibe ezen írást tettem egy kereszttel együtt. 1674 die 13, 9 bris mostani gondviselő Makfalvi János.“ — 1694. vis. jkv. említi. (Rómer jegyk. IX. 135. l. — Műemlékek Orsz. Bizottsága irattára.) — Említve: Mitth. der C. Commision. XI. 1866. S. 7.; Wesser S. 72.; Nógrád vármegye. 45. l. — Közölve: Nógrád vármegye 61. l.; Klemetti, H.: Suomalaisia kirkonrakentajia. Porvoo, 1927. kuva 618.; Wagner, V.: Slovensku. Trnave, 1930. str. 34.

Kosd, ref. egyház. — Faharangláb.

Az 1784—1786-ban épült templom mellett állott. 1809—1810. kőtornyot építettek. (Biczó P.: A kosdi ref. egyház tört. Kosd, 1929. 29, 37. l.)

Lapujtő, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Az 1898-ban lebontott régi templom mellett állott. (Malonyay V. 163—164. l.)

Szécsény, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Benne harang 1734-ből. (Rómer jegyk. — M. M. II. 544. hasáb.)

Terbeléd, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Említve: Mocsáry op. cit. I. 210. l.

Zemplén vármegye

Berzék, ref. egyház. — Faharangláb.

1883. javították. (REML).

Erdőbénye, ref. egyház. — Fatemplom.

1786 előtt használták. Torony épült 1781-ben, farésze 1903-ban. (REML).

Erdőhorváti, r. kath. egyház. — Fatemplom és fatorony.

1814. vis. jkv.: a hívek vallják, hogy kb. 100 évvel ezelőtt fatemplom volt, szentéllyel ellátva, de romlott állapotban, Szent Péter és Pál apostolok tiszteletére megáldva. (Kassai egyházmegye II. 687. l.)

1787. kőtemplomot építettek egy régi fatemplom helyén. (Mg. vm-i és városai. Zemplén vármegye Budapest, s. a. 41. l.)

Hernádkak, ref. egyház. — Faharangláb.

1822. épült. 15 m magas kőtalapzaton, 3 m. magas deszkaalkotmány. (REML).

Kalsa, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Említve: Kassai egyházmegye II. 537. l.

Karcsa, ref. egyház. — Deszkatorony a templomon.

Közölve: Nagy II. 321. l.

Kisazar, r. kath. egyház. — Faharangláb.

A harang mellett átfutó gerendán: FACT ANO 1619. — 1636-ban és azt megelőzőleg a templom ref. kézen volt. (Adalékok Zemplén vm. tört.-hez. VIII. Sátorlajújhely 1902, 68—69. l.; Zemplén vármegye. 60—61. l. és közölve u. o. 320—321. l. között).

Mád, ref. egyház. — Faharangláb.

1818. lebontották. (REML).

Makkoshotyka, ref. egyház. — Faharangláb.

„Az 1768-ik esztendőben renováltatott a hotykai harangláb, mely, ismét nagyon megrongyolott.“ (Régi feljegyzés — REML).

Megyaszó, r. kath. egyház. — Faharangláb.

1894. állították fel a „Pást-on“. (Adalékok stb. VII. Sátoraljaujhely 1901. 271. l.)

Mezőzombor, r. kath. egyház. — Faharangláb.

1812. állították fel. 1882. kőtornyot építettek. (Kassai egyházmegye II. 656. l.)

Nagybári, ref. egyház. — Fatemplom.

1801. kőtemplomot építettek. (Zemplén vármegye 88. l.)

Nagytárkány, r. kath. egyház. — Fatorony.

Kőalapon épült. 1894. kőtornyot építettek. (Kassai egyházmegye II. 495. l.)

Ricse, ref. egyház. — Faharangláb.

1781. előtt állott. (REML).

Sára, ref. egyház. — Pacsítfalú templom fatoronnyal.

1818. épült. A torony 12—15 m magas, négyszögletes. Egyházközségi jkv.: „Jegyzés a Czinterem és felette fából épült Harangláb építése felől. 1818-ik Esztben Majusba Ns Györe György úr el kezdette építtetni a Templom dél felől való oldalán kőből a Czinteremet 's a' felett egy haranglábat a' sárai Református Gazdák megedgyezésekkel a maga költségén — a' Sáraiak Szekeres és Gyalog Napszamosokkal és fákkal segítvén, a' nélkül, hogy a T. Prédikátor Urnak vagy Administratornak vagy Praeorans Rectornak az építtetésre Tanácsát kérte volna.“ (REML).

Sárospatak, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1671. a templom elvételekor elvitték azt a 400 frt értékű fát is, amit az építendő fatemplomra szereztek. 1705. után kis fatemplomot építettek, 1726. újat nagyobbat, mely — az 1770 aug. 28-i vizsgálat szerint — 9 öl hosszú és 6 öl széles volt, fa és sártapaszos fallal. 1714-ben és 1770-ben említetik a harangláb. 1776—1781. építettek kőtemplomot és kőtornyot. (Szinyei G.: A sárospataki ev. ref. egyház templomairól. Sárospatak, 1896. 13, 32, 43, 45—48, 55 l.; REML.)

Sátoraljaujhely, ref. egyház. — Deszkatemplom.

1712. után emelték, tornácából felnyúló kisdud haranglábbal. 1740. leégett és újraépítették. 1764. szintén. 1784—1789. kőtemplomot építettek. (Fejes I.: A sátoraljaujhelyi ev. ref. egyház tört. Sátoraljaujhely, 1889. 120—121, 131, 135—136. l.; Szirmay, A.: Notitia topographica, politica incluti com. Zempléniensis. Budae, 1803. p. 255.) 1862. lebontották. (Zemplén vármegye 146. l.)

Szilvásujfalu, r. kath. egyház. — Fatorony.

1747. épült. 1794. kőtornyot építettek. (Kassai egyházmegye II. 534. l.)

Taktaszada, ref. egyház. — Fatemplom.

1746. épült. 1794. kőtemplomot építettek. (REML).

Tállya, r. kath. egyház. — Faharangláb és árkados, hagymaalakú fatoronysisak.

1706. márc. 30. Paulus Borsos vallja, „hogy maga ökrén, szekeren

hozta az Papisták Harangocskájának a Lábat az Ondi Szilasból.“ (Hézszer E.: A tállyai ev. ref. egyház tört. Budapest, 1900, 57. l.) — A toronysisak rajza a Múemlékek Orsz. Bizottsága gyűjteményében.

ev. egyház. — Faharangláb.

1810. leégett. (Hézszer op. cit. 113. l.)

ref. egyház. — Fatoronysisak (?) és faharangláb.

XVII. század második felében tornyot építettek, valószínűleg kőből, fasisakkal. Oláh István kurátor a dobronyi és lónyai erdőkből vásárolta a toronyhoz szükséges faanyagot, a szálfákat aztán a Tiszán leúsztatva, Tokajig dobronyi emberek hozták, onnan pedig ondi és szerencsi kálvinista atyafiak segítségével hazaszállították. (1706. márc. 10. tanúvallomások: „...a mikor a Torony'k fundamentumát ásták és rakatták a Calvinisták, az mostoha Attya járt az Lónyai és Dobronyi erdőkre az Torony Építésére való Fákat vágatni.“ — „...Oláh István járt Dobronyi, Lónyai, Sinlei Erdőkre ahhoz való Fákat vágatni, és úgy szállították le a Tiszán.“ — „...látta, midőn a fájját hordták.“). XVIII. század elején elvétetett. 1762. folyamodtak a vármegyéhez: „méltóztassék az Urat szolgabíró uramat kiküldeni, hogy romlandó félben levő haranglábunknak mivoltát ... revideálhassa“. 1763. állították fel az engedélyezett újat, de csak „fából és nem szilárd anyagból.“ 1795. nagyobb fatornyot építettek. 1810. leégett. 1826. kőtornyot építettek. (Hézszer op. cit. 41—42, 56, 70, 103, 113, 130. l.)

Tokaj, ref. egyház. — Tornácos, négyfiatornyos fatoronysisak.

Egy 1668-ból való német metszeten látható „C.“ jelzéssel, mint „Calvinische Kirche.“ (Tört. Képcs. Lt. sz. 957).

ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1704. épültek. 1802. kőtemplomot építettek. (REML).

Tolcsva, r. kath. egyház. — Árkádos, hagymaalakú fatoronysisak.

Közölve: Kassai egyházmegye II. 706. l.; Zemplén vármegye. 328—329. l. között.

Vámosujfalu, ref. egyház. — Faharangláb.

1912 előtt, állott. (REML).

Vily, ref. egyház. — Fatemplom.

1771. kőtemplomot építettek. (REML).

IV. Tiszántúl.

Arad vármegye.

Ágya, ref. egyház. — Fatemplom.

Szószeréke 1743-ból való volt. 1796. kőtemplomot építettek. (Márki II. 753. l.)

Bélzerénd, ref. egyház. — Fatemplom (?)

1775. régi temploma leégett. 1793. kőtemplomot építettek. (Márki II. 753. l.)

Erdőhegy, ref. egyház. — Fatemplom.

1732. említi báró Falkenstein csanádi püspök felterjesztése (Márki II. 306—307. l.) 1784. fejezték be a kőtemplomot. (Rác K.: A zarándi egyházmegye tört. Arad, 1880. 179. l.)

- Feketegyarmat*, ref. egyház. — Faharangláb.
1766. építették. 1818—1821. kőtornyot emeltek. (Rácz op. cit. 276. l.; Márki II. 753. l.)
- Gyorok*, ref. egyház. — Fatemplom.
1732. említi báró Falkenstein csanádi püspök felterjesztése. (Márki II. 307. l.)
- Kispereg*, ref. egyház. — Fatemplom (?)
1799. toronynélküli nádas kis templomot építettek, 1822—1833. kőtemplomot. (Márki II. 754. l.)
- Szentleányfalu*, ref. egyház. — Fatorony.
1878. szenteltetett fel a kőtemplom fatoronnyal. (Rácz op. cit. 273. l.)
- Szentmárton*, r. kath. egyház. — Deszkatemplom.
1750. a plébánia alapítása. 1756. kőtemplomot építettek a deszkából összerótt kicsi templom helyett. (Márki II. 733. l.)
- Szlatina*, ref. egyház. — Fatemplom.
1786. kérelmezték az építését. (Márki II. 753. l.)

Békés vármegye

- Békés*, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1711. épült a fatemplom. 1732—1734. kőtemplomot emeltek és mellette 10 öl magas fatornyot. 1748. e helyett a templom végén építettek fatornyot. A következő évben órát helyeztek beléje. (Karácsonyi J.: Békés vm. tört. II. Gyula, 1896. 40—41. l.; Népr. Ért. XII. 1911. 129. l.)
1775. ápr. 1-én szerződtek Thaliss Márton aradi ácsmesterrel a fatorony, — mely 1 öl magasságra kőből, azon felül fából lett volna építendő — és templom tetőfáira, zsindelezésére. 1781. kőtorony építésére kaptak engedélyt. (Szegedi K.: A békési ref. templom tört. Békés, 1903. 8—9. l.) A templom főkapuja feletti felirat szerint: „Épült 1775 évben fa toronnyal. Téglatornya készült 1781.” (REML).
- Békéssámson*, r. kath. egyház. — Fatorony a templomon.
1827. építette gr. Károlyi György, (Karácsonyi op. cit. II. 276. l.)
ref. egyház. — Fatorony.
Az 1879-ben épült templomhoz tartozik. (REML).
- Csorvás*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
1874. állíttatott fel a plébánia. Harangok 1866-ból. (Bunyitay V.: Schem. hist. dioec. Varad. Nagyvárad, 1896. p. 321).
- Doboz*, ref. egyház. — Paticsfalú templom és faharangláb.
1712—1713. letelepedésük után építettek paticsfalú templomot. 1782. hatöles fatorony építésére kaptak engedélyt. 1794—1798. Kőtemplomot és kőtornyot építettek. (Barcsa II. 230. l.)
- Fás*, ref. egyház. — Fatemplom.
1735. előtt épült. 1746. kijavítására kaptak engedélyt. 1749. a gyülekezet Körösladányba költözött. (Barcsa II. 240. l.)
- Füzesgyarmat*, ref. egyház. — Faharangláb.
Az első számú matricula feljegyzése: „Legelsőben 1759-ik esztendőben Tiszt. Szilágyi György úr prédikátorságának vége felé Oláh János bíróságában épült itt egy Fa-Torony hosszú sugárral egy a templomtól külön levő helyen, közel mellette. Kezdték építeni 21-ik májusban és elvégezték ugyanazon esztendőben Novemberben. Építő

mestere volt Oláh József akkor szeghalmi malom mester.“ Második torony „a mostani nagy kőtorony.“ Kőfalának magassága 14 öl, a tetőé 8 öl „...két rendbéli alsóbb és felsőbb, mindenütt 4—4 gombos kelepces vagy vitorlás és csillagos fióktoronykakkal.“ 1819. jul. 28. beléütött a villám a még csaknem új toronytetőbe. 1820. helyrehozták és zöldre festették. A reparátor Ziegler nevű gyulai ács volt. 1834. földrengés rongálta meg. Ujrazsindelyezte Balthazár Dániel helybeli ács. 1867. vihar döntötte le. Az új toronytetőt már rézzel fedték. (Debr. Prot. Lap. 1898. 383. l.)

Gyoma, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1719. épült az első templom oszlopokra nádából. 1725. új templom sövényből. 1735. vályogból. (Haan L.: Békés vármegye hajdana. I. Pest, 1870. 191. l.)

Gyula. — Tornácos fatornysisak.

Egy 1595-ből való német metszeten látható. (Tört. Képcs. Lt. sz. 4220.)

Gyulavári, ref. egyház, — Fatemplom és faharangláb.

1716 után fából kis templom épült. 1730. ugyancsak fából másik, mely 1735-ig állott fenn. 1772. engedély nélkül építettek melléje új fatornyot. 1787. épült az új templom. (Karácsonyi op. cit. II. 164. l.)

Körösladány, ref. egyház. — Faharangláb.

Az 1776-ban épített templom mellett állott. 1797—1798. kőornyot építettek. (REML).

Mezőberény, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1760. épült. 1804. kőtemplomot építettek. (REML).

Orosháza, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Az 1792-ben épült régi templom mellett állott. 1832. új templomot építettek. (Bunyitay Schem. hist. 1896. p. 327.)

Ócsöd, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1714 előtt fatemplom és faharangláb. 1714. nádtemplomot építettek.

1720. fatemplomot, 1766. kőtemplomot. (REML). 1715. az elsüllyesztett harangot a templom előtt felállított haranglábra tették. (Haan op. cit. I. 250. l.)

Szeghalom, r. kath. egyház. — Faharangláb és fatorony a templomon. Harangok benne 1868-ból, 1869-ből. Az 1870 körül épült templomon lévő fatornycskában lélekharang 1868-ból. (Bunyitay Schem. hist. p. 341.)

ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1711 után épült a sövénytemplom fatoronyal. 1780. kőtemplomot építettek. (REML). 1768, az első templom kijavított s mellé fatorony építettett. (Haan op. cit. I. 297. l.)

Bereg vármegye.

Asztély, ref. egyház. — Fatemplom.

1763. megújított. 1831—1833. kőtemplomot építettek. (Lehoczky T.: Bereg megye műemlékei. Arch. Közl. XII. 1878. 91. l.; Lehoczky III. 27. l.)

Badaló, ref. egyház. — Fatornysisak. (?)

1799—1807. új templom és torony épült. A templom és a 23 m. magas sugár torony tetőzete tiszta tölgyfából készült, melyet a badalói őserdő szolgáltatott. 1885. bádoggal fedették. (Debr. Prot. Lap. 1896. 170, 187. l.)

Barkaszó, ref. egyház. — Fatemplom.

1777. folyamodnak a kijavíthatásáért. 1809—18. kőtemplomot építettek. (Lehoczky III. 55. l.)

Bátyu, ref. egyház. — Fatemplom.

XVIII. században épült. 1802. kőtemplom alapkövetétele. (Lehoczky III. 57. l.)

Beregszász, — Faharangláb (?)

Rajza Fischer Albintól (1836) a M. Tud. Akadémia Archaeologiai Bizottságának gyűjteményében. Felirata: „A 192 éves Romjaiban állott Beregszászi Templom 1836. Évben. A kápolna és előtte állott fasátor alaprajza. Oldalnézete.“ (M. M. I. 351. Hasáb. — jelenleg már nem található.) — Említve : M. M. II. 185. hasáb.

ref. egyház. — Faharangláb.

1755. kaptak engedélyt a felállítására. 1778. vis. jkv. már említi. (Lehoczky III. 140. l.)

Beregszász—Végárdó, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1764. özv. Horváth Imréné báró Pogány Borbála építtette a Szent-háromság tiszteletére. 1776. kőkápolnát emeltek. (Arch. Közl. XII. 1878. 90. l.; Lehoczky III. 24. l.)

ref. egyház. — Faharangláb.

1774, 1779. folyamodtak az elromlodozott régi templom és fatorny kijavításáért. 1779. mindkettőt megújították, a fatorny pedig 1816. kijavított. Egy kis harang fakoronáján 1692, egy másikén 1802. évszám. (Arch. Közl. XII. 1878. 90. l.; Lehoczky III. 23. l.) Rajza Lehoczky T.-tól a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.

Beregújfalu, ref. egyház. — Fatemplom.

3 fatemplom volt. Az 1792 ben felszentelt fatemplom helyére épült 1829—30-ban a kőtemplom. (Lehoczky III. 152. l.)

Borzsova (Nagyborzsova), ref. egyház. — Faharangláb.

1830—1835. kőtornyot építettek. (Lehoczky III. 171. l.)

Bucsu, ref. egyház. — Faharangláb.

1800. épült. (Lehoczky III. 179. l.)

Csaroda, ref. egyház. — Faharangláb és tornácos fatornysisak.

34—35 m. magas a torony, harang sohasem volt benne, felmenni is csak a kötéseken lehet. (Debr. Prot. Lap. 1902. 596. l.) A templomot a mennyezet felirata szerint 1777-ben renoválták Rhédei Ferenc költségén. (REML.) — Közölve: Nagy II. 329. l.

Csetfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

1796. építették fel az 1791. XXVI. t. c. szabadságával. 20 öl. magas. 1888—1890. alsó részét ujjafedték. (Debr. Prot. Lap. 1896. 338—339. l.)

Csonkapapi, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1795. kezdte emeltetni kőtemplomát és tornyát az előbbi faépítmény helyett. (Lehoczky III. 205. l.)

Derczen, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1765. megengedte a helytartótanács, hogy szűk és elavult fatemplomát hasonló anyagból, szélességben 1, hosszában pedig 2 öllel nagyobbítva, megépíthessék. 1777. megengedte a megye, hogy eddigi haranglábja helyett kis fatornyot építhessenek. 1784. engedély, hogy a fatemplom és torony rothadásnak indult talpa alá kőalapot tétethessenek. 1835. szentelték fel a kőtemplomot. (Lehoczky III. 227. l.)

Fejércse, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1802. kőtemplomot építettek, 1836. kőtornyot. (Lehoczky III. 250. l.)

Fornos, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1746. elpusztult egy fatemplom. Ujfornoson építettek egy kis fatemplomot, mely az 1782-ben kelt helytartótanácsi engedéllyel megnagyobbított. 1780. a munkácsi r. k. plébános és a szolgabírák megtekintették a templomot, mely $4\frac{1}{2}$ öl hosszú, $2\frac{1}{2}$ öl széles. $1\frac{1}{2}$ öl magas volt és megengedték, hogy 2 öllel ki legyen bővítve. 1822. északi része is kitoldatott. — 1794. építtetett a fatorony. 1844. a vilám belésujtván, teteje alacsonyabbra vétetett. (Lehoczky III. 254—255. l.)

Gát, ref. egyház. — Fatemplom.

1828—1831. kőtemplomot építettek. (Lehoczky III. 259. l.)

Gecse, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1805—17. kőtemplomot emeltek. (Lehoczky III. 261. l.)

Gelénes, ref. egyház. — Faharangláb.

1769. engedélyt kértek a felépítésre. 1777. felépítették. (Lehoczky III. 266. l.) — Rajza Szlehlo Ottótól (1902) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.

Gergelyi, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

A fatemplom szószékkoronája 1752-ből, szószéke 1762-ből való. 1816—1817 épült erős fatornya. (Lehoczky III. 267. l.)

Halábor, ref. egyház. — Fatemplom.

1753. leégett a régi fatemplom. 1760. építtetett az új. 1835. kőalapra helyezték. (Lehoczky III. 282. l.) 1760. elszállították régi helyéről és renoválták. (Debr. Prot. Lap. 1896. 118. l.)

Hete, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1798—1802. kőtemplomot építettek, 1802—18. kőtornyot. A régi fatornyot a jánosi (makkosjánosi?) egyház vette meg. (Barcsa II. 258. l.)

Hetyén, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1793. épült kőtemploma egy roskadt fatemplomka helyén. Keleti végén különálló fatoronyban 1783-as harangok. (Lehoczky III. 293. l.)

Ilosva, ref. egyház. — Fatemplom.

1777. megszemlélték a fatemplomot, mely 6 öl hosszú, $2\frac{1}{2}$ öl széles volt. 1781. kőtemplomot építettek. (Lehoczky III. 320. l.)

Izsnyéte, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1657. pusztult el az első templom és torony, melyek állítólag még a XVI. században épültek, a második 1660. körül. 1792. új fatemplomot építettek. Került 270 ezüst forintba. 1795. készült a fatorony 4 melléktornyocskával, 24 öl magas. (Debr. Prot. Lap. 1896. 629. l.) Lehoczky szerint (III. 323. l.) a fatorony 1796-ban épült és 20 öl magas.

Jánd, ref. egyház. — Faharangláb.

1791. építették. Előbbi kisebbszerű fatornyát 1792-ben a parasznyai-aknak (Szatmár vm.) adták el. (Lehoczky III. 306. l.; M. M. II. 187. hasáb.) 1895. lebontották. (REML). — Közölve: Nagy II. 330. l.

Kajdanó, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1815. építették mindkettőt. 1848. kőtemplomot. (Lehoczky III. 329. l.)

Kigyós, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Lehoczky III. 350. l.

- Kisbégány*, ref. egyház. — Fatemplom.
1791. szenteltetett fel. 1805. épített a mostani fatemplom. (Lehoczky III. 65. l.)
- Kislónya*, ref. egyház. — Fatemplom.
1762. épült, amint ezt a vitorláján levő évszám is mutatja. (Lehoczky III. 395. l.) 1816. kibővítették. 1897. kőtemplomot építettek. (REML).
- Komlós*, ref. egyház. — Fatemplom.
1808. kőtemplomot építettek. (Lehoczky III. 369. l.)
- Macsóla*, ref. egyház. — Fatemplom.
1751. kibővítését kérték. 1842. a kőtemplom építését befejezték. (Lehoczky III. 403. l.)
- Makkosjánosi*, ref. egyház. — Faharangláb.
Említve: Debr. Prot. Lap. 1896. 324. l. — V. ö. a Hetére vonatkozó adatokat.
- Marócsa*, ref. egyház. — Fatalpas, nádfedeles templom.
1866. leégett. (REML).
- Márok*, ref. egyház. — Faharangláb.
Rajza a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.
- Márokpapi*, ref. egyház. — Faharangláb.
Említve: REML.
- Mátyus*, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
Berendezése 1732-ből való. (Lehoczky III. 421. l.) A templom „még a csehek itt létét hirdeti“ (ez a megjegyzés valószínűleg a külsejére vonatkozik, amely a középkori gotikus templomot utánozhatja). A faharangállványon 1862-es harang. (Debr. Prot. Lap. 1896. 22—23. l.)
- Munkács*, ref. egyház. — Fatemplom.
XVII. század végén „egy jó nagy ház forma fatemplom építődött“. 1703. leégett. 1705—1708. építettek egy 5¹/₂ öl hosszú, 3¹/₂ öl széles és 1 ¹/₂ öl magas fatemplomot. 1720. széthányatott. 1738. engedélyt kaptak egy újabb fatemplom építésére. 1738. okt. 6-án kelt leírása: „találtuk elsőben is tölgyfa talpakra és egészen tölgyfából felállítatottnak és szalmával befedettek lenni, mindkét oldalán öt öt, a' két végiben közepette levő két-két tölgyfa szulákokra, a' kik között t. i. mind a' két végin két felé nyíló közönséges deszkás kapu forma ajtók vagynak, hosszúsága az épületnek hetedfél, szélessége 4 ölnyi és két arasznyi, magassága a' földtől a' gerendákhig másfél öl, mindenfelől befonatlan és rovatlan.“ 1742. kijavított. 1775. engedélyt kaptak a megnagyobbításra. 1790—1795. kőtemplomot építettek, 1798—1814. kőtoronyot. (Balajthy J.: Munkács. — Azaz Munkács városának és várának ... leírása. Debreczen 1836. 143—144, 146, 147—148, 153, 158—159, 160, 162. l.; Lehoczky III. 480—481. l.)
A várban különálló fatorny. Rajza Potásy Jánostól. Műemlékek Orsz. Bizottsága. Rómer hagyaték. XVI. sz. csomag. (M. M. II. 190. hasáb. — Jelenleg már nem található.)
- Nagybereg*, ref. egyház. — Faharangláb.
1670. épült. 1817—1824. kőtoronyt építettek. (Arch. Közl. XII. 1878. 93. l.; Lehoczky III. 88. l.)
- Nagydobrony*, ref. egyház. — Fatemplom.
1776. engedélyt kaptak a kijavítására, később kőtemplomot építettek (Lehoczky III. 239. l.)

Nagygut, ref. egyház. — Fatemplom.

1830. kőtemplomot építettek. (Lehoczky III. 280. l.)

Nagylónya, ref. egyház. — Faharangláb.

1781. épült. 28 m. magas, tiszta fa, faszegekkel. Felirata az egyik gerendán: „Kakuk Imre áts mester csinálta Bán Péter leginyével 1781.“ (REML). — Rajza Potásy Jánostól a Rómer-hagy. XVII. csomagjában a Műemlékek Orsz. Bizottsága gyűjteményében. (V. ö. M. M. I. 228. hasáb.) — Említve: Lehoczky III. 255. l. — Közölve: A magyarság néprajza. II. 1258. ábra.

Rafajnauffalu, ref. egyház. — Fatemplom.

1766. kéri a megújítást. 1824—39. kőtemplomot építenek. (Lehoczky III. 672. l.)

Rákos, ref. egyház. — Fatemplom.

1794. készült az előbbi faépület helyén. 1836—44. kőtemplomot építettek. (Lehoczky III. 675. l.)

Szernye, ref. egyház. — Faharangláb.

1779. engedélyt kaplak a felállítására. (Lehoczky III. 737. l.)

Tákos, ref. egyház. — Paticsfalú templom és faharangláb.

A templom mennyezete 1766-ból való. A harangláb felirata: „anno 1767. Lukács János áts mester csinálta.“ 16—18. m magas. (REML).

Tiszaadony, ref. egyház. — Fatemplom.

1782. kőtemplomot építettek. (Arch. Közl. XII. 1878. 90. l.; Lehoczky III. 15. l.)

Tiszakerecseny, ref. egyház. — Fatemplom.

1797. nagyobbították. 1868. lebontották. 1869. kőtemplom alapkövetétele. 1889—1891. kőtornyot emeltek, a harangok addig rozoga haranglábban álltak. (Debr. Prot. Lap. 1896. 10. l.)

Tiszavid, ref. egyház. — Fatalpon álló paticsfalú templom.

Említve: Lehoczky III. 766. l.

Tivadar, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1665. befejezték a fatemplom építését. 1671. faharanglábat építettek.

1794. lebontották a fatemplomot. 1797. kőtemplomot emeltek. 1820. a régi fatornyot hengereken az új templom mellé húzták. (Lehoczky III. 769. l.) A jelenlegi fatorny felirata: „Papp Mózes által készült ez a torony 1757.“ (REML).

Ugornya, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

XVIII. század elején épülhettek (szószék 1715. évszámmal). Templom 1777-ben ujonnan befedett, 1797-ben hosszában kitoldatott. (Lehoczky III. 774. l.)

Ujdávidháza, ref. egyház. — Fatemplom.

Az 1826-ban készült templom előtt már két fatemplomka volt, szalmával fedve. Később kőtemplomot építettek. (Lehoczky III. 220. l.)

Vámosatya, ref. egyház. — Faharangláb.

„A torony tetőn lévő vitorlán 1691 szám van kivágva.“ (REML). — Említve: Arch. Közl. XII. 1878. 91. l.; Lehoczky III. 37. l.; M. M. II. 193. hasáb.

Zápszony, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1798. kőtemplomot és kőtornyot építettek. (Lehoczky III. 803. l.)

Bihar vármegye.

- Albis*, ref. egyház. — Árkados fatoronysisak.
Közölve: Bunyitay III. X. tábla; Mg. vm.-i és városai. Bihar vármegye. Budapest, 1901. 37. l. — Említve: Petranu p. 5.
- Álmosd*, ref. egyház. — Faharangláb.
1824. határozzák el a kőtorony építését. (Barcsa II. 198. l.)
- Ánt*, ref. egyház. — Fatorony a templomon.
1760. után készült. 1862. lebontották. (Debr. Prot. Lap. 1896. 21—22. l.)
- Árpád*, ref. egyház. — Fatemplom.
1777. épült. 1798. kőtemplomot építettek. (Barcsa II. 199. l.)
- Ártánd*, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1765. épült a templom. 1777—1781 között a harangláb. 1803—1819. kőtemplom. 1851. fazsindelyes sugár torony. (Sz[abó] K.: Adatok az ártándi ev. ref. egyház történetéhez. Lugos, 1885. 24, 16—17, 19. l.)
- Bagamér*, ref. egyház. — Faharangláb.
1777. építették a Baranyi Gábor által a Rézen vágott fából. 1821. kőtemplomot kezdtek építeni. 1824. még használták a fatemplomot. (Barcsa II. 200. l.)
- Bajj*, ref. egyház. — Fatemplom.
1730. építették. 1769. új templomot fából, 1792. kőtemplomot toronnyal. (Barcsa II. 201. l.)
- Bakomszeg*, ref. egyház. — Fatemplom és zárt fatoronysisak.
1715. a templomot újjáépítették. 1763. vis. lajstrom szerint a templom és a tornya fából volt. 1780. újraépítették a templomot. (Barcsa II. 201. l.)
1928. előtt a torony zsendelytetőzetű, felsőrésze faoszlopokon deszkázott volt. (REML.)
- Báránd*, ref. egyház. — Faharangláb.
1763. visitatio: kőtemploma, fatornya volt. 1798—1802. Kőtornyot emeltek. (Barcsa II. 204. l.)
- Belényes*, r. kath. egyház. — Fatorony.
1752. építettek új templomot a régi helyett, melynek kis fatornya volt. (Bunyitay V.: Schem. hist, dioecesis Varadiensis. Nagyvárad, 1896. p. 304.)
ref. egyház. — Fatorony.
XVII. század végén épült egy templom gyenge anyagból s tornya fából. 1780—1782. kőtemplomot építettek toronnyal. (V. Sipos I.: A belényesi ev. ref. egyház története. Nagyvárad, 1883. 47, 51. l.)
- Berekböszörmény*, ref. egyház. — Fatoronysisak (?)
„Ez templomnak régtől fogva elpusztult kőfalait újítani és ezen való faépületeket csináltatni kezdték 1678-ben ... Elvégeztetett 1679-ben...” (Régi feljegyzés. — Osváth P.: Bihar vm. sárréti járása leírása. Nagyvárad, 1875. 224. l.)
- Berettyószentmárton*, ref. egyház. — Faharangláb.
1819. még ebben helyezték el a harangot. 1837. befejezték a kőtornyot. (Barcsa II. 208. l.)
- Bihardiószeg*, r. kath. egyház. — Faharangláb.
Említve: Bunyitay: Schem. hist. p. 261.
- Biharpüspöki*. — Faharangláb
Említve: Bunyitay III. 294. l.
- Bihartorda*, ref. egyház. — Fatemplom, faharangláb és fatoronysisak(?)

1763. visitatio: fatemploma és fatornya volt. (Barcsa II. 211. 1.) A fatornyú régi templom mennyezete 1726-ban készült. 1802. új templomot építettek. 1843-ban a torony tetejét a vihar, 1860-ban a villám összerombolta és ekkor Varga József Szolnokban készíttetett másikat, amelyet a hívek szállítottak haza. (Osváth op. cit. 601. 1.)

Biharudvari, ref. egyház. — Faharangláb.

1763. visitatio: kőtemplom volt fatoronnyal. (Barcsa II. 211. 1.)

Dancsháza, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1763. vis.: templom földből és fából, haranglábbon 1651-es harang. (Barcsa II. 221. 1.)

Derecske, r. kath. egyház. — Fatorony.

1742. épült a templom kis fatoronnyal. 1864. kőtornyot építettek (Bunyitay: Schem. hist. p. 279.)

Érmihályfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

1790—1797. kőtornyot építettek. (Barcsa II. 238. 1.)

Érolasz, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1770 után készült a templom. 1799. épült a faharangláb. 1824. Még mindkettőt használták. (Barcsa II. 328. 1.)

Érsemjén, ref. egyház. — Faharangláb.

1776. építették. (Barcsa II. 239. 1.)

Esztár, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

1787. javították a templomot. (Barcsa II. 236. 1.) — Említve: R[ómer] Fl.: Kirándulás a bihari Sárre és a magyar izlés a reformátusok ecclesiáinál. Prot. Egyházi és Iskolai Lap. XXVII. 1884. 1245. hasáb.

Felső-(Monostoros)-Ábrány, ref. egyház. — Tornácos, négyfiatornyos fatoronysisak.

1729. építették a tornyot. (Barcsa II. 241. 1.) — Közölve: Bunyitay II. 407. 1.

Furta, ref. egyház. — Faharangláb.

1720. után építették, 1787. kőtornyot. (Barcsa II. 244. 1.)

Gáborján, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.

Torony alatti ajtó felírása: „Ao 1730 Nagy István uram főbiróságában építtetett a harangláb és ez ajtó a helységnek sok nyomorúsági között.“ „A torony fiókjai s tetőzete 1818-ban javíttatott ki hosszúpályi Erős Ferencz által 200 firt és naturálékért. Gomb 1830-ban vonatott fel.“ „Az utolsó átalakításkor — a közelmúlt években bontatott szét a fiókos toronytető.“ (Osváth op. cit. 386. 1.) 1763. visitatio: templom és torony kőből volt. (Barcsa II. 246. 1.)

Geszt, ref. egyház. — Faharangláb és fatoronysisak (?)

1776. kőtornyot építettek. 1867. bádogtetői kapott. (REML).

Hegyközkovácsi, ref. egyház. — Faharangláb.

1809. fejezték be a kőtornyot. (Barcsa II. 257. 1.)

Hegyközpályi, ref. egyház. — Faharangláb.

XVII. század végén (1685 ?) épülhetett. (Barcsa I. 167. 1.)

Hegyközszentimre, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1674. épült. (K. Nagy S. : Biharország. I. Nagyvárad, 1884. 53. 1.)

1773. A megye engedélyével kijavították. 1787—1789. kőtemplomot és kőtornyot építettek. (Barcsa II. 257. 1.)

Hegyközszentmiklós, ref. egyház. — Faharangláb.

Régi temploma mellett állott. 1815. körül új templom épült. (Barcsa I. 167., II. 257. 1.)

Henczida, ref. egyház. — Faharangláb.

1885. évben az új torony gombjába tett emlékirat szerint „a torony előbb fából volt.“ XVIII. században épülhetett. (REML).

Hosszupályi, r. kath. egyház. — Faharangláb.

1737. után épült a régi templom mellé. 1833—1836. építették az új templomot. (Bunyitay: Schem. hist. p. 283.)

ref. egyház. — Faharangláb.

1766. épült, fáját a hívek a Rézről (a Szilágyság felé eső hegység) hordták. 1803—1807. kőtornyot építettek. (Osváth op. cit. 416. l.)

Kéztz, ref. egyház. — Faharangláb.

1780. épült. (Barcsa II. 266. l.)

Kóly, ref. egyház. — Faharangláb.

1799. renoválták a templomot. (Barcsa II. 275. l.) — A fatorony említve: M. M. I. 168. l.; M. M. II. 220. h. A helyi lelkész kérte műemlékké nyilvánítását.

Komádi, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1680. körül épült az első templom egészen nádból, 1700. „fából sövényfalra“ a második. 1774. állították fel az erős faágásokat a harmadik számára és közeit téglával akarták kirakni. 1839. leégett. — 1702. épült a fatorony. 1794. kőtorny, amikor is a fatorony a magyarhomorogi (Bihar vm.) híveknek eladatott. (Osváth op. cit. 445. l.; Bihar vármegye. 103. l.)

Konyár, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

Régi községi jkv. szerint a torony 1741-ben (?) újjátott és ekkor a gombba Szentjóni István konyári oskola mester hosszú versét tették, amely megemlékezik arról, hogy a tornyot 1660-ban Szejdi basa égette fel, majd „...Nyolczvannégyszendőn már gyászát viselte, Nyolczvanötödikben ruháját felvette...“. [tehát 1745-ben.] (Osváth op. cit. 450—451. l.) — Említve: K. Nagy op. cit. I. 21. l.

Kőrösszeg-Apáti, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1686. készült a sövénytemplom. 1742. téglalapon vályogból építettek templomot, 1786. kőtemplomot. (REML). 1822. fatorony helyett kőtornyot építettek. (Osváth op. cit. 425. l.)

Kőtegyán, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1761—1762. épültek. 1801. kőtemplomot építettek. (REML).

Magyarhomorog, ref. egyház. — Fatemplom.

„Nádas volt, csillagos boltozattal, fából.“ Feltüzelték. 1894. kőtemplomot építettek. (REML).

Magyarkakucs, ref. egyház. — Faharangláb.

Közölve: Bunyitay. III. XXVIII. tábla.; Bihar vármegye. 433. l. — Említve: Petranu p. 5.

Mezőtelegd, r. kath. egyház. — Fatorony.

1759. fejezték be a templomot kis fatoronnyal. 1864. kőtornyot építettek. (Bunyitay: Schem. hist. p. 231.)

Micske, ref. egyház. — Árkados, négyfatornyos fatoronysisak.

A XVII. és a XVIII. században többször renoválták a templomot. Harangok 1693-ból, 1660-ból és 1789-ből. (Barcsa I. 192., II. 291. l.) Említve: Petranu p. 5. — Közölve: Bunyitay III. XII. tábla. Szőnyi 217. kép.

Nagybajom, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

XVII. század elején Petneházy Istvánné Király Anna idejében épült a várban templom, mely Bertalan Szilágyi János XIX. század eleji emlékirata szerint a beregzugi erdő fáiból építettett. (Osváth. op. cit. 508. l.). 1630 körül fából és sövényből épült a templom. (Barcsa I. 198. l.) 1763. *visitatio*: temploma vályogból, tornya fából volt. (Barcsa II. 296. l.)

Nagyharsány, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1726. építettek egy kis fatemplomot fatoronnyal. 1757. megbővítve kihozták a mostani templom tágasabb helyére. 1786. kőtoronyot, 1798—1802. kőtemplomot építettek. (Dávid Gy.: A nagyharsányi ev. ref. egyházközség tört. Nagyvárad, 1902. 6. l.)

Nagykeréki, ref. egyház. — Faharangláb és fatoronysisak (?)

1837. épült a kőtorony „a hajdani már elavult fatorony helyett.“ 1862. ennek zsindeleteteje (készítettett váradolaszi lakos Barta József ácsmester által 90 pengő forintokért) lerontatott és bádoggal fedték be. (Debr. Prot. Lap. 1897. 572. l.)

Nagyléta, ref. egyház. — Faharangláb.

1790—1793. kőtoronyot építettek. (Barcsa I. 203. l.; REML.)

Nagyrábé, ref. egyház. — Paticsfalú templom és harangláb.

1763. *visitatio*: fatemploma és tornya van. (Barcsa II. 303. l.) Apaticsból épült templom elé 1783-ban fatornyot készítettek. 1809. kőtemplomot és kőtoronyot építettek. 1869. a torony átalakított. (Osváth op. cit. 536. l.) 1806—1809. épült a torony. Négyfatornyos, de kőből, bádogfedéllel. (REML). — Említve: Jankó 5. l.

Nagyszalonta, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

A hagyomány szerint a török elűzetése után, tehát 1693-ban állítottak fel egy tornyos fatemplomot. A toronyban volt egy fabáb, amely az óraütést pár perccel előbb csengetéssel jelezte. A nép fajankónak hívta. 1776—1777. építették a kőtemplomot. (Rozvány Gy.: Nagyszalonta történelméhez. Nagyszalonta, 1889. 53, 66. l.)

ref. egyház. — Temetői faszín.

A XVIII. század második felében megnyitott temetőben volt. (Rozvány op. cit. 56—57. l.)

Nagyvárad, r. kath. egyház. —

Szent Brigitta-templom, melyet Benkovich Ágost püspök a törökök kivonulása után építtetett, fatornyos. 1786. a ruthének vették meg. (Bihar vármegye. 175. l.; M. M. II. 225. h.; Biró J.: Nagyvárad barokk és klasszicisztikus stíli műemlékei. Nagyvárad, 1932. 5—6. l.)

Szent László-templom (1720 után épült) harangjai 1780-ig haranglábbon függtek. 1823. *visitatio*: „Ecclesia haec habet Turrim e solidis et ligneis materialibus structam, iuxta quam est campanile, ex quo quatuor pendent campanae ... has omnes benedictas fuisse subponere quidem licet, cum Ecclesiae Cathedralis campanae inque lignes campanili prope Terram pendentis usque ad annum 1780 fuerint.“ (Biró op. cit. 7. l. IV. okmány.)

Kapucinusok 1734-ben épített templomának fatornya volt. 1836. leégett. (Biró op. cit. 15. l.) — Bunyitay (Schem. hist. p. 219.) említi a kapucinusok templomának kis fatornyát.

Orsolya-szűzek 1774-ben épült Szent Anna-kápolnája fatornyos. (Biró op. cit. 77. l.)

ref. egyház. — Tornácos torony és fatemplom.

„Az kapu bástyái oldalában egy szép tornyot pléhes szép mester-séges héjjazattal orsóson függő lábason építettett vala, mellyben a harangok és az óra helyeztetett vala“. (I. Rákóczi Györgyről — Szalárdi János siralmas magyar krónikája. 1662. Kiadta br. Kemény Zs. Pest. 1853. 241. hasáb.)

1660. tűz ütött ki.— „Melly égésnek sebességét nézni, oh mely rettenetes vala! De főképen ... a város közönséges egyházát hol naponként az Istennek tiszteleti s az evangéliumnak praedicaltatása bőséges mértékben kiszolgáltatni szokott vala! Mely tíz erős oszlopokra s azokra felyülvonyatott gerendákra, igen magos héjazatra építettett vala; mellynek hogy igen nagy tágas és széles épületnek lenni kellene, mint a melly alatt annyi ezer lelkekből álló nagy gyülekezetnek elférni kell vala, az oszlopokon kívül napkelet és napnyugat felől való mindkét részről, négy igen hosszú szálcsatornákra nagy magos héjazatok alatt fiókjai kiterjesztetve valának. Mellynek épületeire mennyi temérdek sok fa, sendely és vas volna, akárki is megítélheti.“ (Szalárdi VII. k. 6. r. Kiadta Kemény 544. hasáb.)

Egy református fatemplomot említ Martin Zeiler: „...wie dann in der Stadt kein einige gemeurete Kirche mehr; sondern die Bürger so der Calvinischen Religion, haben zu ihren Predigten ein gross aufgericht Schindeltach, gleich einer grossen Scheuren.“ (Neue Beschreibung des Königreichs. Ungarn. Vermehrt und verlegt von J. Beza Leipzig, 1664. S. 260.) — 1784 után széthányatták azt az ideiglenes deszkasátort, ahol isteni tiszteletet akartak tartani. (Bihar vármegye. 436. l.)

Okány, ref. egyház. — Faharangláb.

1773. a királynőhöz folyamodtak ingadozó templomuk, fatornyuk kijavíthatásáért. (Barcsa II. 309. l.) 1777. megépüli az első torony, a gombot szept. 2-án tették fel Székely Mihály és Szőke Mihály ácsmesterek. Dűledezni kezdett, úgyhogy 1799-ben újra tornyot építettek, de ez alkalommal már téglából. (REML).

Ottomány, ref. egyház. — Fatemplom (?) és faharangláb.

1654. épült a fatemplom. (Barcsa I. 210. l.) 1801. fejezték be a négyfiatornyos kőtorony építését. (Barcsa II. 311. l.)

Pusztajlak, ref. egyház. — Fatemplom, faharangláb és négyfiatornyos fatoronysisak.

1768. a Rézhegyről hordott fából templomot építettek. 1791—1792. kőtemplomot és tornyot emeltek. 1887. a tornyot bádoggal fedték be. (Debr. Prot. Lap. 1900. 496—497. l.) — Négyfiatornyos fatoronysisakja említve K. Nagy op. cit. I. 30. l.

Rézbánya, r. kath. egyház. — Fatemplom.

XVIII. század elején épülhetett. 1780. kőtemplomot építettek. (Bunyitay: Schem. hist. p. 311.)

Sáp, ref. egyház. — Faharangláb.

1763. visitatio: kőtemploma volt fatoronnyal. 1810. kőtorony épült. (Barcsa II. 324—325. l.)

Sáránd, ref. egyház. — Faharangláb.

1763. visitatio: kőtemploma volt fatoronnyal. (Barcsa II. 325. l.)

Sarkad, ref. egyház. — Faharangláb.

1767. építtetett. 1768. a város órát csináltatott bele. 1795—1797 épült a kőből rakott és bádoggal fedett torony. A régi fatornyot Sarkad-Kereszturra (Bihar vm.) szállították. 1857. megújított „a 9 ágú torony”. 1866. máj. 1-én leégett. (Márki S.: Sarkad tört. Budapest, 1877. 75. l.)
Székelyhid, ref. egyház. — Faharangláb.
1792—1796. kőtorony épült. (Barcsa II. 336. l.)
Szentjobb, ref. egyház. — Sövénytemplom.
Állítólag 1557-ben mér volt sövénytemplom. 1801. kőtemplomot építettek. (Bihar vármegye. 150. l.)
Szentpéterszeg, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1763. visitatio: temploma és tornya fából van. (Barcsa II. 338. l.)
Széplak, r. kath. egyház. — Fatemplom.
1837. kőtemplomot építettek. (Bunyitay: Schem. hist. p. 257.)
Szerep, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1763. visitatio: temploma és tornya fából van. (Barcsa II. 339. l.)
Tamádsda, ref. egyház. — Paticsfalú, náddal fedett templom.
1851. tornyos kőtemplomot építettek. (Debr. Prot. Lap. 1899. 594. l.)
Tenke, ref. egyház. — Fatemplom.
1790. kőtemplomot építettek. (Bihar vármegye. 156. l.)
Tépe, ref. egyház. — Faharangláb. és fatoronysisak (?)
1763. visitatio: kőtemploma mellett fatorony volt. (Barcsa II. 346. l.)
1799—1801. kőtornyot építettek. (REML). 1842. újratetőzték. 1867. júl. 28. a szélvész a tornyot ledöntötte, mely alkalommal az örfa a templom mennyezetén keresztül esett. Ekkor bádogtetőt kapott. (Osváth op. cit. 592. l.)
Tóttelek, r. kath. egyház. — Fatorony.
1834. építettek új kőtornyos templomot a régi fatornyos helyett. (Bunyitay: Schem. hist. p. 247.)
Vaskóh, r. kath. egyház. — Fatorony.
1744. épült a templom fatoronnyal, 1840. kőtoronnyal. (Bunyitay: Schem. hist. p. 312.)
Váncsod, ref. egyház. — Paticsfalú templom.
1806. kőtemplomot építettek. (REML.; Osváth 610. l.)

Hajdu vármegye.

Balmazujváros, ref. egyház. — Fatemplom.
1664. épült. 1686. kőtemplomot építettek. (REML).
Hajduhadház, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak és bástyatorony.
1740. leégett a torony, 1742. kőrakása befejeztetett, 1743. Orbán Mihály derecskei ácsmester tetőt készített reá 50 magyar forintért, 6 kőből rozsert és naponkénti 2 itcze borért s 2 poltura ára pálinkáért. Templom kerítése 1654-ben épült. 1733. megújított. (Nagy II. 335. l.)
— Említve: Györffy I.: Az alföldi kertés városokról. Népr. Ért. XVIII. 1926. 113. l. — Közölve: Vas. Ujság. V. 1858. 329. l.; Nagy II. 335. l.
Hajdusámson, ref. egyház. — Faharangláb.
1763. visitatio: kőtemplom volt fatoronnyal, harang 1721-ből. (Barcsa II. 324. l.)
Kaba, ref. egyház. — Négyfatornyos fatoronysisak.
1744. épült a torony. 1788. elavult teteje újra zsindelyeztetett. 1826.

útból bezsindelyezte debreceni lakos Tóth János, 1842. zsindelyet-
tő helyett cseréptetőt kapott. 1856. a sugáron magasra felmenő, a
négy szegleten kisdéd tornyokkal ellátott toronytető helyett 9 öles
bádogtető tétetett. (Debr. Prot. Lap. 1898. 691. 1.)

Martinka, ref. egyház. — Faharangláb.

1871. épült. (REML).

Mikepércs, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.

1763. visitatio: kőtemploma volt 4 fiókos toronnyal. (Barcsa II. 291. 1.)

A torony kőrakása 20 m., e fölött van egy kb. 2 m. magas
deszkaoldalfalazat s így emelkedik fel a kb. 12—15 m. magas zsin-
delyes tetejű, 8 oldalú karsú torony és a négy sarkán látható 4
kis torony. Mindenik gombbal, zászlóval és csillaggal végződik. A
torony zsindelyén plébából kirakva 1795. (REML).

Püspökladány, ref. egyház. — Faharangláb.

Mindszenti György feljegyzései szerint (1749—1762) két öreg ember
vallotta, hogy a Rákóczi Györgytől ajándékozott harangot a nagy
rác háború idején „félvén a lakosok levették a haranglábból, a
nagy érben ... a nagy sűrű kóróba eldugták.“ (Tört. Tár. I. 1878.
708—709. 1.) A torony épült 1786 szept. 13.—1788 okt. 30. négyzet-
alakú, 53 m. magas. (REML).

Tiszacsege, ref. egyház. — Faharangláb.

1763. visitatio: kőtemploma van fatoronnyal, (Barcsa II. 348. 1.)

Vámospércs, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak(?)

1763. visitatio: kőtemploma volt 4 fiókos toronnyal. (Barcsa II. 364. 1.)

Máramaros vármegye

Hosszmező, ref. egyház. — Zárt fatoronysisak.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Huszt, ref. egyház. — Zárt négyfiatornyos fatoronysisak.

„Hegyes tornyok köréből a négy kis fiók csak 1861-ben távolítottat-
el.“ (Nagy II. 370. 1.) — Rajza Lehoczky Tivadartól (1865) a Műem-
lékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében. Ezen már csak egyszerű
zárt torony látható. — Közölve: Nagy II. 370. 1.

Visk, ref. egyház. — Faharangláb és tornácos, négyfiatornyos fato-
ronysisak.

Rajza Lehoczky T.-tól (1865) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűj-
teményében. — Említve: Arch. Közl. IV. 1864. 157. 1. (Henszlmann);
Arch. Ért. U. F. VII. 1887. 267. 1. (Henszlmann).

Szabolcs vármegye

Apagy, ref. egyház. — Faharangláb.

A templom napnyugoti végétől mintegy 5 öl távolságra állott. 1839.
villámütés tönkretette. (Debr. Prot. Lap. 1896. 667. 1.)

Balsa, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1756. épültek. (Barcsa II. 203. 1.)

Büdszentmihály, ref. egyház. — Faharangláb és négy fiatornyos fa-
toronysisak.

1759. a faharangláb korhadt állapotban volt. A megyei bizottság úgy

találta, hogy a templomtól négy lábnyira emelkedik, egyoldalról 1 és fél öl és 3 hüvelyknyi, a másik oldalról pedig 1 öl és 2 lábnyi széles négyszögből áll, oldalai erős fakötésekkel vannak erősítve, zsindelezve van és tetején pléhvitorla áll. magassága 4 és fél öl. A bizottság úgy vélte, hogy mivel ezen a vidéken haranglábnak csak azt szokták nevezni, mely legfeljebb 3 ölnyi magas s fölül két ágra menő egy szál fából áll és benne csak egy kis harang fér el, ennélfogva ezt méltán toronynak lehet nevezni. Harangok benne 1650-ből és 1651-ből. 1760—1761. kőtornyot építettek. 1779 ápr. 23-án ennek tetejét egy villámcsapás a fiókokig lerombolta. Az új tetőt tokaji ácsmester készítette 200 R. forintért, a fa, zsindey, lécz és zsindeyzegek, vaskapcsok, deszkák és egyéb szükséges anyagok 100 R. forintba kerültek. 1790. a torony kőfalát 4 és fél öllel feljebb emelték és arra 17 öles zsindeytetőt raktak. Toronyépítésre adtak 371 frt. 43 kr.-t. 1790 aug. 9-én a toronyra 115 fontos gomb tétetett fel, a fiókokra pedig 85 fontos 4 gomb zászlókkal együtt. A tetőzet külső díszítésére 228 frt. 27 kr. fordított. 1807. a legfelső gomb csövében levő ösztörűfát kicserélték. 1828 szept. 14-én a szélvész levetette a „roppant magasságú“ tetőt, úgyhogy helyébe csak 7 öles fatetőt raktak. 1857 máj. 15-i tűzvészkor a torony is leégett. (Sörös J.: Szent-Mihály község tört. Debrecen, 1887. 106, 112—113, 121—123, 125, 128—129, 147—151. l.)

Demecser, ref. egyház. — Fatorony
1768. épült. 1825. kőtornyot építettek. (REML).

Döge, ref. egyház. — Fatorony.

A régebbi templom fatornját egy óriási vihar a levegőben megforgatta és a templom közepébe a padokra fektette; ez idézte elő a templomépítést. 1905—1906. építették fel az új templomot. (REML).

Encsencs, ref. egyház. — Fatemplom.

Említve: Szirmai II. 63. l.

Fényeslitke, ref. egyház. — Négyfatornyos fatoronysisak(?)

Az eklézsia feljegyzése szerint 1789-ben tették fel a vitorlát a toronyra. 1826. megújították. A torony sugár alakú, 35 m. magas, a 4 szélén négy kis melléktoronnyal. Jelenlegi vitorlája 1911-ből. (REML).

Gemzse, ref. egyház. — Faharangláb.

6'10x6'10 m. alapon emelkedik. A templomtól 400—500 méternyire az útca közepén áll az egyház beltelkén. (REML).

Gégyény, ref. egyház. — Faharangláb.

1904. lebontották. — Fényképe szerepelt 1934 őszén a budapesti Ref. Tanügyi Kiállításon, a Ref. Teológia I. emeletén.

Kék, ref. egyház. — Fatemplom.

1700-i feljegyzés szerint fatemploma van. 1787-i anyakönyv szerint 1740 után „egy kis Tapasz Oratoriumotska“ épült. 1828. kőtemplomot építettek. (REML).

Kisvárdá, ref. és r. kath. egyház. — Fatemplom és fatorony.

A XVII. század elején Telegdiné Kisvárdai Kata építette. 1670. leégett. XVIII. században a katolikusok újraépítik. 1779. még csak fatornya van, 1786. építették a kőtornyot. (Györgyényi: Kisvárdá. Magyar Sion V. 1867. 352—353. l.; Mg. vm-i és városai. Szabolcs vm. Budapest, 1900. 133. l.)

Máriapócs, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1795. kolostortemplom még fából volt és a helyett építették ugyanakkor a kőtemplomot. (Mitth. der C. Commission. Bd. XI. 1866. S. 3.)

Nagyhalász, ref. egyház. — Fatemplom.

1701. épült. 1789-ig használták. (REML).

Nagykálló, r. kath. egyház. — Fatorony.

A templomon építkeztek 1753—1754-ben és 1783-ban. Tornya hajdanta fából volt, 1826. lesújtotta a villám, kőtornyot építettek helyette.

(Támár J.: A nagykállói plébánia tört. Magyar Sion II. 1864. 283. l.)

ref. egyház. — Fatoronysisak.

1732—1733. Parczer debreceni kőművessel felépítették a kőtornyot.

1740 máj. 9. Áts Mihállyal való conventioja a városnak, a templom torony felől való oldalának megszindelyezésére. 1766. Biró Mihály

debreceni áccsal alkuszna az épületek újra zszindelyezésére. Szekereket küldenek Debrecenbe százezer zszindelyért és ácsokért, Halászból a lécet hozatják, zszindely- és lécszegeket vásárolnak. Ács

Gergely debreceni ácsmester 110 német forintért vállalja a munkát. 1768 jún. 21-re készült el a templom, torony és portikus zszindelyezése. 1776 ápr. 28. szerződnek Sátoraljaújhelyen lakó Ress Tamással,

hogy a torony kőfalán felül négy ölnyi magasságra csinálja a fa falat, ahhoz való kötésekkel együtt, minden hozzá kívántató ácsmunkáját, úgymint: kötéseket, harangszékeket, grádicsokat, tetejét,

vitorlált, az oldalát gyalult deszkákkal, a zszindelyezést, lécelést és minden egyéb ahoz kívántató munkáit a rajzolás szerint elvégzi.

„Mi pedig minden munkájáért fizetünk ő kegyelmének az alku szerint 300 azaz háromszáz német forintot...” stb. A toronyhoz való fákat Tisztaberekről szállíttatja az eklézsia. „...torony csinálásához

fogtak 1776 ápr. 10-én, a gombot feltették máj. 20-án, egészen elvégezték jún. 22-én.” 1792. a templom kőfala egy öllel feljebb rakatott, az egész teteje a tokaji hídmester által újonnan építettett, a két végén levő réz gombok debreceni rézműves Jéger István által

nro 70 rhénes frtokért vas rúdjaival, megaranyozott csillagokkal és vitorlálkkal készítették. 1807—1809. rézzel fedi a tornyot debreceni Jäger János, 1815. Szilágyi János helybeli ácsmester Máramaroszigeten vásárolja össze a templom tetejének megújításához szükséges nagymennyiségű faanyagokat. (Görömbei P.: A nagykállói ev. ref. egyház tört. Sárospatak, 1882. 37, 52—53, 55, 63, 69, 73. l.)

Nagykálló, vár — Fatorony.

Metszetek a Történelmi Képcsarnokban. — Német metszet 1665-ből. Lt. sz. 509. (Felfirata: Lucas Georg Ssicha Delin: et Communic. 1665. Caspar Merian fecit.); olasz metszet a XVII. századból. Lt. sz. 1414. és 4163. — Az utóbbi metszet közölve: Szabolcs vármegye 427. l.

Nagyvarsány, ref. egyház. — Faharangláb.

Valószínűleg 1769-ben készülhetett, mikor a templomot renoválták. (Nagy II. 371. l.) — Említve: M. M. II. 757. hasáb. — Közölve: Nagy II. 371. l.

Nyírábrány, ref. egyház. — Faharangláb.

1902. került az egyház tulajdonába Nyíracrádról. Négy faoszlop tartja a harangot, fedele kátránypapír, tetején gömb és csillag van. (REML).

Nyíracsad, ref. egyház. — Faharangláb.

1902-ig faharangláb volt, ekkor eladták a nyírábrányiaknak. (REML).

Nyírbátor, ref. egyház. — Faharangláb.

1600 körül (?) épülhetett. 10x10 m. az alapnagyság, kb. 28 m. magas. (REML). Benne harang 1640-ből, melyet Bethlen István és Péter akaratjából csináltatott a város Eperjesen. (Szabolcs vármegye. 458. l.) — Rajza a M. Tud. Akadémia Arch. Bizottságának gyűjteményében. (M. M. I. 365. hasáb, tévesen mint Erdőd — jelenleg már nem található.) — Említve: Arch. Ért. U. F. VII. 1887. 267. l. (Henszlmann); Akad. Értesítő. VI. 1895. 35. l. (Myskovszky); Wesser S. 73.; M. M. II. 766. hasáb. — Közölve: Milth. der C. Commission Bd. XI. 1866. S. 6.

Nyíregyháza, ref. egyház. — Faharangláb.

1804. építették a templom napkelet felől eső végére, zöldre festették. 1836. javították a toronygombot és tetőt. 1873. lebontották. (Lukács Ö.: Nyíregyháza szabad kiváltságolt város tört. Nyíregyháza, 1886. 385, 394, 430. l.)

Nyírgelse, ref. egyház. — Faharangláb.

1907. készült. (REML).

Nyírlövő, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1895. kőtemplomot építettek. (REML).

Nyírtét, ref. egyház. — Faharangláb.

1890. készült, 8 m. magas, gombja 1911-ben tétetett fel. (REML).

Nyírmihálydi, ref. egyház. — Faharangláb.

1782-es építési dátum és az 1930-as renoválás évszáma a zászlón. (REML).

Ór, ref. egyház. — Faharangláb.

1820-ig állott. Harangok benne 1675-ből, 1775-ből. 1819—1820-ban kőtornyot építettek. (Barcsa II. 312. l.)

Pap, ref. egyház. — Faharangláb.

Régi feljegyzés: „Ezen fennálló tornyot csak egyedül a papi reformata ecclesia tulajdon maga ... pénzén építette, Felséges II. József ... kegyes engedelmeiből ... a fáját pedig a toronynak ezek adták: A szalókai ev. ref. egyház, Tekintetes ns. nts Bárczay Lászlóné a pálczai ligetről, Tek. nagylónyai Lónyay János ur a mándoki ligetről, Tek. Lövey Gergely úr az endesi erdőről, s a benki ref. egyház a maga erdejéből. Haza az egyház hívei hordták a fákat az oroszok és pápisták segítségével nélkül, itthon a mesterek útmutatásai mellett magok faragták s állították fel.“ Került az építés „brevisimo calculo“ a munkájokon és a mesterek kosztján kívül 120 Rfirtba. „Anno 1782 felállítván a tornyot az Ecclesia félesztendőre a vitorláját és gombját a nagy szélvész levetette ... és majd másfél esztendőre tették fel Paptsák András és Fazekas Mihály ... Anno 1784 ápr. 10. husvét szombatján.“ 1785 jún. 18-án ... Petriből ideszármazott Molnár János ... adott ebbe a toronyba egy R.firtot, mellyel pótolta az Eklésia a Paptsák András hat Rfirtját, a melyért is a toronynak négy oldalát tisztességesen és becsületesen bezindelyezte és bedeszázta, mivel a mesterember, a ki felvállalta, félbe hagyta.“ 1816. jul. 28-án száraz menykötés érte a tornyot. Új tetőt tettek rá, mely 1818-ban fejeztetett be és 1820-ban még egyszer foldoztatott.

1829—1834. lebontatott. (Hagymásy F.: A papi ref. egyház és Pap község története. Budapest, 1902. 11—12. l.)

Petneháza, ref. egyház. — Faharangláb.

Harang benne 1691-ből. A templom bejárata előtt állott, majd szét-szedték és más, távolabbi helyre haranglábát építettek belőle. 1894. kőalapra csináltatott újból. (Debr. Prot. Lap. 1899. 569. l.)

Piricse, ref. egyház. — Faharangláb.

1791. készült, 15 m magas. 1926. újra zsindelezetett. (REML).

Ramocsaháza, ref. egyház. — Fatemplom.

Az 1600-as években készülhetett, 1790-es években földcsuszamlás következtében megsemmisült. (REML). — Említve: Nyárády M.: Né-pünk és nyelvünk. I. 301. l.; A magyarság néprajza, II. 352. l.

Révaranyos, ref. egyház. — Pacsitfalú templom és faharangláb.

„Bizonytalan időből ered. Ágasai [a templomnak] talpasak voltak, nem földbe bocsátottak, l. m. „szentesi“ kő feltöltéssel kívül-belül. Ajtó nyugat felé. Külön harangállvány Gemzse, stb. minta szerint.“ 1892. kőtemplomot és kőtornyot építettek. (REML).

Szabolcsbáka, ref. egyház. — Faharangláb.

18 m magas (REML). 1770. kért engedélyt az egyház a templom-építésre (Barcsa II. 201. l.)

Tiszadada, ref. egyház. — Faharangláb.

1763. visitatio: kőtemploma volt fatoronnyal. (Barcsa II. 348. l.)

Tiszaeszlár, ref. egyház. — Faharangláb.

1763. visitatio: kőtemploma volt fatoronnyal. (Barcsa II. 349. l.)

Tiszalök, ref. egyház — Faharangláb.

1763. visitatio: kőtemploma volt fatoronnyal. (Barcsa II. 351. l.)

Tuzsér, ref. egyház. — Fatorony.

„A régebbi templom fatoronnyal volt.“ 1823—50. új templom épült. (REML).

Vaja, ref. egyház. — Zárt, négyfatornyos fatoronysisak.

1821. alakították át a templomot. (Barcsa II. 363. l.)

Zsurk, ref. egyház. — Paticsfalú templom és faharangláb.

1790. épült a templom. 1891. kőtemplomot építettek.— A faharang-láb „több mint 300 éves. 35 m magas.“ (REML.) 1882. aláfalazták és zsindelezték. 1924. újra zsindelezték és új gombot tettek rá. (Valádi Mátyás lelkész közlése.) Volt egy 1509-ből való harangja, 1826. újraöntötték. Nagy harang 1655-ből. (Arch. Ért. R. F. VI. 1872. 153. l.) — Említve M. M. II. 762. hasáb.

Szatmár vármegye.

Adorján, ref. egyház. — Fatorony.

A XVII. századból való templom fatornyos. A templomtetőt tartó gerendák egyikén „Tr. Gyö. R. Csi. Ao. Ezt. az. Te. An. 1673.“ XVIII. század elején a tatárok felégették a tetejét, padlását csak 1792-ben építették meg újra. (Soltész 162—163. l.)

Apa, ref. egyház. — Fatoronysisak.

1715. a tatárok felégették. Később 1723 után az 1640-ben épült torony falaira (hogy „azt a tatár-csordák fel ne égethessék“) téglate-tőzetet raktak. (Debr. Prot. Lap. 1898. 467. l.)

- Aranyosmedgyes*, ref. egyház. — Fatemplom.
1766—1774 épült, 1892. kőtemplomot építettek. (Soltész 256. l.) — Em-
líttve: Szirmay II. 310. l.
- Avasújváros*, ref. egyház. — Faharangláb.
1717. állítják fel a haranglábát. 1750 körül fatornyot építenek, 1793—
1796. kőtornyot. (Soltész 318. l.)
- Batiz*, ref. egyház. — Faharangláb.
1858. égett le. Harang 1597-ből, mely 1826-ban újraöntetett. (Soltész
202—203. l.)
- Berend*, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1860-as években szereztek új templomot. (Soltész 210. l.)
- Botpalád*, ref. egyház. — Faharangláb.
1826. kőtornyot kezdtek építeni. (Kiss 376. l.)
- Börvely*, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.
A torony az egyházközségi levéltár egy feljegyzése szerint „egészen
és öszre készült el, amikor is a gomb feltéttetett rá, ünnepélyesség-
gel, áldomás ivással 1755.“ 1772. renováltatták a templomot. 1773.
zsendelyeztették. Ekkor 4 vitorla ára 15 rhénes forint volt. 1802—
1806. új templomot építettek. (Debr. Prot. Lap. 1896. 277, 287. l.)
- Csaholcz*, ref. egyház. — Fatemplom.
1784. újabb fatemplomot építettek. 1828—1867. kőtemplomot és tor-
nyot. (Kiss 387. l.)
- Csenger*, r. kath. egyház. — Fatemplom.
1804. előtt a Szuhányi kúria udvarán állott. (Mg. vm-i és városai.
Szatmár vármegye. Budapest, s. a. 51. l.)
- Csengerbagos*, ref. egyház. — Faharangláb.
1803. kőtornyot építettek. (Kiss 426. l.)
- Csengerujfalu*, ref. egyház. — Fatemplom.
1765. kijavították. 1811. lebontották. (Kiss 432—433. l.)
- Czégénydányád*, ref. egyház. — Faharangláb.
„Négyszögletű, íjas-fias fatorony. 1850 es években kőtornyot építettek.
(Kiss 445. l.)
- Darnó*, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1767. építtette a templomot a mennyezeten lévő felirat szerint Ngs
Költsey Sándor özvegye Péchy Anna. 1824. kőtemplomot építettek.
— 1824. készült a harangláb, négy faoszlopon áll. Fazsindellyel van
fedve. (REML.; Kiss 453—454. l.; Szatmár vármegye 58. l.) — A fa-
templom említve : Szirmay II. 247. l.)
- Dobrácsapáti*, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
Említve: Szirmai II. 193. l.; Soltész 173. l.; Szatmár vármegye 60 l.
- Ér-Dengeleg* (Dengeleg), ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1834. földrengés után egy gerendákból és deszkákból összeállított
kis templomot építettek. 1846. kijavították a régi templomot és ismét
azt használták. — 1834. a harangot egy földszintre készített kis fa-
toronyba helyezték. (Debr. Prot. Lap. 1896. 348. l.)
- Fehérgyarmat*, ref. egyház. — Tornácos, négyfiatornyos fatoronysisak.
A templom nyugati végében 4 kis tornyos, alapépítménnyel 50 m. ma-
gas sugarú torony. A 25 m. magas téglatorony alap belsejében fa
váz vezet fel az egész torony magasságáig. A torony fedése pikke-
lyes fazsindely. Évszámok a torony falán 1835, 1900, 1927. A temp-

lomot javították 1766, 1794, 1835, 1900, 1927. Harang 1587-ből, 1819-ben újraöntötték. (REML; Kiss 476. l.) — Közölve: Szatmár vármegye. Budapest, s. a. 70. l.

Felsőbánya, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1693. jelölt ki helyet építésére gr. Károlyi Sándor. 1737. mennyezetet kapott, 1735. padozatot. „Eredeti alakját, mely keresztalakú volt, ma már elveszté s így nyerte jelen alakját, eleibe épülvén fatornya.“ (Nagy I. 259. l.) 1890-ig állott fenn. (Soltész 175. l.) — Rajza a M. M. Tud. Akadémia Archaeologiai Bizottsága rajzgyűjteményében (M. M. I. 365. hasáb. — jelenleg már nem található.) — Említve: M. M. II. 767. hasáb. Szatmár vármegye 251. l.; A magyarság néprajza II. 352. l. — Közölve: Nagy I, 259. l.

ref. egyház. — Temetői faszin.

XVIII. században elfoglalták. (Soltész 176. l.)

Fülesd, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

Gerendákból összerótt templomocska. 1825—1852. kőtemplomot építettek. Előtte harang függ lábakon (Kiss 483. l.) — Említve: Szirmay II. 252. l.

Fülpös, ref. egyház. — Paticstemplom és deszkatorony a templomon.

XIX. század elején készítettek kőtemplomot a paticsos fatemplom helyett, amelyik 6 öl hosszú és 3 öl széles volt, anyaga az Ilosvayak tatárfalvi erdejéből való. (Kiss 488. l.; Szatmár vármegye. 73. l.) 1895. készült a torony (REML).

Fülpösdaróc, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

A régi fatemplom a hagyomány szerint szalmával volt fedve. Ehelyett készült az új fatemplom. A mennyezetén „Anno 1752.“ áll. A karzaton felírás: „1766 die 11-a decembris. Építettett ezen Isten-háza akkori predikátor t. Bibarczfalvi János és akkori kurátor t. t. v. Gulácsy László és nemes hadnagy nzetes Moldvay István uramék szorgalmatos fáradozások által, a ns. f.-daróczi ref. ekklának közönséges költségével; melynek ácsmestere Nemzetes Perényi Mihály uram. Nehem: rész 13. vers 14.“ 1783. téglalakra fatornyot építettek a templom keleti végében. 1823, 1842. újrazsindelyezték. (Kiss 493. l.)

Garbolcz, ref. egyház. — Fatemplom.

1859. kőtemplomot és kőtornyot építettek (Soltész 219. l.). — Említve: Szirmay II. 277. l.

Géberjén, ref. egyház. — Paticsfalu templom és faharangláb.

1720. A régi fatemplom helyén paticsfallal és zsindelytetővel épült a templom. 1837. 12 öl magas fatornyot építettek eléje. (Kiss 508. l.)

Giródtótfalu, r. kath. egyház. — Tornácos, négyfatornyos fatoronysisak és faharangláb.

Vízfestmény a Néprajzi Múzeum gyűjteményében. — A falu történetére vonatkozólag v. ö. Prot. Szemle. 1904. 496—507. l.; Schematismus cleri almae dioecesis Szathmariensis ad annum 1864. Szatmarini. 1864. p. 191. szerint az egyházközség nyelve magyar.

Györgytelek (Györtelek), ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1731. épült egy fatemplom, előntötte a Szamos. 1781. újat építettek. 1822. kőtemplomot emeltek. — A régi templom előtt 4 öl széles és

6 öl magas fatorny állott 1765-ből. Ezt hengereken az új templom elé húzták. 1871. szétbontották. (Kiss 514. l.) A fatorny említve: Szirmay II. 120. l.

Gyügye, ref. egyház. — Faharangláb.

Négyszögletes. 3 öl magas toronyforma épület. Benne harang 1811-ből. (Kiss 519. l.)

Hermánszeg, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

Templom eleinte fából, a temetővel átellenben. 1796. kőtemplomot építettek. Nyugati végénél egy négyszögű fatorny, vagyis inkább harangláb. Harangok benne 1698, 1812 és 1855-ből. (Kiss 523. l.) — 1799-ből való a vastag fagerendákból készült, fazsindellyel fedett harangláb. 1910. javították (REML).

Hirip, ref. egyház. — Fatemplom és fatorny.

1749. Komáromi Andrásné asszony költségével készült a fából épített tornyocska. 1751. a templom ex fundamento kötéseinek köze téglával rakatott ki. Később a tornyot is megerősítették és magasították. 1800—1810. kőtemplomot és tornyot építettek. (Soltész 223. l.)

Homok, ref. egyház. — Faharangláb.

1875. épült. Harang benne 1806 ból. (Soltész 232. l.)

Iriny, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1752. után készültek. A fatorny 5 öl magas volt. 1804—1805. kőtemplomot építettek. (Debr. Prot. Lap. 1896. 165. l.)

Istvándi, ref. egyház. — Faharangláb.

Hegyes sisakú faharangláb, harangok 1595-ből, 1686-ból. 1863. kőtornyot építettek. (Kiss 531. l.) -Említve: Arch. Közl. IV. 1864. 149. l. (Henszlmann).

Jánk, ref. egyház — Faharangláb.

Benne harang 1828-ból. (Kiss 538. l.)

Józsefháza, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1682. Ráthonyi Margit adományozott telket, hogy „építsenek mestereknek házat, úgy imádkozó házat is“. Valószínű, hogy ezután építkeztek. 1767. meg kellett újítani a fatemplomot. 1819. fatornyot építettek hozzá. Harang 1719-ből. (Soltész 233—234. l.; Szatmár vármegye 88. l.)

Kakszentmárton, ref. egyház. — Fatemplom.

1885—1886. kőtemplomot és kőtornyot építettek. (Soltész 306. l.)

Kántorjánosi, ref. egyház. — Faharangláb,

1833—1838. kőtornyot építettek. (Debr. Prot. Lap. 1896. 360. l.)

Kérsenjén, ref. egyház. — Fatemplom.

1867. kőtemplomot építettek. (Kiss 545. l.)

Kisar, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb, árkados, négyfiatornyos fatornysisak.

1794 előtt fatemplom és faharangláb. 1794—1797. építettek kőtemplomot és tornyot, rajta faárkádozról emelkedő s 4 toronyfiúval körzött, 8 szögű zsindelyes sisak, mely 1873-ban elbontatott. Harangok 1641-ből, 1800-ból. (Kiss. 553. l.)

Kishodos, ref. egyház. — Fatemplom.

1804. kőtemplomot kezdtek építeni. 1841. kőtornyot (Soltész 226. l.; Szatmár vármegye 98. l.)

Kiskolcs, ref. egyház. — Fatemplom.

1854. kőtemplomot építettek. (Soltész 236. l.) — Említve: Szirmay II. 186. l.

Kisnamény, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak és faharangláb.

1797. készült a toronynak 4 toronyfű közül kiemelkedő igen hegyes sisakja, 1868. lehúzatott és helyette egy dísztelen, kúpos zsindegyfedél készült. A harangok (1844, 1845) a torony ingása miatt lábakon függnék. (Kiss 560. l.) — Említve: Arch. Közl. IV. 1864. 151. l. (Henszlmann).

Kispalád, ref. egyház. — Fatorony.

1795. leégett. 1815. kőtornyot építettek. (Soltész 273—274. l.)

Kisszekerés, ref. egyház. — Faharangláb.

Benne harang 1646-ból. (Kiss 565. l.)

Kocsord, ref. egyház. — Faharangláb.

1864. készült a kőtorny, a harangok addig haranglábbon függték. (Kiss 570. l.)

Kölcse, ref. egyház. — Faharangláb.

A templom nyugati végén áll kúpalakú sisakkal, 6 öl magas. Harangok benne 1608-ból és 1804-ből. (Kiss 580. l.) 1794-ből való. Magassága 40—45 m. (REML).

Kömörő, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1796. kőtemplomot kezdtek építeni a kis fatemplom helyett. Még a régi templom előtt volt egy sugár fatorony, amely az új előtt is ottmaradt. 1831—1842. kőtornyot építettek. (Kiss 586—587. l.)

Kőszegremete, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1834. a fatemplom napkeleti részét kitoldották és berendezték.

1755. épült a fatornya. 1863—1892. kőtemplomot és tornyot építettek. (Soltész 293. l.)

Magosliget, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1827. épült a fatorony. Gulaalakú, 12 m. magas (REML). 1828. kőtemplomot építettek. (Soltész 250. l.) — Említve: Szirmay II. 263. l.

Mánd, ref. egyház. — Pacsitfalú templom és faharangláb.

„1787—1790. épült a fatemplom. Külalakjával utánozni igyekszik a szomszéd egyházak Mátyáskori templomait. Szentélye a 6 szög 3 oldalával van zárva. Sőt belől a hajótól elválasztó diadalív is utánozva van. Déli oldalán négy keskeny ablak nyújtja a világosságot, közel a keskeny sövénybe futó tető ereszéhez. Keleti és nyugoti végében karzatok emelkednek.“ 1749. épült a fatorony a templom délnyugati végén, mely elpusztulván, helyette harangláb készült. (Kiss 617. l.) Fagerenda alapra épült, pacsitosfalú, 15 m. hosszú, 7 m. széles. Harangláb 1889-ből, kb. 10 m. magas, négyszögletes kúpban végződő (REML).

Matolcs, rel. egyház. — Fatemplom és fatorony.

1696. épült egy fatemplom, melynek falait 1767-ben részletenként téglával rakták be. (REML.) 1754. kőtemplomot építettek, melynek még fatornya volt. 1790. kőtornyot, 1794-ben pedig újabb kőtemplomot emeltek. Harangok 1754-ből és 1777-ből. (Kiss 603. l.)

Milota, ref. egyház. — Faharangláb és négyfiatornyos fatoronysisak. 1866-ban kelt emlékirat szerint: „a templom mellett 1826-ik esztendőig csak egy fatorony volt, amikor is atyáink ezen sugár alakú

tornyot (a jelenlegit) saját szorgalmuk gyümölcséből, minden idegen segély hozzájárulása nélkül megkezdvén, azt a következő 1827 évben — Isten segedelme velök lévén — veres zsindeleyel fedett, bádogszegélyekkel, egy nagy és nyolc kisebb gombokkal ellátott tetővel szerencsésen be is végezték“. 1851. megrongálódott, 1866. fedelét bádoggal cserélték fel (REML).

Nábrád, ref. egyház. — Árkádós négyfatornyos fatoronysisak.

1794—1799. nyugati végén egy faárkádokon emelkedő hegyes, zsindeleysisakú tornyot építettek hozzá. (Kiss 651. l.) 1800-ból való a torony, 35 m. magas, négy sarkon egy-egy kis torony (REML).

Nagyar, ref. egyház. — Faharangláb.

1800-as évek elején készült a kőtorony, tervezője és építője Csepelyi Mózes ácsmester. (REML.; Kiss 631. l.)

Nagybánya, ref. egyház. — Négyfatornyos sisak a Szent István tornyon, faharangláb és fatemplom.

1619. kapott a régi Szent István torony díszes, négyfatornyos, magas sisakot. Május végén áldotta meg Gönczi József nagybányai pap. A négy kisebb gömböt május 26—27. napján tették fel, a nagyot május 29-én. A fedél kaszai Farkas Péter munkája volt. — Mindezekről szóló eredeti feljegyzést az 1869-i égés után a torony gombjában találták meg. — 1769. aug. 25. villámütés lángbaborította és elhamvadt, 1770. nagy hagymasisakkal fedték be. 1869. máj. 4. újabb villámcsapás következtében tetőzete és a belső faszerkezete is elégett. — A régi tetőzet képét a nagybányai r. k. plébánia ebédlőjében lévő olajfestmény őrizte meg, mely a XVIII. sz. közepén készült az 1754. dec. 18.-án történt csodás lezuhanás emlékére. A tornyot 1619-i tetejével ábrázolja, rajta az újabb javítást jelző 1705-ös évszámmal. (Decsényi Gyula: A nagybányai szent István templom maradványai. Budapest, 1893. 27—32. l.) — Közölve: Schönherr Gyula dr. emlékezete. Budapest 1910. 160 l. — 1898. Schulek Frigyes tervei szerint restaurálták. (M. M. 1. 51. 53. l.)

A XVII. században, midőn még a reformátusok birtokában volt, a legnagyobbik, 40 mázsás harang külön fatoronyban állott. (Soltész 186. l.)

1687. után a Hid utcai kapun túl építettek fatemplomot. 1695-ben kezdett jkv.: „Jóllehet a városon kívül, alacsony helyen, fából rovátkolt: de mégis vagon immár, Isten jóvoltából, valamelyes állandó helye isteni liszteleitünknek.“ A Rákóczi felkelés idején elégett. 1715—1721. újat építettek. 1792—1809. kőtemplomot emeltek. (Soltész 188—193. l.; Palmer K.: Nagybánya és környéke. Nagybánya. 1894. 140—142. l.) A fatemplom felirata, a közepén keresztülvont mestergerendán: „Császári s királyi kegyelméből Dicső Leopold Császárnak, legkegyelmesebb Urunknak vagon vallásának szabad gyakorlása nagybányai Helvetica Confession lévő Ekklesziának 1692. eszt. és nyugszik szárnyai alatt VI. Károly császárnak és királynak, Jésus Krisztusban legkegyelmesebb urunknak. 1722. eszt.“ (Palugyay I.: Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása. II. Pest, 1853. 506. l.)

Nagyecsed, ref. egyház. — Faharangláb.

1806—1840. kőtornyot építettek. (Barcsa II. 297. l.)

Nagyécz, ref. egyház. — Fatorony.

Benne harang 1698-ból. (Kiss 636. l.)

Nagyhodos, ref. egyház. — Faharangláb.

1829. épült. 1846—48, 1856. kötornyot építettek. (Soltész 228. l.)

Nagykároly, r. kath. templom. — Hagymaalakú, tornácos fatoronysisak.

Közölve: Éble G.: A Károlyi grófok nagykárolyi várkastélya stb. Budapest, 1897. 13. l.; Éble G.: A nagykárolyi gr. Károlyi család leszármazása. Budapest, 1913. 36, 73. l.

Nagykolcs, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1796. építettek hozzá fatornyot. Harangok 1547-ből, 1844-ből. (Soltész 238—239. l.) 1906. ismét új templomot emeltek. (Szatmár vármegye. 124. l.) — A fatemplom említve: Szirmay II. 186. l.

Nagyszekeres, ref. egyház. — Faharangláb.

A templom „nyugati homlokzata előtt sugár fatorony áll. 4 szögű s kiülő árkádjain 8 szögbe futó zsindeyes sisak emelkedik, körötte alul 4 apró tornyocskával.“ (Kiss 644. l.) Említve : M. M. II. 773. hasáb.

Nemesborzova, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

Fatemploma a hitjavítás után harmadfél századig állt. 1809. kőtemplomot kezdtek építeni. Régi fatorony a fatemplom végében állt, később a kőtemplom mellé került. (Kiss 380. l.) A torony épült „1680 táján, négyszögű, kúpalakú, c. 15 m. magas.“ (REML).

Nyircsaholy, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1822. épült. 1869. lebontották. (Szatmár vármegye 128. l.)

Olcsvaapáti, ref. egyház. — Faharangláb.

1765. körül leégett egy fatorony. 1770—71. új fatorony épült. 1890. javították. (REML). Körülbelül 25 m. magas, egykor teljesen zsindelezett volt. A deszka és üvegpótlás újabb. (Historia I. 1928. 4. sz. 11—12. l.) Ez az átalakítás valószínűleg 1890-ben történni lehetett. — Közölve : História. I. 4. sz. 12. l.

Ombod, ref. egyház. — Fatemplom.

1770. gr. Teleki Sámuel és neje Ötvös Mária építették. 1861. kőtemplomot emeltek. (Debr. Prot. Lap. 1896. 655—656. l.; Szatmár vármegye. 135. l.) 1779. épült a fatemplom, 1862. a kőtemplom (Soltész II. 270. l.) — Említve: Szirmay II. 194. l.

Penyige, ref. egyház. — Négyfatornyos, árkádos fatoronysisak.

„Nyugoti végén a torony, mely a fal magasságáig téglából van építve, s csak azonfelül faszindellyel borítva, míg négyszögű teste nyílt árkádokban végződik, azokon felül emelkedvén a hegyes fasisak, melyet 4 apró fióktorony vesz körül. Vitorlákon levő évszám szerint 1777-ben zsindeleztetett.“ (Kiss 675. l.)

Pettyén, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

Régi fatemploma a Szamos közelében állott. 1782. épült az újabb fatemplom fatoronnyal a mostani falu közepén. 1805. kijavították. 1873. kőtemplomot és kötornyot építettek. (Soltész 288. l.) — A fatemplom említve: Szirmay II. 193. l.

Porcsalma, ref. egyház. — Faharangláb.

1795—1797. kötornyot építettek. (Kiss 687. l.)

Pusztadaróc, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

Négyszögletes faépítmény, talpra építve, deszkakerítéssel. Előtte négyszögű fatorony, vagyis inkább harangláb. Benne harang 1828-

- ból. (Kiss 693. 1.) — A fatemplom említve: Szirmay II. 197. 1.
Rápolc, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
A régi fatemplomot a Szamos hordta el. 1801—1820. új templomot építettek. Templom előtt harangláb, benne harangok 1777-ből, 1835-ből. (Kiss 698. 1.; Szatmár vármegye 146. 1.) 1899. épült a mostani faharangláb, faszindelyes, 10 m. magas. (REML).
Ricse, ref. egyház. — Faharangláb.
Harang benne 1782-ből. (Kiss 703. 1.)
Rozsály, ref. egyház. — Fatorony a templomon.
1894. a harangokat (1646, 1872) a templomra épített fatoronyban helyezték el. (Soltész 295. 1.)
Sárköz, ref. egyház. — Faharangláb.
1757. építették. (Soltész 300. 1.) 1910. a Műemlékek Orsz. Bizottsága fenntartását kívánta. (M. M. III. 287. 1.) — Rajza Szezhlo Ottótól a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.
Sárközujlak, ref. egyház. — Faharangláb.
Harangok (1893-ból és egy régebbi) kisebbszerű fatoronyban. (Soltész 313. 1.)
Sonkád, ref. egyház. — Faharangláb.
1807. kőtornyot építettek. Harangok 1793-ból és 1832-ből. (Kiss 727. 1.)
Szamosbecs, ref. egyház. — Faharangláb.
1837. kőtorony építését határozzák el. A harangok (1866) előbb haranglábban függtek. (Kiss 733. 1.)
Szamosdara, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1741. br. Thoroczky né br. Serédy Klára építtetett egy kis tornyos fatemplomot. 1872. másik fatemplomocskát építettek paticsfallal, zsindegyfedéllel s végén hozzáragasztott kis fatoronnyal. (Kiss 450. 1.)
A régi fatemplom említve: Szatmár vármegye 58. 1.
Szamosdob, ref. egyház. — Faharangláb.
1839. a régi templom előtti helyéről, 150 m. távolságból kötelekkel vontatták el jelenlegi helyére, az 1795-ben épült templom mellé. Benne harang 1757-ből. (Kiss 742. 1.)
Szamoskér, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
A régi templom fából volt, fatornya távolabb állott. (Kiss 540. 1.)
1804—1814. kőtemplomot építettek. 1914. a régi fatornyot villám sújtotta, még az évben elbontották s egy kis haranglábát építettek gerendáiból. A jelenlegi harangláb egyszerű, nyitott faállvány, gerendákból összeróva. De bádogtető van rajta „és azon gömb csillaggal.” (REML).
Szamoskóród, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1753. Zoltán Péter és Darvai Anna fatemplomot és fatornyot építettek. 1836. fából új templomot készítettek a régi torony mellé. (Soltész 241. 1.; Szatmár vármegye. 152. 1.) — A fatemplom említve: Szirmay II. 190. 1.
Szamoskrassó, ref. egyház. — Fatemplom.
1798. kőtemplomot építettek és kőtornyot. (Soltész 244. 1.; Szatmár vármegye. 103. 1.)
Szamosatárfalva, ref. egyház. — Faharangláb.
Benne harangok 1650-ből, 1758-ból. (Kiss 847. 1.) A jelenlegi harangláb 1870-ből való. 3 m. négyzet alapú, kb. 6 m. magas, faszindellyel fedett építmény. (REML).

Szamosujlak, ref. egyház. — Faharangláb.

Benne harang 1647-ből. (Kiss 748. l.)

Szárzaberek, ref. egyház. — Faharangláb.

Benne harangok 1665-ből (újraöntve 1714-ben), 1812-ből. (Soltész 206. l.)

Szatmár, r. kath. egyház. — Faharangláb.

1683. dec. 2. Géczy Elek szatmári jezsuita levele Károlyi Lászlóhoz: „Eddig a templom költségeihez nyultam, kényszerítetvén az szükségétől, melyre annak is majd szüksége leszen, ha a harangláb építéséhez hozzája fogunk.“ (Géresi K.: A nagykárolyi gr. Károlyi család oklevéltára. IV. Budapest, 1887. 536. l.)

ref. egyház. — Paticsfalú templom és faharangláb.

1712. készült el a templom, 1741. a magas fatorny kitűnő fákbl. 1788—1807. tornyos kőtemplomot építettek. (Kiss 782. l.; Szatmár vármegye 249. l.)

(*Szatmár-Németi*), ref. egyház. — Paticsfalú templom.

1703 után épült. 1792-ig állott fenn. 1793. a kőtemplom alapkövetétele. (Kiss 837. l.)

Szatmárcseke, ref. egyház. — Faharangláb.

1729. épült. 24 öl magas. 1865 jul. 26-i tűzvészkor, mint egy lobogó fáklya végig égett. (Kiss 407. l.) 25 öl magas. (Kubinyi F.—Vahot I.: Mg. és Erdély képekben. II. Pest, 1854. 108. l.) Henszlmann szerint kb. 61 láb magas, a templomtól keletre állott. (Arch. Közl. IV. 1864. 143. l.) — Rajza a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében. (M. M. I. 365. hasáb. — Jelenleg már nem található). — Említve: Akad. Ért. VI. 1895. 35. l. (Myskovszky V.); Wesser S. 72.; M. M. II. 148 (tévesen Barscseke néven), 795. hasáb. — Közölve: Kubinyi—Vahot op. cit. II. 108. l.; Mitth. der C. Commission. Bd. XI. 1866. S. 13. (távlati kép és alaprajz Schulcz Ferentől).

Szatmárhegy, ref. egyház. — Fatemplom.

1760. után kis imaházat készítettek, mely később elhanyagolt. 1792. után fatemplomot építettek torony nélkül. 1839—1857. kőtemplomot, 1864. kőtornyot emeltek. (Debr. Prot. Lap. 1888. 109. l.)

Szatmár-Ökörítő, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1699. már volt temploma. 1759. fatemplomot építettek, mely 1790-ben megújított és megnagyobbított. 1804—1811. kőtemplomot építettek. 1783. engedélyt kértek a fatorny építésére. 1795. fogtak az építéshez és 1797-ben be is végezték. Az építő mesteremberek díja 120 magyar frt. volt. (Kiss 663—664. l.) A mai harangláb a régi fatorny helyén és alkatrészeiből 1896—1897-ben épült. „6x6 m² alapon, ezen gerendáig 8 m. magas, onnan zsindeletető rövid szárgomb és csillaggal 12 m. magas, harangállványig zárt, deszkázott lépcsőfeljárattal.“ (REML).

Szatmárpálfalva, ref. egyház. — Fatorony a templomon.

1842. gr. Teleki Imre alakított kis imaházat, tetején kis fatoronnyal. 1890. új templom épült csincs fatoronnyal. (Debr. Prot. Lap 1896. 656. l.; Szatmár vármegye. 137. l.)

Szatmár-Udvári, ref. egyház. — Faharangláb.

1610. fejezték be a templomépitést, tornya nem volt, hanem a harang két falában állott a templom oldalán. 1785. fatornyot építettek. 1843—1845. kőtornyot. (Debr. Prot. Lap. 1898. 758. l.)

Szinyérváralja, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1718-ban az 1717-i tatárdúlás után a hegyek közt építettek fatemplomot. 1756. a városban új fatemplomot készítettek és ahhoz később egy fatornyot. 1796—1825. kőtemplomot és kőtornyot építettek (Soltész 332, 335. l.; Szatmár vármegye. 157. l.)

Tiszabecs, ref. egyház. — Fatemplom és fatorony.

1859. talpas fatemplomot építettek, előtte félig fából, félig terméskőből 3 öl magas torony áll. Harangok benne 1794-ből, 1800-ból. (Kiss 853. l.)

Tiszacsécsé, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

Régi feljegyzés: „Ezen folyó 1822-ik esztendőben az ócska és megavult mintegy 200 esztendő fatemplom helyett az újnak fundamentuma letéetett.“ A torony épült 1822. évben a templom keleti vége felől. „Kb. 24—25 m. magasságú, teljesen fából van építve, a nagy torony körül 4 kis torony.“ (REML). — A templomot említi Szirmay II. 259. l. és a tornyot Kiss 438. l.

Tiszakóród, ref. egyház. — Fatorony.

1808—10. kőtornyot építettek. (Kiss 861. l.; REML).

Tisztaberek, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1797. épült a templom, tervezője Asztalos Szűts Mihály. Fatalapzatra készült, a faváz közeit befonolt patics tölti ki, melyet polyvás sárral betapasztottak. A halszög 3 oldalával zárul. A harangláb földbeásott két tölgyfaoszlop, tetején deszkafedél. (REML). — Bizonytalan időben épült és az idő által megviselt, magas fatornya 1875. szétszedett. Harangok (1836, 1844.) faállványon. (Debr. Prot. Lap 1896. 34. l.)

Tunyog, ref. egyház. — Faharangláb.

1750—1760. táján kőtornyot építettek. (Kiss 868. l.; REML).

Ura, ref. egyház. — Fatemplom.

1822. felszentelték. 1858. leégett. (Kiss 882. l.; Szatmár vármegye 162. l.)

Uszka, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1804—1821. kőtemplomot építettek a romladozó fatemplom helyett. Mellette fatorony, harangok benne 1810-ből, 1820-ból. (Soltész 325. l.) „Közönséges sima szokványos fatorony 16 m. magassággal.“ (REML).

Vámfalu, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1790. kőtemplomot építettek. 1827. leégett a templom teteje és a fatorony. 1828. kőtornyot emeltek. Harangok 1532-ből, 1641-ből. (Soltész 327—328. l.)

Vámosoroszi, ref. egyház. — Faharangláb.

1818—1823. kőtornyot építettek. Harangok 1585-ből és 1797-ből. (Kiss 887. l.; REML).

Vetés, ref. egyház. — Négyfatornyos fatoronysisak.

1792. végeztetett be a torony építése. 1794. leégett és megújították. 1794. aug. 24-én alkudtak meg Molnár Jánossal és Bohór Mihályval a templomtetőzet fája, kifaragása, összevágása, felállítására és bezsindelyezésére 76 rh. frtban. 1800. a belső harangláb és koronáért fizettek 175 vonás frt. 15 pénzt. (H. Kiss K.: A vetési ref. egyház tört. Kecskemét, 1875. 47—49. l.) — Henszlmann.: „tömör, négyzögű torony, görbített vonalú sisakkal, alatta renaissance-féle toronyfiak.“ (Arch. Közl. IV. 1864. 156.; Arch. Ért. U. F. VII. 1887. 267. l.)

Zsarolyán, ref. egyház. — Fatemplom.

A régi templomot teljesen szétszedték. 1867. kőtemplomot építettek. (REML.)

Ugocsa vármegye

Akli, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Arch. Közl. IV. 1864. 141. l. (Henszlmann.)

Gödényháza, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

A mennyezet felirata: „ÉPITETETt EZEN ORATORIVM AZ ISTEN DITsÖSÉGÉRE FELSÉGES II. JoSEF CsÁSzÁR ÉS KIRÁJUNK EN-GEDELmÉbÖL ANNO 1784ben.“ 1908. októberében lebontották. — Rajzok a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.

Kökényesd, r. kath. egyház. — Fatorony.

1833. kőtoronyt építtetett Bogárdy Emerentia. (Magyar Sion II. 1864. 429. l.)

Nevetlenfalu, ref. egyház. — Fatemplom.

1744. után készült. 1793. kijavították. (Barcsa II. 307. l.)

Ung vármegye

Iske, ref. egyház. — Fatemplom.

Festett mennyezet egyrésze 1659-ből való. Lebontása engedélyeztetett. (M. M. II. 961. hasáb.; III. 238. l.)

Palágy, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

Közölve: Népr. Ért. XI. 1910. 185. l.

Palágykomorócz, ref. egyház.—Tornácos, négyfiatornyos fatoronysisak.

Rajzai Sztéhlo Ottótól a helyreállítás előtt (1892) és a helyreállítás után (1895) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében.

Ungvár, ref. egyház. — Fatemplom.

1715. körül épült. 1793. kőtemplomot építettek, 1850. kijavították a templom elrongyolódott tornyát. (Mészáros K.: Ungvár tört. Pest, 1861. 78, 81, 83. l.)

V. Erdély.

Alsó-Fehér vármegye

Abrudbánya, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1778. előtt a városon kívül volt fatemplomuk. (Ker. Magvető. XXXIII. 1889. 221. l.)

Balázsfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

1906. lebontották. (Dr. Enyedy Zoltán közlése.)

Buzás-bocsárd, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

Dr. Enyedy Zoltán közlése.

Csombord, ref. egyház. — Faharangláb.

Fényképe a Műemlék Orsz. Bizottsága gyűjteményében.

1918. kőtorony épült helyette négyfiatornyos sisakkal. (Debreczeni 5. I. 15. tábla.)

Gyulafehérvár, r. kath. egyház. —

„Item 1638. Anno az Fehérvári katolikusok templomának tornya, hogy lerokadt volt, minden fáját megküldöttem az vizen cum fl. 28.“ (Reg. Eccl. factum p. Georg. Ferenczi Sac. — Veszely I. 144. l.)

ref. egyház. — Tornácos toronysisak.

„Ama torony másikát is azon egyház (a várbeli székesegyház) éjszakra való szarvánál, az másik mellett lévő, melly régi időkől fogva féligvaló romlásban állott, igen friss épülettel folyosósan, szép csúcsosan, pléhesen megépítettvén (Bethlen Gábor) ...“ — Szalárdi siralmas magyar krónikája. 1662. Kiadta Kemény Zs. 34 hasáb.

Magyarherepe, ref. egyház. — Faharangláb.

Felírata a keleti fedélkoszorun: A D 1646 — EN SEGIN BEKIÖ I ACAB CSI. Az alsó rész keleti koszoruján: A. D. 1655. — Sisakja újabb, Debreczeni László tervei után készült. (1933) — A régi sisakról készült fénykép a parókián.

Magyarsülye, ref. egyház. — Faharangláb.

Egyik támasztólábon : ANNO 1773. — Ácsjegyek N, V, H alakúak.

Marosgombás, ref. egyház. — Fatemplom.

XVIII. század utófelében gr. Kemény Farkas építtetett egy kis famaházat. 1853—1863. kőből valót építettek helyette. (Névkönyv 1868. 17. l.)

Marosnagylak, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisakok.

1853. tették fel a tornácos fatoronysisakokat az eredeti gúlcúcs alakú fedélsisakok helyére. (Orbán. V. 83. l.) — Közölve: Nagy II. 367 l.; Orbán V. 83. l. — Később restaurálták az egész templomot.

Marosszentimre, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

Közölve: Nagy II. 259. l. (itt tornáca még nem nyitott, hanem zárt, sisakja alacsony); Művészet III. 1904. 89. l.; M. M. I. 101, 121—122; Makoldy, J.: Pictures of Transylvania. Budapest, 1920. p. 8.; Historia I. 1928. 6. sz. 76. l.; Debreczeni 23. tábla; Kós K.: Erdély Kolozsvár, 1929. 15. kép; Szőnyi 228. kép. (Az utóbbiak mind jelenlegi nyitott tornácos alakjában ábrázolják.)

Szászujfalva, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

Fényképe a Néprijzi Múzeum gyűjteményében.

Tür, ref. egyház. — Faharangláb.

Dr. Enyedy Zoltán közlése.

Verespatak, unit. egyház. — Fatemplom.

1725 jún. 27. és júl. 29. generalis vis. jkv.: „Egy templomocská deszkából építve.“ (Ker. Magvető 1922. 180. l.) 1778. boronákból épült oratórium. (Ker. Magvető' XXXIII. 1898. 223. l.)

Beszterce-Naszód vármegye

Felsőbalázsfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

„Romba dőlt templomot, haranglábót eladták a románoknak.“ (Névkönyv 1890. 4. l.)

Magyarnemegye, ref. egyház. — Fatemplom.

1801-ig csak fából épült temploma volt. (Névkönyv 1886. 25. l.)

Sófalva, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1776. a harangláb elvételét. 1835. kőtemplomot építettek. (Névkönyv 1890. 26. l.)

Tacs, ref. egyház. — Sövénytemplom.

1691. épült. 1711. kőtemplomot építettek. (Névkönyv 1890. 15—16. l.)

Brassó vármegye

Brassó, ev. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

A magyaroknak berendezett bolonyai templom mellett volt egy faharangláb, amelyet a szászokkal közösen használtak. 1741. faharangtornyot építettek. 1777. a fatemplom helyére épült a jelenlegi templom, amelyet 1783-ig a magyarok együtt használtak a szászokkal. (Kronstadt. Hgg. von. E. Jekelius. Kronstadt, 1928. S. 155. — *Das Burzelnand*. Bd. III.)

ref. egyház. — Fatemplom.

1682. a csermalmok közelében akartak templomot építeni. A faanyag már együtt volt, de a tanács felgyújtatta és vízbevetette. Aztán az alsó új-utcai kórházi templomba vonultak, de az is, mint faépület 1718-ban leégett. (Molnár J.: *A brassói magyarság és ev. ref. egyház tört.* Brassó, 1887. 71—72, 76. l.)

Tatrang, ev. egyház. Faharangláb.

1758 jún. 20-án leégett. (Orbán VI. 167. l.)

Csik vármegye

Balánbánya, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1827. épült. 1864—1869. kőtemplomot építettek. (Schem. hist. dioecesis Transilvanensis. 1882. p. 66.)

Csikborzsova, r. kath. egyház. — Fatemplom.

„Ezen 1650 Anno csináltattam az alsó Borsoaban egy kis kápolnát fából, oda egy kis harangot is attam.“ (Reg. Ecclesiae S. Nicolai de Girgio factum p. Georg. Ferenczi Sac. — Veszely I. 146. l.)

Csikmadaras, r. kath. egyház. — Deszkatorony a kápolna tetején.

Csiksomlyó, r. kath. egyház. — Deszkatoronyok a kápolnákon.

A *Salvator* kápolnán. (Közölve Orbán II. 13. l.) és a *Szent Antal* kápolnán.

Gyergyócsomafalva, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1726. kőtemplomot kezdtek építeni helyette. (Schem. hist. 1882. p. 82.)

Gyergyószentmiklós, r. kath. egyház. — Fakápolna.

1642. „Item eodem Anno csináltattunk Gál Andrással egy fa kápolnát az Abram vetés kapujánál a tanorokban.“ (Reg. Eccl. S. Nicolai de Girgio factum p. Georg. Ferenczi Sac. — Veszely. I. 145. l.)

1636. „Az czinterem ajtaja felelt való bástyára vöttem zsendelyt, meg is zsendelyezték akkor d. 50.: Az czinterem szegeletiben való bástyának fedésire zsendelyt és szegyet vöttem fl. 2, a többit kuldultuk. Lécszegnek való vasat és gomb tetejére azon bástyának vöttem d. 75.“ (u. o. 152. l.)

Háromszék vármegye

Barót, ref. egyház. — Deszkatorony a templomon.

Dálnok, ref. egyház. — Faharangláb.

Régi fényképe a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményében Sepsiszentgyörgyön. Ujabban már kőtornyot építettek.

Gelencze, r. kath. egyház. — Deszkatorony kőalapzat.

Feltorja, ref. egyház. — Tornácos fatornysisak.

Bejáratanál kis balusteres fatornác, melynek felírata: „1770 Építetett. Ezen kis Tzinterem Isten Ditsőségére. Bartók Mihály és Ferentz Industriájokból.“ Talán egykorú a fasisak is? Harang benne 1714-ből és 1730-ból. — Említve: A magyarság néprajza. II. 353. l. — Közölve: Malonyay II. 29. kép.; Viski 9. kép.

Hilib, r. kath. egyház. — Fatemplom.

Az 1690-ben épült régi, kicsiny és elkorhadt templom helyett a hívek 1864-ben építettek egy nagyobbat Ker. szent János tiszteletére. (Potsa J.: Háromszék vármegye. Sepsiszentgyörgy, 1899. 312. l.)

Illyefalva, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1701. Esztelneki Nagy Mózes építtette Páduai Szent Antal tiszteletére. 1754. kőtemplomot emeltek. (Schem. hist. 1882. p. 37.; Potsa op. cit. 310. l.)

Kézdioroszfalu, ref. egyház. — Deszkatorony a templomon.

Nagyajta, ref. egyház. — Fatemplom.

Cserey Mihály építtette, a hagyomány szerint a mostani unit. templom délkeleti szögletéhez. Később a reformátusok más helyre építvén a most is meglévő templomot, a fatemplomot eladták a románoknak, akik azt elköltöztetvén, egészen 1864-ig használták. (Orbán III. 14. l.)

Papolc, ref. egyház. — Deszkatemplom.

1896. befejezték a kőtemplomot. (Potsa 324. l.) — Említve: Orbán III. 159. l.

Sepsi-Kálnok, unit. egyház. — Faharangláb.

1789. márc. 11.-én tartott visitatio: „...Vaygon ezen funduson egy cserefa talpakra, ugyan cserefából köttetett, alkalmas mogosságu, sendelly fedél alatt álló harangláb is, két feljáró gradicscsal; A szarvazattya kerek és a tetején egy vitorlás báldog gomb. Két uj harangok benne; épült 1781, a mint a vitorlán való numerusból is ki tetczik.“ (1789. gen. vis. jkve. 349. l. Magy. Unit. Egyház. ltra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése.) — Említve: Szőnyi. 230. l. A magyarság néprajza II. 353. l. — Közölve: Művészeti Lexikon. Szerk. Éber L. Budapest, 1926. 466. l.; Bátky—Györffy—Viski. p. 228.; Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára. Szerk. Csutak V. Sepsiszentgyörgy, 1929. 414, 556. l.

ref. egyház. — Faharangláb.

Vajnafalva, ref. egyház. — Faharangláb.

Bejárat felett kőalapon nyitott fatorny. — Rajza Barabás Mártontól. Közölve: Pásztortűz 1927. 150. l. — Azóta lebontották.

Hunyad vármegye

Algyógy, ref. egyház. — Fatornysisak.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Déva, r. kath. egyház. — Deszkatorony.

Az 1766-ban épült piaci kápolnán kis deszkatorony. 1886. lebon-

tották. (Hunyad vármegyei tört. és rég. társ. Évkönyve. X. Déva, 1899. 65—69. l.)

ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak és faharangláb.

A torony fedele a XVIII. században készült, többször kijavították, utoljára 1868-ban. „Benne van egy faszerkezet, a harangok állványának alapjául szolgál, a chorus magasságából indul, apró keresztbe rakott gerendákból, mintegy 7—8 öl magas.“ A falépcső egyik oldalában: „Hoc opus renovatum est anno Domini 1675 per Paulum Balog.“ (Szóts S.: A dévai ref. templom és régiségei. Hunyadmegyei tört. és rég. társ. Évkönyve. IX. Déva, 1898. 81. l.). „A torony ... a Hunyad megyében szokásos tornácos fedélzettel, magassága 39 m. volt.“ (Téglás G.: Hunyadvármegyei kalauz. Kolozsvár, 1902. 41. l.) Közölve: Hunyadm. Évkönyv. IX. 69. l. — A faharangláb a század elején épült a középkori templom lebontásakor a harangok ideiglenes elhelyezésére. (Fényképe a Műemlékek Orsz. Bizottsága gyűjteményében.)

Hátszeg, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1747—1755. kőtemplomot építettek. (Schem. hist. 1882. p. 91.)

Lozsád, ref. egyház. — Fatemplom(?).

A lebontott régi templom egyik faoszlopének felírata: A. D. 1666. Építette Barcsai Gáborné. (M. M. II. 400. hasáb. — hivatkozva Halaváts Gyula közlésére M. Biz. 1902/10. szám alatt, amely azonban nem található.)

Óbrettye, ref. egyház. — Faharangláb(?).

A harangemelő gerendázaton felírat: Isten segedelméből építette Bobik Sára 1790. Harangok 1749-ből, 1813-ból (Böjthe Ö.: Hunyad vm. Sztrigymelléki részének és nemes családainak tört. Budapest, 1891. 28, 105. l.; Téglás op. cit. 158—159. l.; M. M. II. 403. hasáb.)

Kis-Küküllő vármegye

Ádámos, unit. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

Közölve: Művészeti Szalon III. 1928. 6—7. sz. 6. l.

Bethlenszentmiklós, unit. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

Harang benne 1622-ből. (Ker Magvető. 1922. 171. l.) Közölve: Lukinich I.: A bethleni gr. Bethlen család tört. Budapest, 1927. 20. l.

Hosszúaszó, ref. egyház. — Faharangláb.

Dr. Enyedy Zoltán közlése.

Küküllőszárd, unit. egyház. — Faharangláb.

1745 jún. 26. vis. jkv.: „Van fából harangláb, mely is építetett 1641. Sendellyel vagyon befedve mely is elég rongyos. Az haranglábna az alja deszkázatlan, mely hogy quo citius bédeszkáztassék, a modo imponáltatik.“ (Ker. Magvető 1922. 175. l.)

Küküllővár, ref. egyház. — Zárt fatoronysisak.

Közölve: Művészeti Szalon III. 1928. 3. sz. 1. l.

Magyarsáros, unit. egyház. — Faharangláb.

Felírata: a harangszék keleti koszorúgerendájának külső oldalán: PER ARTI: GEORG ... DoMoKOs ET MICH: SzABO.; a harangszék nyugati koszorúgerendájának alsó felén AEDILEs Ecc BANFi CaSPAR. ET. AN: CS: ... — tovább IOHA BARABAS (helyzeté-

nél fogva valamely régebbi épület felírata lehet. Betűi is mások.) Ugyane gerenda oldalán (kívül) EXIST MiNiSTRO VER. DIV. SAMVEL...; a harangszék északi koszorúgerendáján (kívül) FIERi CuR. AUXO REI. CR... SoluAI PAGVs K.... SARoS A 1699. 18. MAII (nagyon leavult és hiányos); ugyane gerenda külső felén: GEOR. MARCI A: 1699: 18. MAI. (Debreczeni László másolata.) 1747 dec. 4. vis. jkv.: „Vaygon egy illendő magasságu fából erős kötésekel készítettett torony, különösön, mely toronyban vaygon három harang.“ (Ker. Magvető 1922. 176. 1.) Említve: Pásztortűz 1928. 435. 1. (Kelemen Lajos.)

Radnót, ref. egyház. — Faharangláb.

A század elején kötornyot építettek helyette.

Sövényfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

1696. évszám volt vas szélvitorláján. 30 évvel ezelőtt lebontották. (Kelemen L.: Fatornyok képeslapokon. — Pásztortűz XIV. 1928. 434. 1.)

Kolozs vármegye

Ajton, ref. egyház. — Faharangláb.

Roskatag állapotban. Benne harangok a XVIII. századból. (Névkönyv 1871. 48. 1.)

Bábony, ref. egyház. — Paticsfalú templom és faharangláb.

1772. épült a fatemplom. (Névkönyv 1872. 12. 1.)

Bánffyhungad, ref. egyház. — Árkádos, négyfiatornyos fatoronysisak.

A hajó 1698-ban épült, a déli része 1772-ben. (Jankó 54—55. 1.) — Említve: Petranu p. 5. — Közölve: Bunyitay III. XXVI. tábla.; Malonyay I. 7, 11. 1., 61, 65, 66. kép.; Szinte G.: Kolozs megyei fatemplomok. Népr. Ért. XIX. 1913. 9. ábra; Viski 3. kép.; Debreczeni 31. tábla.

Bonczhida, ref. egyház. — Faharangláb.

1815. készült el a kőlábra épített torony. (Névkönyv 1885. 11. 1.)

Burjános-Óbuda, ref. egyház. — Faharangláb.

Dülöfélben van, benne XIV. századi harang. (Névkönyv 1872. 38. 1.)

Damos, ref. egyház. — Árkádos, négyfiatornyos fatoronysisak. 1701. renoválták a templomot. Harangok 1795-ből, 1803-ból. (Jankó 56. 1.) — Rajza a Népr. Múz. gyűjteményében. — Említve: Szinte op. cit. 15. 1. — Közölve: Malonyay I. 65. 1., 74. kép.; Művészeti Lexikon Szerk. Eber L. Budapest, 1926. 465. 1.; Bátky, S.: Condizioni etnografiche dell' Ungheria Fig. 27. L'Ungheria. Roma, s. a. (1929). (Pubblicazioni dell' „Istituto per l' Europa Orientale“. Ser. II. Vol. XVIII.)

Daróc, ref. egyház. — Faharangláb.

Bent a faluban, a templomtól távol van elhelyezve. (Névkönyv 1872. 26. 1.) — Rajza a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Farnos, ref. egyház. — Faharangláb.

Alapszélessége 17 láb, magassága 51 láb, alapterülete 9 négyszögöl. Anyaga fiatal tölgy. Kora XVIII. sz. Középkori harangja van. (Szinte op. cit. 12. 1.) — Említve: Névkönyv 1872. 7. 1.; Bunyitay III. 407. 1. — Közölve: Szinte op. cit. 8. és 14. ábra [alaprész és keresztmetszet].

Gyeke, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1846. egy rakófaból készült templomot hozattak Borgó-Prundról.
1871. a régi harangláb helyett újat csináltattak. (Névkönyv 1886.
23—24. l.)

Jákótelke, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.

„A templom tornya csipkés zsindellyel van fedve és négy tornyocskája van.“ A templom nyugati részét renoválták 1685-ben, 1747-ben. Keleti rész újra épült 1804-ben. (Jankó 56. l.) A XX. században új templomot építettek. (Malonyay I. 79. l.) — Említve: Szinte op. cit. 15. l.

Kajántó, ref. egyház. — Faharangláb.

„Minthogy az új toronyba a harangok még nem tétethettek fel, azok még most is egy haranglábban állanak.“ (Névkönyv 1872. 35. l.)

Kalotaszentkirály, ref. egyház. — Árkados, négyfiatornyos fatoronysisak.

1762. épült a torony. Fasisak alsó részén 1860 dátum (valószínűleg renoválási dátum). Felső része már bádoggal van borítva. — Említve: Jankó 55. l.; Malonyay I. 83. l.; Szinte op. cit. 25. l. — Közölve Bátky—Györffy—Viski p. 228.

Katona, ref. egyház. — Faharangláb.

1722 okt. 18-án Baráthi József, az Apafi-birtok katonai gondviselőjének Récei Istvánhoz, hg. Apafiné erdélyi jószágigazgatójához írt levele: „...A nyári tempestas a katonai haranglábot igen megszagatta, a koszorú gererendáját ketté törte, zsendelyezését széllyel szagatta. Tiszteletes Boros István uram zsendelyt kér reparatiojára. Mindeddig is nem adtam Kegyelmed parancsolattya nélkül. Valami léczet is kér tisz. Boros uram, ugyan az haranglábhoz.“ (gr. Kemény József Diplomatarium Autographum rendezetlen anyagában. Erdélyi Múz. Itára, Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése.)

Keszű, ref. egyház. — Faharangláb.

Szélvitorlán: „A D 1773.“

Ketesd, ref. egyház. — Faharangláb.

1796. évszám a szélvitorláján, kb. 30 m. magas. (Debreczeni 12. l.) — Említve: Névkönyv 1872. 6. l. — Közölve: Malonyay I. 41, 42. l., 46—49. kép.; Szinte op. cit. 10. ábra.; Viski 2. kép.; Művészeti Szalon III. 1928. 8—9. sz. 7. l.; Pásztortúz. XIV. 1928. 435. l.; Debreczeni 48. tábla.; Kós K.; Kalotaszeg. Kolozsvár, 1932. 157. l.

Kide, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.

1760-as cinteremkapu régi fedele állítólag a templom négyfiatornyos sisakjáról való és a négy kistorony közül az egyik. Jelenlegi fedele új. — A templom magas tornya megújítatott 1828-ban. (Hodor K.: Doboka vm. természeti s polgári esmertetése. Kolozsvár, 1837. 579. l.)

unit. egyház. — Fatemplom.

1750. építették, mely 1797-ben elromolván, 1802-ben építtette Szentiványi Sámuel a mostani kőtemplomot. (Hodor op. cit. 888—889. l.)

1752 máj. 4. gen. vis. jkv.: „Azután az unitáriusok csináltak egy fatemplomot. ... A templomon vagon egy harangocská.“ (Ker. Magvető. 1922. 174. l.)

Kisesküllő, ref. egyház. — Fatemplom.

1749. építtette a Zsombori-család. Az 1840-es években leégett. (Névkönyv 1883. 15. l.)

Kiskapus, ref. egyház. — Faharangláb.

A régi harangláb a templomtól távol, bent a faluban volt. (Névkönyv 1871. 35. l.; Jankó 59. l.; Malonyay I. 82. l.) A mostani harangláb „Épült Isten dicsőítésére 1895. évben Bot Márton feltalálása szerint...”

Kispetri, ref. egyház. — Faharangláb.

Benne harangok 1712-ből és 1752-ből. (Névkönyv 1872. 16. l.) Pár évvel ezelőtt lebontották. („Éppen olyan volt, mint a farnosi.”) — Malonyay (I. 84. l.) „a XV. század elején épült dongakupolás, lebontott és nagyrészt tűzre került régi templom”-ot említi.

Kolozsvár, r. kath. egyház. — Faharangláb és barok huszártorony.

A Szent Mihály templom barok tornya 1764-ben földrengés és vilámcsapás következtében elpusztult és míg az új torony felépült, a nagytemplom torony nélkül, a déli oldalon közelébe épített haranglábbal maradt. (Kelemen Lajos: *Biserica Sf. Mihail din Cluj. Boabe de Grău*. IV. 1933. p. 134.) 1816. A harangláb talpfái megrothadtak.

(Jakab E.: *Kolozsvár tört.* III. Budapest, 1888. 862. l.) — Az 1800-ból való metszeten látható. — Közölve Boabe de Grău. p. 135.) — A barok huszártorony ma is megvan.

ref. egyház. — Farkas-utcai templom faharanglábja.

1798. leégett. Ekkor az egyház harangjai számára a Bethlen-bátyát kérte, mert „faharanglábát építeni nem tartotta bátorságosnak.” (Jakab op. cit. III. 865. l.)

ref. egyház. — Külmagyar-utcai fatemplom.

„A XVII. század közepén túl, mind inkább népesedni kezdett Magyar Reformata Ecclesiának csakhamar egy harmadik templomra is szüksége lett, melyet a külső városba, Magyar utcába, ámbár csak fából épített.” Benne kathedra 1672-ből. (Szilágyi F.: *A kolozsvári ev. ref. eklézsia története*. Kolozsvár, 1829. 30. l.) 1675. közgyűlési előterjesztés említi. 1689. megújítására gyűtenek. (Jakab op. cit. II. Budapest, 1888. 792, 820. l.) 1829. tették le az új, a mai „kétágú” templom alapkövét. (Névkönyv 1870. 23—25. l.) 1845. nov. 2. zárták be a régi fatemplomot. Az új templom alapkövébe helyezett tábla felirata szerint „152 esztendeig” állott. (Jakab op. cit. III. 866. l.)

Kolozsmonostor, r. kath. egyház. — Kettős deszkatorony a régi apátsági templomon.

1818 után készült. (Arch. Közl. VII. 1868. 104. l.) — Közölve: u. o. 106. l.; Jakab E.: *Kolozsvár története világosító rajzai* Buda. 1870. XXV. tábla.

Kóród, ref. egyház. — Fatemplom.

1870. megújították. (Névkönyv 1872. 37. l.)

Köbölkut, ref. egyház. — Faharangláb.

1832. „a torony köveiből rakott kőhalmaz tetejére épített kis haranglára helyezték a harangokat.” 1857. „a már régi és roskadozó kis harangláb helyett építetett ... a már új fedélzetre váró derék harangláb.” (Névkönyv 1892. 40. l.)

Köröső, ref. egyház. — Árkádos, négyfiatornyos fatornyosísa.

1764. építették a templom hátsó részét. Harangok 1788-ból, 1858-ból. (Jankó 58. l.) Ujabban a zsindefedelelet bádoggal cserélték fel. — Említve: Szinte op. cit. 15. l. — Közölve : Magyar Iparművészet VI. 1903.

262. 1.; Művészet III. 1904, 88, 89, 90. 1.; Művészet IV. 1905. 249, 251. 1.; Malonyay I. 52, 59. 1., 79—83. kép. XII. tábla.; Viski 1. kép.; Debreczeni 32. tábla.; Bátky Zs.: Kalauz a M. Nemz. Múz. néprajzi gyűjteményeiben. Budapest, 1929. XVII. tábla.; A magyarság néprajza II. 765. ábra.

Középlak, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1872. 13. 1.

Magyarbikal, ref. egyház. — Faharangláb.

250—300 éves lehet, a fa patinája alapján. Alapszélessége 20 láb, teljes magassága 60 láb. (Szinte op cit. 4—12. 1.) A XVIII. századból való lehetett, kb. 20 m. magas volt. 1922 lebontották. (Debreczeni 12. 1.) — Közölve: Malonyay I. 56. kép.; Szinte op. cit. 1, 3. ábra. (alaprjz és keresztmetszet); Viski 4. kép.; A Falu III. 1922. 11. 1.; Bátky—Györffy—Viski p. 232; Debreczeni 47. tábla. — Modellje Szinte Gábortól a Néprajzi Múzeum gyűjteményében. Az árkádokat a tamásfalvi román fatemplom mintájára készítette. Szinte úgy véli (11. 1.), hogy a bikali torony is eredetileg árkádos volt és ezeket csak egy átalakítás alkalmával távolíthatték el. [?] Közölve: Szinte op. cit. 7. ábra.; Viski 8. kép.; A Falu 1922. 12. 1.; Bátky—Györffy—Viski p. 232.; A magyarság néprajza I. 864. kép.

Magyarfenes, ref. egyház. — Deszkatemplom és faharangláb.

1795. építették mindkettőt b. Jósika Imréné segítségével. (Névkönyv 1871. 41. 1.)

Magyargyerőmonostor, ref. egyház. — Árkádos, négyfatornyos fatoronyisak.

Harangok benne 1778-ból, 1784-ből. (Jankó 57. 1.) Vörösre van festve. — Említve: Petranu p. 5. — Közölve: Bunyitay II. 354. 1.; Magy. Iparművészet VI. 1903. 260. 1.; Malonyay I. 67. kép.; Debreczeni 14. tábla.; Kós K.: Erdély. Kolozsvár, 1929. 13. kép.; Kós: Kalotaszeg. 55, 153. kép.

Magyarlégen, ref. egyház. — Faharangláb.

1749. említenek egy haranglábát. 1778. kis toronyforma haranglábát építenek, 1830. kőalapra készül fatorony (Névkönyv 1886. 15, 17, 19. 1.)

Magyarpalatka, ref. egyház. — Faharangláb.

Harangok benne 1650-ből, 1760-ből. (Névkönyv 1885. 35. 1.)

Magyarszentpál ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1872. 40. 1.

Magyarszovát, unit. egyház. — Faharangláb.

Harangok benne 1749-ből és 1769-ből. 1790. a templomot újítták és akkor a haranglábbon is igazítottak, 1836. újra zsindeleyzték. (Ker. Magvető XXXI. 1896. 251. 1.)

Magyarvalkó, ref. egyház. — Árkádos, négyfatornyos fatoronyisak és tornácos, fatornyos kapubástyák.

A XVIII. század elején égett le utoljára. (Jankó 58. 1.) — Említve: Téglási Ercsei J.: Kalotaszeg vázolata. Hon és Külföld. II. Kolozsvár, 1842. 88. 1.; Szinte op. cit. 15. 1.; Pásztortűz. XIV. 1928. 436. 1. — Közölve: Bunyitay III. XXXII. tábla.; Malonyay I. 151. 1., 51, 55. kép., X. tábla.; A Ház II. 1909. 1, 45. 1.; Lechner J.: Az elszakításra ítélt Magyarország. Budapest, 1920. 139. 1.; Viski 6. kép.; Népr. Ért. XVIII. 1926. 31. 1.; Debreczeni 28, 29. tábla.; Kós: Er-

dély. 12. kép.; Petranu p. 5.; Kós: Kalotaszeg. 155. l.; Szőnyi 215. kép. — Ácsjegyek a legnagyobbik toronyból közölve: Sebestyén Gy.: Rovás és rovásírás. Budapest, 1909. 82. ábra. (Magyar Néprajzi Könyvtár. II.)

Magyarókerke, ref. egyház. — Faharangláb.

1690. évszám a vitorlán (Jankó 55. l.) Lebontása (1897) előtt lefestette Telegdy Árpád (vízfestménye jelenleg a Néprajzi Múzeum gyűjteményében) és ezután közölve: Malonyay I. 45. kép; Debreczeni 42. tábla.

Mezőujlak, ref. egyház. — Faharangláb.

1929. tavaszán lebontották. (Debreczeni 9. l.) — Említve: Névkönyv 1894. 17. l. — Közölve: Debreczeni 27. tábla.

Mócs, ref. egyház. — Fatemplom.

1835. „épült temploma, mely jelenleg korhadozó állapotban van.“ (Névkönyv 1887. 3. l.)

Nagypetri, ref. egyház. — Faharangláb.

Harangok benne 1753-ból és 1836-ból. (Névkönyv 1872. 15. l.) — Közölve: Szinte op. cit. 11. ábra.

Nyárszó, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.

Az 1879—1880. épült templomnak egyszerű négyfiatornyos fasisakja volt, tornác nélkül. 1926. bádoggal fedték. — Közölve: Malonyay I. 23. l., 68. kép.

Sárvásár, ref. egyház. — Faharangláb.

„Mindkét egyháznak van haranglábja: 1848-on inneni haranggal.“ (Jankó 57. l.; Malonyay I. 79. l.)

Szava, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1886. 3. l.

Sztána, ref. egyház. — Faharangláb.

Egyik harang 1537-ből. (Névkönyv 1872. 18. l.)

Tancs, ref. egyház. — Faharangláb.

1912-es tornádó döntötte le. — Magas teteje „1663 S. K.“ jelzéssel. (Debreczeni László közlése). Közölve: Debreczeni 25. tábla.

Teke, ref. egyház. — Faharangláb.

1800. feb. 24. vis. jkv.: „...az eklézsia szorgalmatossága által egy harangláb épült.“ (Névkönyv 1894. 29. l.)

Tordaszentlászló, ref. egyház. — Faharangláb.

Benne harang 1478-ból. (Névkönyv 1871. 43. l.)

Vajdakamarás, ref. egyház. — Faharangláb.

1723. conscriptio: „a haranglábbeli harang mostani ususa legyen communis.“ (Névkönyv 1885. 17. l.)

Válaszut, ref. egyház. — Faharangláb.

Hodor tornyatlan templomnak nevezi (op. cit. 577. l.) Valószínűleg haranglábja volt.

Vista, ref. egyház. — Faharangláb.

Benne harang 1481-ből. Összeillesztési jelek (körök stb.) a gerendákon. (Herepei János megállapítása). — Közölve: Pásztortűz XIII. 1927. 460. l.; XIX. 1933. 7. l.

Maros-Torda vármegye.

Abafája, ref. egyház. — Faharangláb.

1838. cölöpökön nyugvó, sövényvel fonandó és sárral megtapasztandó templom építéséhez kezdettek, de később mégis téglából építették fel. (Névkönyv 1891. 25. l.)

Abod, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Benkő 137. l.

Agárd, ref. egyház. — Fatemplom.

Említve: Benkő 272. l.

Ákosfalva, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1797. épült. 1859—1862. kőtemplomot építettek. (Schem. hist. 1882. p. 136.)

unit. egyház. — Fatemplom.

Említve: Benkő 249. l.

Átosfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Benkő 217. l.

Bere, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1818. építették mindkettőt. 1896. kőtemplomot emeltek. (Névkönyv 1903. 11—12. l.) — Említve: Benkő 197. l.

Bölkény, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

Régi fatemploma a hagyomány szerint a temető fensíkján állott, ahonnan 1741-ben költöztették el a község közepére, a patak mellé. 1786. kőtemplomot építettek. A fatemplom mellett állott haranglábot, a köztudat szerint a körtvefái egyház vásárolta meg. (Névkönyv 1891. 27. l.)

Bőő, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1750. a fatemplom megújított. (Benkő 274. l.). — Említve Orbán IV. 66. l. — „Emelnek egy kisdud haranglábot.“ 1828. a marosvásárhelyi kis templom építésekor a vásárhelyiek a haranglábot a bőői reformátusoknak ajándékozták, akik ebből építettek haranglábot, kisdud fatornyot. (Névkönyv 1895. 28. l.)

Boós, ref. egyház. — Fatemplom.

Említve: Benkő 272. l.; Névkönyv 1903. 15. l.

Buzaháza, unit. egyház. — Sövénytemplom és rajta fatorny.

1816. nov. 30.: „...Ezen telkecskén vagyon egy fából építettett 6 ablakú tisztességes templom, zsendely fedéllel és elejére építettett haranglábjával együtt. (A marosszéki unit. egyházközség 1816—17.-iki püsp. vizsg. jkve. 169. l. Magy. Unit. Egyházk. ltra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése.)

Benkő (169. l.) r. kath., ref. és unit. fatemplomokat említ.

Csej, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1681. épültek. Kevéssel utóbb leégtek. 1788. kőtemplomot építettek.

(Névkönyv 1904. 4. l.)

Cserefalva, ref. egyház. — Faharangláb.

1756. készült. (Névkönyv 1905. 5. l.)

Csikfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

1884. megjavított. (Névkönyv 1897. 4. l.) — Említve: Benkő 169. l. unit. egyház. — Faharangláb.

Csittszentiván, ref. egyház. — Fatemplom.

1687. kis fatemplomot építettek a mostani kőtemplom helyén. (Orbán IV. 218. l.)

Csókfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Benkő 218. l.

Csóka, ref. egyház. — Faharangláb.

Az 1804-ben befejezett templom mellett állt. (Benkő 140. l.)

Deményháza, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1836. máj. 18. Kovács Miklós püspök oklevele: „a deményházi régi fakápolna épült az Agyagostetőn 1638-ban, onnan vitetett 1671-ben a temető közepébe és 1812-ben megnyujtatott, de 1837-ben eladatott a sárdi görög egyesülteknek. Mostani (kő) szép új templom épült 1836-ban.“ (Benkő 173. l.)

Erdőcsinád, ref. egyház. — Fatemplom.

1782.-ből való okmány említi, építési ideje a 17. század végére tehető. (Névkönyv 1891. 32. l.)

Erdőszengyel, ref. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

1825. építenek templomot fából, sövény oldallal. 1888. új templomot emelnek kőfundamentumra harangállvánnyal. (Névkönyv 1893. 41. l.)

Fintaháza, ref. egyház. — Faharangláb.

1817. kőtornyot építettek, amikor is a haranglábat eladták 40 firtért.

(Névkönyv 1904. 13. l.)

Galambod, ref. egyház. — Faharangláb.

Egyik harang tengelyén 1690. évszám. A harangok közül az egyik 1487-ből. (Debreczeni 12. l.) — Említve: Névkönyv 1897. 8. l. — Közölve: Debreczeni 34. tábla.

Geges, ref. egyház. — Fatemplom.

1869. kőtemplomot építettek. (Névkönyv 1896. 14. l.)

Görgényszentimre, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1891. 22. l.

Gyalakuta, r. kath. egyház. — Fatemplom.

„A kápolna fából építve, a gr. Bethlen Domokos udvara északnyugati végében.“ (Benkő 223. l.)

ref. egyház. — Fatoronysisak (?)

„A torony fedele magas, melyet 1768. évbéli árbócz tart.“ (Névkönyv 1896. 24. l.)

Hagyásbodon, ref. egyház. — Fatemplom.

„A régi fatemplom rakófait az öregek szerint, egyházközségünk az idevaló görög kath. egyházközségnek adta.“ 1802—1806. kőtemplomot építettek. (Névkönyv 1895. 20. l.)

Harasztkerek, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.

1868. megpusztulván a zsindelyfedél, a torony bádóg fedelet kapott.

„Ugyanakkor a 4 kis fiók torony, mely a vidéken szokásos volt ... lebontatott.“ (Névkönyv 1905. 13. l.)

Harczó, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1903. 89. l.

Havad, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1765. conscriptio: „tisztesseges fából csinált templomocskája, haranglábja, mely jelenleg Seprődön van.“ 1794. kőtemplomot és kőtornyot építettek. (Névkönyv 1902. 5, 7. l.)

Ikland, ref. egyház. — Fatemplom és fatorony.

Fatemplomot említi Benkő 279. l. — Egyszerű kis fatornya van, benne harang 1791-ből. (Névkönyv 1901. 6. l.)

Iszló, r. kath. egyház. — Templom rakófából.

Említve: Benkő 181. l.

unit. egyház. — Fatemplom, deszkatorony a kőtemplomon.

1732. máj. 10. gen. vis. jkv.: „...mind Iszlóban boronafából ki-
rakott oláh forma templom vagy.” (Ker. Magvető 1922. 180. l.)

1792. dec. 14. az iszlói unit. egyház a magyarosi reformátusoktól
temploma megújítására ajándékol fákot kér. „Végső romladozásra
hanyagolt templomunkat megújítani kívánván, nagyobb fájait hiszem
az itt való erdőkből pótolhatjuk, de gerendák s szarufáknak való
fiatalok dolgából nagyon szűkölködünk. Minthogy pedig kegyelme-
teket ... megáldotta az Ur hasznos, szálas erdővel, bőséges sugár
fákkal ... kérjük, hogy az Isten házához mutatni szokott jótémé-
nyeket ne vonják meg tőlünk is, hanem annak számára néhány
gerendának és szarufának való fákot adni ne terheltessenek...”

(Biás I.: Unit. egyháztört. adatok. Marosvásárhely, 1910. 134—135. l.)

1793. jan. 16. Berekeresztur, Belényesi György levele Iszlai Sándor-
hoz a magyarosiaktól templomjavításhoz kért fák ügyében. „...igér-
tének nro 20 szálát ... falu gyűlésében az elmaradottakkal is közöl-
vén, ... aminthogy az ígélet szerint 34 szálra ment az szarufák és
gerendák száma ... Efelett magam is egy pár fát jó szízzel adok
ugyan magyarosi erdőmből; ... Ezek felett: ha elegendők nem len-
nének a fák és ha még tudhatom, Torboszlóban is jó szízzel elme-
gyek s szép kéresemre tudom, ott is lehet nyerni valamit.” (Biás op.
cit. 135—137. l.)

1816. dec. 4. püsp. vizsg. jkv.: „...Közepében vagyunk egy igen
szép formájú kőtemplom, az elején levő tornyocskájával, zsendely-
fedél alatt, melynek elején ezen homlokírás olvastatik: IN GLO-
RIAM SOLIUS DEI. QUI SEPTEM DECIMUM SAECULUM DUM
CLAUDERET ANNUS FINE CORONAVIT SEQUE SACRAMQUE
DOMUM. MDCCC. (A maroszéki unit. egyházközségek 1816—
17-iki püsp. vizsg. jkve. 172. l. Magy Unit. Egyházak. Itra. Kolozsvár.
— Kelemen Lajos közlése).

Jedd, ref. egyház. — Faharangláb.

1810—1824. kőtoronyt építettek. (Névkönyv 1903. 73. l.)

Jobbágyfalva, unit. egyház. — Sövénytemplom és faharangláb.

Említve: Benkő 179. l.

Jobbágytelke, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1619. épült a temető helyén. 1786. kőtemplomot építettek. (Benkő
178. l.)

Kebele, ref. egyház. — Fatemplom.

Említve: Névkönyv 1903. 15. l.

Kelementelke, ref. egyház. — Faharangláb.

1874. készítették. (Névkönyv 1904. 20. l.)

Kendő, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Benkő 182. l. — 1902. javították. (Névkönyv 1903. 17. l.)

Kisadorján, unit. egyház. — Fatemplom.

Említve: Benkő 201. l.

Kisgörgény, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Benkő 153. l.

Kisillye, ref. egyház. — Fatemplom.

1829. kelt okmányban van feljegyezve: „az igen régi, kis fából épült templom rothadó és omló félben láttatik lenni.“ 1839—1843. építették a mostani fatemplomot. (Névkönyv 1892. 30—31. l.)

Kis-Szász-Fülpös, ref. egyház. — Faharangláb.

Valószínű, hogy a régi templomtól maradt az új mellé, mely 1826—1838-ban épült. (Névkönyv 1891. 58. l.)

Körtefája, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1892. 44. l. — V. ö. Bölkény adatait.

Lukailenczfalva, ref. egyház. — Fatemplom.

1779-i tanúvallomás szerint az első templom fából volt. 1780. kőtemplomot építettek. (Névkönyv 1903. 30. l.)

Magyar-Nagy-Fülpös, ref. egyház. — Faharangláb.

Harangjai a XVIII. század elejéről. (Kelemen L.: A Mezőség széléről. Erdély. VIII. 1899. 57. l.) Ujabban színes palával fedték. — Rajza a Műemlékek Orsz. Biz. rajzgyűjteményében. — Említve: Névkönyv. 1891. 44. l. — Közölve: Debreczeni 44. tábla.

Magyarrégen ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1893. 3. l.

Mája, ref. egyház. — Fatemplom.

1720. évi jkv. említi a Lovászkápolnát, melyet 1753-ban a községtől északra eső „Lövészomb“-ról behoztak a falu közepébe s azt megnagyobbítva templomhelyiségül használták. Régi feljegyzés: „Anno 1753 die 21 Martii az Májai Filialis Ecclesia maga kis Templomotskáját (Katsó Sigmond úr kápolna fiúságában) a Temető helyből 28 pár ökrökön, hat forintos karikákon egészszen, minden romlás nélkül, nagy erővel és jeles mesterséggel hozta bé a Faluba. 84 erős emberek segítségek által Isten után, holott is Isten tegye állandóvá.“ 1760-as évek vége felé a régi templom már annyira megrozzant, hogy teljesen használhatatlanná vált, miért is új templomhelyiségről kellett gondoskodni. Ugyanezen év május hó 30-án történt meg a régi templom bezárása. (Névkönyv 1905. 25—26. l.)

Makkfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

Ma is meglévő vitorláján 1572 évszám van kivésve. 1797. Körtornyot építettek. (Névkönyv 1900. 11. l.)

Marosfelfalu, ref. egyház. — Faharangláb.

Lebontották. (Debreczeni 6. l.) — Közölve: u. o. 17. tábla.

Maroskeresztur, ref. egyház. — Fatemplom.

1865-ig szolgált, amikor is használhatatlanná válván, lerontatott és árverésen eladatott. (Névkönyv 1904. 24. l.) — Említve: Benkő 262. l.

Maroszentanna, ref. egyház. — Faharangláb.

Felirata a fatorny aajtáján: ANO 1821. ATS PALLER MATYAS JOSEF TSALTA. (Debreczeni László közlése). 1820. épült. (Névkönyv 1904. 62. l.) Lebontották. (Pásztortűz XIV. 1928. 435. l.) — Említve: Benkő 346. l.; Orbán IV. 188. l.

Marosvásárhely, r. kath. egyház. — Minorita-templom faharanglábja.

A harangláb építési ideje ismeretlen. 1740. tették le a minorita-templom alapkövét. (Orbán IV. 151. l.) — Rajza a Tört. Képcsarnokban. (Lt. sz. 11—933. a Bolyai Farkas házát ábrázoló lapon.)

ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

A Kistemplom helyén állott, melyet a XIX. század elején építettek.

(Orbán IV. 148—149. l.) A haranglábot Bööre ajándékoztak (l. ott.)

ref. egyház. — Temetői szin.

Felirata: ISTENVNK DICSÜSSEGERE TISZTELETIRE AZ NEHAI
NAGY ÉS BOLDOG EMLEKEZETI MELTOSAGOS UR T : N : SZEKI
TELEKI MIHÁLY Ur ÖZVEGYE T. N : VER JUDIT ASZSZONY
ECCLESIAINKHOZ CONFERALT BENEFICIUMABOL EPITETETT
TISZTELETES HALMAGYI MIHALY URAM BIROSAGABAN 1698.
(v. ö. Orbán IV. 132. l.)

Marosvécs, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Nemzeti Társalkodó. Kolozsvár, 1836. I. 99. l. — Közölve: Páztortúz XIX. 1933. 9. l.

Márkod, ref. egyház. — Fatemplom.

1824—1828. kőtemplomot építettek. (Névkönyv 1900. 17. l.) — V. ö. Székelykál adatait.

Mezőcsávás, ref. egyház. — Faharangláb.

Felirata a lábazat egyik merevítő fáján: j570 | be | holottom | hogy =
100 | eszten|dös em|bertől hol|lottom ho|gy készüt | ez = H =. — Órája
1830-ból való. Debreczeni (13. l.) valószínűnek tartja, hogy egy XVI.
századbéli nagyobb torony anyagából építetett át a XVII. század-
ban. — Említve: Benkő 339. l. — Közölve: Malonyay II. 279. l.;
Thoroczkai Wigand E.: Erdély beszédes hagyományai („cinterem
haranglábbal“ címen).; Bátky—Györffy—Viski p. 228.; Páztortúz
XIV. 1928. 434. l.; Székely Nemz. Múz. Emlékkönyve, 415. l.; Deb-
reczeni 49. tábla.; Kós: Erdély. 17. kép.; A magyarság néprajza
II. 1257. ábra.

Mezőfele, ref. egyház. — Faharangláb.

1820. épült. (Benkő 340. l.) — Azóta kőtornyot építettek.

Mezőkölpény, ref. egyház. — Faharangláb.

Valószínűleg 1708-ból való, mert ekkor alakították át a templomot.
(Debreczeni 12. l.) — Említve: Névkönyv 1905. 29. l. — Közölve:
Debreczeni 46. tábla.; A magyarság néprajza II. 1259. ábra.

Mezőménes, ref. egyház. — Fatemplom deszkatoronnyal.

Említve: ifj. Nemes Ö.: A Mezőség széléről. — Erdély. VIII. 1899.
85. l.

Mezőpanit, ref. egyház. — Faharangláb.

Elpusztult. (Névkönyv 1897. 15. l.)

Mikháza, r. kath. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

„A másik egyház Mikházán szintén a r. catholicusoké, fából ké-
szítve, kerítéssel ellátva, határa d. részében, alapját Kereszturi Mik-
lós tette le.“ (Benkő 190. l.) — Zárdaépület csúcsán kis deszkato-
rony. (Közölve Orbán IV. 91. l.) — Egyszerű harangláb a faluban.
(Fényképe a Néprajzi Múz. gyűjteményében.)

Moson, ref. egyház. — Fatemplom.

1756. jkv.: „Vagyon ezeknek is ott egy fából csinált Oratoriumok,
zsendely fedél alatt, kerítés nélkül.“ Jelenleg kőtemplom. (Benkő
292—293. l.)

Nagyadorján, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

A templom cseréppel van fedve. (Benkő 203. l.) A faharangláb
1854-ben készült. (Névkönyv 1902. 36. l.)

Nagyercse, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1893. 9. l.

Nagyernye, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1667. építették mindkettőt 1788. kőtemplomot építettek. (Névkönyv. 1897. 19—21. l.)

unit. egyház. — Fatemplom.

1729 után építettek kis fából való templomot. (Orbán IV. 101. l.)

Említve: Benkő 295. l. — Azóta kőtemplom épült.

Nagyölyves, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Névkönyv 1893. 14. l.

Nyárádandrásfalva, ref. egyház. — Fatemplom.

1756. conscriptio: „kis fatemplom.“ 1840. fejezték be mostani fatemplomát. (Névkönyv 1902. 22—23. l.) — Említve: Benkő 196. l.

Nyárádmagyarós, ref. egyház. — Fatemplom.

1756 máj. 17. conscriptio: „Vagyon egy fából csinált templomok és egy tornyocskájok.“ 1791. kőtemplomot kezdtek építeni. (Névkönyv 1905. 19. l.)

Nyárádselye, r. kath. egyház. — Faharangláb.

„Anno 1638 attam ... az selyei harangláb csinálására fl. 10 és három óntálat.“ (Reg. Eccl. S. Nic. de Girgio factum p. Georg. Ferenczi Sacerd. Coelib. — Veszely I. 144. l.)

Nyárádszentanna, ref. egyház. — Faharangláb.

„A. D. 1631 ... A harangláb hijára völte zsendelyszegeket den. 20. — Anno 1632 die 6 martii ... Az vasat, deszkát fel is téttem a templomra, haranglábba. — Az elmúlt 1669 esztendőben adtam Opra Miklósnak az harangláb csinálásba d. 66 ... A torony csinálásáért adtam Opra Miklósnak szentannai pénzből hatvanhat pénzt, i. e. d. 66.“ (Magy. Prot. Egyháztört. Adattár. I. 32, 39. l.) A jelenlegi harangláb későbbi. — Említve: Benkő 216. l.

Nyárádszentimre, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Benkő 209. l.; Orbán IV. 73. l.; M. M. II. 491. hasáb.

Nyárádszentlászló, unit. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.

1816. nov. 6.: „...Ezen romladozott, minden menyezet nélkül való templom északi oldala mellé kőből épült torony, kívülről feljáró grádiccsal. A kőrákason felyül bédeszkázott harangüléssel, négy szegeletin négy fiókos sendelyes rongyollott fedéllel.“ (A marosszéki unit. egyházközségek 1816—17-iki püsp. vizsg. jkv. 54. I. Magy. Unit. Egyházk. Itra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése.) — Közölve (már a fiókok nélkül) Orbán IV. 59. l. — Faportikusa 1724-ből.

Nyárádszentsimon, ref. egyház. — Faharangláb.

1796. megújították (Benkő 212. l.) Az 1797-i templomépítés előtt már megvolt, többször javították, (Névkönyv 1903, 92. l.)

Nyárádszereda, ref. egyház. — Faharangláb.

1794. faragta Csók József. Óráját Magyar Sándor szeredai kovács készítette. (Benkő 213. l.; Orbán IV. 71. l.) 1792. épült. Lebontották. (Névkönyv. 1898. 9. l.)

Nyárádtő, r. kath. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1798. állítatott fel a plébánia. (Benkő 267. l.)

ref. egyház. — Sövénytemplom.

1833. épült. (Névkönyv 1904. 27. l.)

Nyomát, ref. egyház. — Fatemplom.

Említve : Benkő 298. l.

unit egyház. — Faharangláb.

Fényképe az unit. püspöki hivatalban Kolozsvárt.

Póka, ref. egyház, — Sövénytemplom és faharangláb.

1706—1707 építtetett a templom. (Névkönyv 1893. 23. l.) Valószínűleg akkori a harangláb is. Benne harang 1577-ből. (Debreczeni 12. l.; közölve: u. o. 43. tábla.)

Radnótfája, ref. egyház. — Faharangláb.

Szilágyi István gondnok ácsmester készítette. (Névkönyv 1893. 35. l.)

Rigmány, ref. egyház. — Faharangláb.

1826. építettek cserefa tornyot a régi kis harangláb helyett. (Névkönyv 1903. 96. l.)

Somosd, ref. egyház. — Faharangláb.

1756. conscriptio szerint a falnak napnyugat felőli részén van egy kőtemplom haranglábbal. (Névkönyv 1904. 42. l.)

Süketdemeterfalva, ref. egyház. — Fatemplom.

1756. conscriptio: „kis fatemplom.“ Jelenleg is fatemplomot használnak. (Névkönyv 1902. 24. l.) — Említve: Benkő 209. l.

Szabéd, ref. egyház. — Fatemplom.

Említve: Benkő 352. l.

unit. egyház. — Faharangláb.

1684 okt. 24. jkv.: „...Mivel az eccla avval menti magát, hogy az templom padlását és a haranglábnak fedelét meg nem építették, hogy táborozás volt, most az generalis visitatio kedvezvén, poená-ra nem ítéli az ecclát, mindazáltal serio imponálja sub poena fl. 12, hogy az jövő 1685 esztendőben esendő Sz.-György napjára megépíti.“ (Kelemen L.: A marosköri unit. esperesség visitori végzése 1684-ben. Ker. Magvető XXXVI. 1901. 42. l.)

Szászrégen, ref. egyház, — Faharangláb.

1846. csináltatták. (Névkönyv 1893. 5. l.) — Azóta tornyos új templomot építettek.

Székelykakasd, ref. egyház. — Fatemplom.

1860—1862. kőtemplomot építettek. (Névkönyv 1904. 18. l.)

Székelykál, ref. egyház. — Paticsfalú templom.

Poligon alaprajzú, csúcsives formát utánzó ablakokkal (az északi oldalon csak egy), a bejárat felett kis deszkatorony. Felirata: „Márkodi reformata eklesia építette ezen templomocskát Isten segedelméből Márk: Kovács Márton kuratorságában Ats Mestere Kend: Kovács Tamás által 1781 edik eszt. Vegeztetett asztalos munka Márk: Kovács Miklós kuratorsagaban kibedi aszt. Kövendi Samuel által 1782dik évben, melyet az Ur tarcson tisztességben.“ 1820-as években költöztették Kálra. — Említve: Benkő 280. l.

Székelykövesd, ref. egyház. — Faharangláb.

1600-as években építették. 1800—1802. kőtornyot emeltek. (Névkönyv 1903. 81. l.)

Székelysárd, r. kath. egyház. — Fatemplom.

Említve: Benkő 298. l.

Székelyszentistván, ref. egyház. — Faharangláb.

1783 után építtetett újonnan a templom. (Orbán IV. 28. l.)

Székelytompá, ref. egyház. — Fatemplom, deszkatorony.

1833. épült. 1879. renoválták. (Névkönyv 1798. 21. l.) — Említve: Benkő 303. l. — A mostani előtt magas deszkatorony.

Székelyvaja, ref. egyház. — Faharangláb.

1680-i vallomás szerint haranglábja volt. 1828. kőtornyot építettek. (Névkönyv 1903. 43. l.)

Szentgericze, ref. egyház. — Faharangláb.

A XIX. század vége felé kőtornyot építettek. (Névkönyv 1901. 16. l.)

unit. egyház. — Faharangláb.

1781—1792. épült a torony, eredetileg négyfiatornyosan. Az építése előtt csak egyszerű harangláb volt. Harangok 1743-ból. (Ker. Magvető 1894. 164—165. l.)

Szentháromság, unit. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1803. „Ajánlékozta t. i. azon templomot a szentháromsági unitária ecclesiának méltóságos Marosnémeti gr. Gyulai József úr ő nagysága. Kis Solymosból, ottan helyette a reformátusoknak új kőtemplomot építvén.“ (A marosszéki unit. egyházközség 1816—17-iki püsp. vizsg. jkve. 119. l. Magy. Unit. Egyházk. Itra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése). — A faharanglábát említi Benkő (159. l.) az új kőtemplommal kapcsolatban.

Szövérd, ref. egyház. — Fatorony.

A XVII-ik század elején kőtemplom volt fatoronnyal. 1804. kezdték az új templom építését. (Névkönyv 1904. 48. l.)

Toldalag, ref. egyház. — Faharangláb.

A templom magas tetején 1776-os szélvitorla, valószínűleg ekkori a torony is. (Debreczeni 11. l.; közölve: u. o. 35. tábla.)

Torboszló, ref. egyház. — Faharangláb.

1826—1828. épült. (Névkönyv 1904. 56. l.) — Említve: Benkő 216. l.

Unoka, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1859. épült a templom csere ágasok közé rakott téglafallal. Kis haranglábján 2 kis harang van. (Névkönyv 1893. 11. l.)

Vadad, unit. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1684. okt. 27. jkv.: „Mivel constal nyilván, hogy az vadadi mezőn levő kápolnának az faluban való beszállításában, az alá új talpának vettetésében, és egyéb fogyatkozásainak reparálásában... Nagy Simon uram igen vigorose szorgalmatoskodott.“ (Kelemen op. cit. Ker. Magvető. 1901. 154. l.)

1732. máj. 10. gen. vis. jkv.: „Ezen eccla is filiája volt régen Csík-szentmártonnak és mind itt, mind Iszlóban boronafákból kirakott oláh forma templom vagyon.“ (Ker. Magvető. 1922. 180. l.)

1816. dec. 6. „Cinterme medvetalpakra állított fenyő deszkákból, zsendely fedéllel készült, napnyugati végével szint tart egy kövekkel a földről felemelt alju, cserefákból épített, alól-felyül zsendellyel fedett, derékban pedig deszkával borított harangláb, mely mellett fenyő deszka, fakilincses ajtóju bejárója vagyon, belől pedig kezdetű építetni az ezen esztendőben ősszel indított, alája rakott medve lábokra s azok közzé rakandó kőfundamentomra fektetett talpokra lábakkal készített s már zsendely alá is vett új templom.“ (A marosszéki unit. egyházközségek 1816—17-iki püsp. vizsg. jkve. 187. l. Magy. Unit. Egyházközség Itára Kolozsvár. — Kelemen L. közlése.)

Említi Benkő (193. l.) mint faépületet tornyával.

Vadasd, ref. egyház. — Faharangláb.

Benne harang 1502-ből. (Benkő 248. l.) 1886. elpusztult. (Névkönyv 1900. 20. l.)

Várhegy, ref. egyház. — Faharangláb.

Fényképe a Műemlékek. Orsz. Bizottsága gyűjteményében. — Lebontották.

Szilágy vármegye

Ákos, ref. egyház. — Magas sátorfedél.

Egyházak. jkv.: „Az ákosi ref. templom egynéhány rendbeli újításának leírása, nevezetesen a délfelé levő tornyot újjították 1732-ben, midőn már a templom fődél nélkül maradt, csak a kőkarzat alá járván isteni tiszteletre. 1777-ben aztán az egész templom fődél alá vétetett... A napnyugati torony is hosszasan renováltatott egy tót ács által, még pedig a napnyugoti kétízben egymás után, mivel az előbbi elkészítését a menykő mindjárt megütötte és akkor renoválta osztán Géresi Nagy Márton anno 1775. és 76. A két szárnya újra megszindeleztetett Simon Péter, Gaál Mihály és Molnár János által anno 1782. a nagy templom pedig zsindeleztetett Molnár Sándor által 25000 zsindellel.“ (Arch. Közl. IV. 1864. 158. l.) XIX. századvégi (1896—1902) restauráláskor lebontották. — Közölve: M. M. I. 18. l.

Bósháza, ref. egyház. — Faharangláb.

Lebontották. (Debreczeni L.: Szilágyság fatornyairól. — Szilágysági ref. naptár, az 1933. évre. Zilah 1932. 54. l.)

Bürgezd, ref. egyház. — Fatemplom.

1777. épült. 1867. kőtemplomot építettek toronnyal. (Névkönyv 1876. 40. l.) — 1761. zsindelezték egy templomot, melyre vonatkozólag azt említik, hogy a hozzá való fát a Rézen vágják. (Petri III. 186. l.)

Czikó, ref. egyház. — Fatemplom.

1800. nov. 30. gr. Toldi Zsigmond meghívja br. Wesselényi Farkast az új kőtemplom felszentelésére: „Ezen ... Czikófalván levő igen kised ecclesiának az ecclesia kicsiny és szegény volta miatt ez előtt való időkben épített kised fa templomocskája rész szerint a régiség, rész szerint az ő magok tehetetlenségek miatt annyira elpusztult volt, hogy már belé járni is alig lehetett. Melyre nézve ... kívántam Isten dicsőségére ezen fenn említett ecclesiában egy új kő templomocskát készíttetni...“ (az Erdélyi Múzeumba letéteményezett br. Wesselényi-ltárban. Kolozsvárt.— Kelemen Lajos közlése.)

Érhatvan, ref. egyház. — Fatemplom.

1833. még fatemplomuk volt. (Petri III. 374. l.)

Érkávás, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1792. renováltatott a fatemplom. 1824. kőtemplomot építettek. — Haranglábja van. (Névkönyv 1875. 20—21. l.; Petri III. 384. l.)

Érkőrös, ref. egyház. — Faharangláb.

1869. kőtornyot építettek. (Névkönyv 1875. 32. l.)

Érmindszent, ref. egyház. — Fatemplom.

1753. után építették. 1811—1813. pedig kőtemplomot. (Névkönyv 1875. 18. l.; Petri III. 405. l.)

Érszodoró, ref. egyház. — Fatemplom és fatorony.

1740. új fatemplomot építettek a régi helyett. 1830. kötemplomot. (Névkönyv 1875. 22—23. l.; Petri III. 410. l.) Ennek fatornya volt. 1868—69. kőtorony épült. (Szilágysági ref. naptár az 1934. évre. Zilah. 1933. 93. l.)

Görcsön, r. kath. egyház. — Fatorony.

Említve: Bunyitay: Schem. hist. 1896. p. 347.; Petri III. 462. l.

ref. egyház. — Fatemplom, faharangláb és négyfiatornyos fatoronysisak.

Dálnoki Miklós István építtetett kötemplomot és adott pénzt kőtorony építésére. (Névkönyv 1879. 13. l.) — Négyfiatornyos fatoronysisak közölve: Debreczeni L.: Kalotaszegi tornyok Szilágyságban. Szilágysági ref. naptár az 1935. évre. Zilah, 1934. 104. l.

Hadad, ref. egyház. — Faharangláb és tornácós fatoronysisak.

Rajza Nagy Virgiltől (1886) a Műemlékek Orsz. Bizottsága rajzgyűjteményében. — Említve: Bunyitay V.: Szilágymegye középkori műemlékei. Budapest, 1888. 17. l. (Akad. Ért. a tört. tud. köréből. XIII.); Petri I. 607. l.; Debreczeni, Szilágysági ref. naptár. 1933. 58. l. — Közölve: Petri I. 607. l.; Debreczeni, Szilágysági ref. naptár 1935. 107. l.

Hadadnásd, ref. egyház. — Faharangláb.

1857. kőtoronyt építettek. (Névkönyv. 1879. 38. l.)

Ipp, ref. egyház. — Faharangláb.

1825. kőtoronyt építettek. (Névkönyv. 1876. 24. l.; Petri III. 587. l.)

Kisdoba, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

A kb. 1630-ban épült fatemplomot 1803. lebontják. (Szilágysági ref. naptár 1935. 50. l.) — V. ö. Petri III. 324. l.

Kraszna, ref. egyház. — Árkádos, négyfiatornyos fatoronysisak.

A toronyfeljárt és a toronyfedélzetet, valamint a haranglábakat tartó, faszegekkel összekötött tölgygerendák egyikén 1708. évszám (középmagasságban volt betéve a gerenda, évszámos oldalával a kőfal felé fordítva). 1753, 1801 és 1829. javítják a templomot és újra zsindelezik a templom és torony fedelét. 1909. a torony falait feljebbhúzták, a faszerkezet ezáltal magasabbra került és a tetőt vörös rézzel fedték. (Kádár I.: A krasznai ref. egyház tört. Zilah, 1910. 20, 27. 31, 46. l.) — Közölve: Petri I. 606. l.; Kádár op. cit.; Debreczeni 26. tábla.; Szőnyi 218. kép; Debreczeni, Szilágysági ref. naptár 1935. 103. l.

Krasznahorvát, ref. egyház. — Faharangláb.

1741. Káli Kun Istvánné Keserű Zsófia renováltatta a templomot. (Petri III. 521. l.) Harangok benne 1669-től és 1852-ből. Felső sisakja újabban bádogborítást kapott.

Krasznarécse, ref. egyház. — Faharangláb.

Felírata: „Anno 1754. Pap Tamás és Nagy Miháj csinálták.“ (Debreczeni 13. l.) 1754. évszám van a szélvitorlán is. Kb. 20 m. magas (Debreczeni, Szilágysági ref. naptár 1933. 58. l.) — Említve 1754-es évszámmal a vitorla alapján: Névkönyv 1879. 42. l.; Petri IV. 293. l. — Közölve: Debreczeni 50. tábla.; Szilágysági ref. naptár. 1933. 62. l.

Lele, ref. egyház. — Faharangláb.

A XVIII. század első feléből való, kb. 20 m. magas. (Debreczeni,

Szilágysági ref. naptár. 1933. 57. l.) 1783—1788. épült a templom. (Petri IV. 21. l.) — Említve: Névkönyv 1879. 53. l. — Közölve: Szilágysági ref. naptár. 1933. 61. l.

Magyarcsaholy, ref. egyház. — Faharangláb.

1766. épült, 4 és fél öl magas. 1813. lebontották. (Névkönyv 1875. 44. l.)

Magyarkeczel, ref. egyház. — Faharangláb.

Harangok benne 1766-ból, 1792-ből. (Névkönyv 1877. 4. l.) Régebben fióktornyai is voltak. [?] Egyik ereszgerendón „Ao 1775,” de ez csak valamely átépítés évét jelenti, mivel a gerendákon sok régi illesztés és lapolás helye látszik. Kb. 18 m. magas. (Debreczeni, Szilágysági ref. naptár. 1933. 56. l.; közölve : u. o. 57. l.)

Menyő, ref. egyház. — Faharangláb.

Valószínűleg még a XVII. században épült. Több mint 20 m. magas. (Debreczeni, Szilágysági ref. naptár. 1933. 56. l.). A templom magas sátorfedelén szélvitorla, rajta évszám 1619.

Nagydoba, ref. egyház. — Faharangláb.

1651. jun. 7. Perecseni partialis végzése: „templomot, temetőt haranglábót egyenlőképen építsenek.” (t. i. Kisdobával). (Névkönyv 1879. 9. l.)

1720. leégett a templomtól öt ölnyire álló fatorony. 1870—1874. tornyos új templomot építettek. (Szilágysági ref. naptár 1935. 49. l.)

Nagymon, ref. egyház. — Faharangláb.

Erős tölgytalpakra épült fából. 1842. újból építve. 1861. igazítottatott. (Névkönyv 1877. 15. l.; Petri IV. 93. l.)

Pele, ref. egyház. — Faharangláb.

1834. kőtornyot építettek. (Névkönyv 1875. 40. l.)

Ráton, ref. egyház. — Fatemplom.

1751. tanúvallatás szerint: Alszezi Erzsébet vallja a „pusztában levő templomra, régi templomi fundusra”, tudja bizonyosan, hogy az a régi templomhely, „értem is az elsovradott fatemplomnak talpjait.” (Petri IV. 282. l.)

Somlyóujlak, ref. egyház. — Faharangláb.

Kőalapon épült. — Közölve: Osztr.-Magy. Mon. XX. Magyarország VII. [Délkeleti Mg.] Budapest, 1901. 49. l.; Petri IV. 711. l.

Szamosardó, ref. egyház. — Faharangláb.

1726. renoválták a templomot, de egy 1815-i feljegyzés szerint 1762 körül újra pusztulófélben volt. (Petri III. 15. l.) A magas tető 1726-ból való, valószínűleg ekkori a fatorony is. Kb. 15 m. magas. (Debreczeni, Szilágysági ref. naptár 1933. 56. l.) Harangok benne 1841-ből, 1852-ből. (Névkönyv 1877. 23. l.) — Közölve: Petri III. 15. l.; Szilágysági ref. naptár 1933. 55. l.

Szamosudvarhely, ref. egyház. — Fatemplom (?)

B. Wesselényi Miklós ő Nsga építtetett kis templomot a csaknem összeroskadt imaház helyett. (Névkönyv 1879. 64. l.)

Szamosujlak, ref. egyház. — Fatemplom.

1699. épült, mint a mennyezeten levő írás mutatja. 1738. megújított. (Névkönyv 1879. 36. l.; Petri IV. 719. l.)

Szilagyballa, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1654. épültek. 1782—1784. kőtemplomot építettek, 1807—1835. kőtornyot. (Névkönyv 1876. 31. l.; Petri III. 87. l.)

Szilagyceh, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

1869. körül bontották le. A kőtorony a XVII. század elején épült. (Debreczeni, Szilágysági ref. naptár 1935. 107. l.) — Rekonstruált képe közölve u. o. 108. l.

Szilágyfőkeresztur, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

1758. épült a torony. Ujabb időben a tornác nyílásait bedeszkázták, sőt a két év előtti átalakításkor bevakolták és leszedték a templom magas fedélszékét. (Debreczeni, Szilágysági ref. naptár 1935. 106. l. — Közölve u. o. 105. l.)

Szilágynagyfalu, ref. egyház. — Faharangláb.

1783. szentelték fel a kőtoronyt, melynek építésére Mária Terézia adott engedélyt. (Névkönyv 1876. 12. l.)

Szilágysámszon, ref. egyház. — Faharangláb.

1837. kőtoronyt építettek. Harangok 1652-ből, 1770-ből és 1830-ból. (Petri IV. 325. l.)

Szilágysomlyó, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1670 körül a feldult fatemplom helyén, kő alapon fából talpakra új templom építetett, melléje a haranglábak alá embermagasságú kőtalp tétetett. 1685. (Miskolczy G. papságában) erős gerendákból, talpakkal és tölgydeszkákkal megerősített zsendelyes templom épült. 1688. tiszteséges harangláb készült Veréb Mihály által a régi kőfundamentumra. (A. Pinxner írja 1693-ban: „...a reformátusok két temploma ... említést érdemel.“ [Szamola J.: Régi utazások Magyarországon és a Balkán félszigeten. Budapest, 1891. 427. l.]) 1714. a régi kőalapra erős tölgytalpakra, magas láb falakkal sűrű kötésekkel és gerendázzal a templom felemeltetett, fenyő deszkával megborított és megzsendelyezett. (XVIII. századi egyházi krónika szerint: három sövényfonásos, szalmafedeles templom volt, az egyik deszkatemplom, Miskolczy Gáspár papságában még egy sövénytemplom épült). 1729. kőtemplomot építettek. 1766. új fatornyot és 1815. kőtoronyt. (Névkönyv. 1878. 5, 8—10, 12, 14, 36—27. l.; Petri IV. 564. l.; V. Szabó L.: A 200. éves szilágysomlyói ref. templom tört. Szilágysomlyó 1930. 7—8. l.)

Szilágyszeg, ref. egyház. — Faharangláb.

1809. némileg megújított a régi harangláb helyett épült fatornyot. (Névkönyv, 1879. 21. l.) — Azóta kőtorony épült.

Szurduk, r. kath. egyház. — Deszkatorony barok harangsisakkal.

A Jósika kastély kápolnáján van.

Tosnád, ref. egyház. — Deszkatemplom és faharangláb.

1691. tűzvész után kis deszkatemplomot építettek. 1776-ig használták, mellette egyszerű falábakon álltak a harangok. Ezen század (XVIII?) elején épített fatornyot elromolván, a harangok újra csak falábakon álltak. 1822. kőtoronyt építettek. (Névkönyv 1874. 38—39, 45, 52. l.)

Tasnádszarvad, ref. egyház. — Faharangláb.

Ódon, kb. 200 éves, nemrég bontott le. (Petri IV. 418. l.) — Említve: Névkönyv 1874. 54. l.

Tasnádszántó, ref. egyház. — Paticsfalú templom és faharangláb.

XVIII. században építették a kis paticsfalú templomot, mely 1864-ig fenn állott. Harangok falábakon. (Névkönyv 1875. 27, 29. l.; Petri IV. 666. l.)

Vérvölgy, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1798. adták el a fatemplomot a csóraiaknak. 1803. kőtemplomot építettek, 1863—1864. kőtornyot. (Névkönyv 1877. 16—17. l.; Bunyitay V.: Az egyedi apátság tört. Nagyvárad, 1880. 27. l.; Petri IV. 792. l. tévesen írja, hogy a nagymonujfalusiaknak adták el).

Völcsök, ref. egyház. — Fatorony.

1780. fatornyú kis templom, 1899. kőtemplom épült. (Petri IV. 806. l.) — Említve : Névkönyv 1879. 36. l.

Zilah, r. kath. egyház. — Fatorony.

1782. épült a templom kis fatoronnyal. 1884. új templomot építettek.

(Bunyitay: Schem. hist. 1896. p. 366.)

Zovány, ref. egyház. — Fatemplom(?) és faharangláb.

Az 1834-ben lebontott templom egyik gerendáján felirat: „Ez Urházának ujonan való megépítése kezdetett Anno D. 1680.“ 1794. kőtornyó épült. (Névkönyv 1876. 19. l.; Petri IV. 825. l.)

Szolnok—Doboka vármegye.

Almásmálom, ref. egyház. — Faharangláb.

Harangok benne 1757-ből 1773-ból. (Névkönyv 1887. 6. l.; Kádár V. 116. l.) azóta lebontották.

Alsóilosva, ref. egyház. — Fatemplom.

1745. egyházközségi határozat: a régi templom helyére fát hordjanak, hogy felépíthessék az imaházat. (Kádár IV. 122. l.)

Alsótök, ref. egyház. — Faharangláb.

Benne harang 1818-ból. (Kádár VII. 11. l.)

Apanagyfalu, ref. egyház. — Faharangláb.

1754. említik. (Kádár II. 37. l.) 1875. újraépítették. (Névkönyv 1885. 7. l.)

Árpástó, ref. egyház. — Faharangláb.

1831. említik (Kádár II. 79. l.) — Azóta lebontották.

Bethlen, r. kath. egyház. — Fatorony.

1665. jan. 3. Bélydy Pál számára készült becsülevél a bethleni várról: „A kaputól jobbra alatta két szoba, úgy lehet, a porkoláb lakása, mellette a boltíves templom fatornyával, mely 1623-ban Szent Farkas tiszteletére volt szentelve.“ (Kádár II. 168. l.)

ref. egyház. — Faharangláb.

1847. tették le mostani kőtornyának alapját. (Kádár II. 185. l.)

Buza, ref. egyház. — Fatemplom.

1622. fatemplom említetik. 1830. fatemplom és kőtornyó, az utóbbi 1766-ban épült. 1873. kőtemplomot építettek. (Kádár II. 312. l.)

Csaba,

„A g. keleti lakosok ... ma is a magyarság építette fatemplomban imádkoznak, mely 1562. évből való, harangjaival együtt, Gábor és Mihály őrangyalok tiszteletére szentelve.“ A magyarság kipusztulása 1566—1603 között történhetett (Kádár II. 334. l. — ez az adat még ellenőrzésre szorul.)

Csicsómihályfalva, ref. egyház. — Faharangláb.

1831. conscriptio: faágas kis haranggal. (Kádár II. 431. l.; Névkönyv 1884. 17. l.)

Czege, ref. egyház. — Faharangláb.

1828. omló félben, a következő évben össze is omlott, 1830. harang

ágasokon. 1848. tervezik a templom felépítését, mert az egyik harang a harangláb rossz volta miatt elhasadt. 1857. szentelték fel az új templomot. (Kádár II. 491. l.)

Dellőapáti, ref. egyház. — Fatemplom.

1697. Bánffy György kormányzó tisztje és neje Balog Klára a patak mellett, az úton alul lévő telken, saját költségükre építettek egy fatemplomot és minden felszereléssel bőven megajándékozták. A XVIII. században megsemmisült. (Kádár III. 259. l.)

Doboka, ref. egyház. — Barokk harangsisakos deszkatorony a templomon.

Vitorláján „K. S. 1742.“ (K. S. = Keserű Zsófia, Káli Kun Istvánné.)

Feketelak, ref. egyház. — Faharangláb.

1830. conscriptio: kőtemplom mellett fatorony. (Kádár III. 441. l.)

Felőr, ref. egyház. — Faharangláb.

Felírása az egyik gerendán: „Süket János és Griga Simon Anno 1695-fedentem (sic!) nescit deseruisse Deus.“ (Névkönyv 1887. 23. l.) 1754. conscriptioban említetik. Később kőtornyot építettek. (Kádár V. 351. l.) — Említve: M. M. II. 866. hasáb.

Göcz, ref. egyház. — Faharangláb.

1830. conscriptio: kőtemplom mellett fatorony. (Kádár III. 550. l.)

Kendilóna, ref. egyház. — Árkádok fatoronysisak.

1727. épült a templom. (Debreczeni 11. l. — közölve u. o. 33. tábla.)

Kerlés, ref. egyház. — Faharangláb.

1811—1813. között gr. Bethlen Lajos egy éjjel széthányatta a papi és tanítói lakot meg a haranglábát és mást építtetett helyette. (Kádár IV. 325. l.)

Kétely, ref. egyház. — Fatemplom.

1664. említetik. (Kádár IV. 357. l.)

Kozárvár, ref. egyház. — Faharangláb.

1770. körül renováltatott a templom. 1899—1901. kőtornyot építettek. (Kádár IV. 444. l.)

Kudu, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1644. említetik a fatemplom. 1754. már kőtemploma van, mely 1796-ban renováltatott és 1831-ben újból haranglábjával együtt. (Kádár IV. 258. l.)

Magyarborzás, ref. egyház. — Faharangláb.

1867. készült. Harangok benne 1737-ből, 1898-ból és 1884-ből. (Névkönyv 1888. 17. l.; Kádár II. 259. l.)

Magyardécs, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1643. fatemplom, említetik. (Kádár II. 556. l.) — 1728 nov. 1. Apa-nagyfalu, gr. Bethlen József és felesége br. Kemény Krisztina a décsői ref. egyházközségnek templomhelyet ajándékoznak. „...megértvén a decsői reformata ecclesiának Isten dicsőségére célozó szent szándékát, hogy mostani romlodozásban és szintén dülőfélben levő fatemplomocskájok helyett Isten segedelme által szándékoznék egy kis kő templomocskára építésére, de azon szent ecclesiának arra alkalmas helye nem lévén, ... ígérem feleségemmel edgyütt magamat arra, hogy a mi részünkre való két jobbágy házhelyünkből adok akkora darab helyet, amelyre is tisztességes és azon szent ecclesiának elegendő nagy kőtemplomot, haranglábát és cintermet

építhessen azon szent ecclesia...“ (A m.-décsei ref. egyházközség tulajdonában. — Kelemen Lajos közlése). 1795. kőtemplomot építettek (Kádár II. 556. l.)

Magyarderzse, ref. egyház. — Faharangláb.

XVIII. századból való „fatornyú harangláb.“ Harangok benne 1753-ból és 1800-ból. (Kádár III. 287. l.)

Magyarláros, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1813. épült. 1831. kőtemplomot építettek. (Kádár V. 18. l.)

Mányik, ref. egyház. — Faharangláb.

1643. említetik. (Kádár V. 135. l.)

Mezőveresegyháza, ref. egyház. — Faharangláb.

1644. említetik a falu közepén egy harang. Ez mindenestre haranglábbon függhetett. (Kádár VII. 92. l.) — A mostani közölve: Debreczeni 19. tábla.

Nagydevecser, ref. egyház. — Faharangláb.

1643. újjáépített a templom. (Kádár III. 307. l.)

Noszoly, ref. egyház. — Faharangláb.

Harang benne 1602-ből. (Kádár V. 249. l.)

Oláhláros, r. kath. egyház. — Fatemplom és fatorony a templomon.

1772 után épült. 1803. kőtemplomot építettek fatoronnyal a templomtesten. (Kádár V. 39. l.)

Oláhvásárhely, ref. egyház. — Faharangláb.

1824. haranglábát akartak állítani. (Kádár VII. 77. l.)

Onok, ref. egyház. — Fatemplom.

1866. conscriptio: fatemplom rozszant állapotban. (Kádár V. 291. l.)

Ördögösfüzes, ref. egyház. — Faharangláb.

Talán 1675 körül épülhetett a templommal egyszerre. 1761. kija-víttatott. (Névkönyv 1885. 33. l.; Kádár V. 364. l.; M. M. II. 874. hasáb.) 1765. évszám volt a szélvitorlán, kb. 20 m. magas volt.

1925. lebontották. (Debreczeni 12. l.) — Közölve: Pásztortűz XIV. 1928. 435. l.; Debreczeni 45. tábla.

Páncélcseh, ref. egyház. — Faharangláb.

Említve: Kádár V. 395. l. — Azóta kőtorony épült.

Sajóudvarhely, ref. egyház. — Deszkatorony a templomon.

Közölve: Debreczeni 12. tábla.

Sárvár, ref. egyház. — Faharangláb.

1830. egyházvizsg. jkv.: faharangláb. (Kádár VI. 68. l.)

Somkerék, ref. egyház. — Tornácós fatoronysisak.

1716. készült. (Debreczeni 11. l.) 1744—1761. renováltatott a templom losonczy Bánffy Mária és később Gyulai Ferenc és Szepesi Zsuzsánna költségével. (Kádár VI. 106. l.) — Közölve: Kádár VI. 108. l.; Lukinich op. cit. 39. l.; Művészeti Szalon III. 1928. 8—9. sz. 7. l.; Pásztortűz XIV. 1928. 434. l.; Debreczeni 24. tábla.; Szőnyi 226. kép.

Szamosujvár, ref. egyház. — Fatemplom.

1712. foglalták el az örmények, a kuruc időkben megrongálódott, 1723. felhagyták. (Kádár VI. 165. l.)

Szamosujvárnémeti, ref. egyház. — Faharangláb.

Harangok benne 1687-ből és 1870-ből. (Arch. Ért. XVI. 1896. 154—155. l.; Kádár VI. 266. l.)

Szarvaskend, ref. egyház. — Faharangláb.

- 1865-ben faágason kis harang. (Kádár VI. 288. l.)
Szászbréte, ref. egyház. — Fatemplom és faharangláb.
1644. egyházvizsg. jkv.: fatemplom. 1754. conscriptio: falu derekán egy fatemplom. 1830. özv. br. Kemény Samuné iktári gr. Bethlen Kata parancsolja idevaló udvari tisztjének Szabó Zsigmondnak, hogy az eklézsia nagyságához mérten templomot, haranglábát építtessen. Harangok 1763ból. (Kádár II. 285—286. l.)
Szászcszegő, ref. egyház. — Faharangláb.
1830. leégett, újat építettek. (Névkönyv 1890. 10. l.) 1874. leégett. (Kádár II. 502. l.)
Szászfellak, ref. egyház. — Faharangláb.
Említve: Névkönyv 1888. 16. l.
Szászkispulyon, ref. egyház. — Faharangláb.
1717. évszám az egyik gerendáján. 1763. a harang tengelyén. (Névkönyv 1885. 37. l.; Kádár V. 485. l.; M. M. II. 874. hasáb.)
Szásznyíres, ref. egyház. — Faharangláb.
1754. conscriptio említi: Kádár V. 272. l.; közölve u. o. 398. l.
Szék, ref. egyház. — Négyfiatornyos fatoronysisak.
1757. csináltatják újra a torony sátorát kolozsvári ács Novák Mártonnal. (Névkönyv. 1884. 5. l.) 1770. és 1808. a torony újjáépített. Kőből való sisakot kapott, a mostanit. (Kádár VI. 393. l.)
Szentegeyed, ref. egyház. — Faharangláb.
1820—1826. egyházvizsg. jkv.: fatornyában egy harang. (Kádár VI. 339. l.) Harang tengelyén 1669. (Névkönyv 1885, 38. l.)
Szentgotthárd, ref. egyház. — Fatemplom.
1643. az újrāépített fatemplom említettik. XVIII. században kőtemplom volt. Elpusztult. (Kádár VI. 349. l.)
Szentmargita, ref. egyház. — Deszkatorony a templomon.
1831. egyházvizsg. jkv.: a templom végéből kiemelkedő deszkatorony. (Kádár VI. 375. l.)
Szépkenyerűszentmárton, ref. egyház. — Faharangláb.
Lebontották. (Kelemen L.: Fatornyok képeslapokon. Pásztortűz XIV. 1928. 435. l.)
Szinye, ref. egyház. — Faharangláb.
1865. említik, harang benne 1794-ből. (Kádár VI. 463. l.)
Vicze, ref. egyház. — Faharangláb.
1830. esp. vizsg. jkv.: a fatoronyban két harang. (Kádár VII. 103. l.)
1872. újra fedetett. (Névkönyv 1887. 16. l.) — Cinteremkapujának felírata: „Pax intransibus, Ifjabbik Szakacs Istvan mi(ve). 1688. Die(bus) Xbris. (Debreczeni 11. l.) — Leégett. — Közölve: Debreczeni. 30. tábla.
Virágosberek, ref. egyház. — Faharangláb.
1831. esp. vizsg. jkv.: van egy ágason egy harangja. (Kádár VII. 111. l.)

Torda-Aranyos vármegye.

- Alsószentmihályfalva*, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.
1674—1685. építették át a gótikus templomot. Harang 1597-ből. (Orbán V. 156. l.)
Komjátszeg, unit. egyház. — Deszkatorony a templomon.

Fényképe az unit. püspöki hivatalban Kolozsvárt.

Mészkö, unit. egyház. — Faharangláb és tornácos fatoronysisak.

1789 máj. 25.: „Van egy kőből való templom, mely anno 1784 építetett; mellette fából való harangláb.“ (Az 1789-i generalis visitatio Aranyos köri jkv. 97. l. Magy. Unit. Egyház. Itra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése). 1817. nov. 26.: „...Ezen vagyon egy sendellyel fedett kőtemploma az ekléziának, mely 1786-ban reparáltott; zsendellyel fedett kőtorny, mely épült 1797-ben.“ (Az 1817—1818. évi Torda-Aranyos köri püspöki vizsg. jkv. 35. l. U. o. — Kelemen Lajos közlése.) Ujabb ez is átalakított.

Offenbánya, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1787. kőtemplomot építettek. (Schem. hist. 1882. p. 30.)

Ó-Torda, ref. egyház. — Faharangláb.

1862. összedült a harangtorony és helyette faharanglábát állítottak. (Orbán B.: Torda város és környéke. Budapest, 1889. 333. l. — a 136—137. lapok közötti alaprajzon a helye fel van tüntetve.)

Várfalva, unit. egyház. — Árkádos fatoronysisak.

1818. márc. 1.: „...Ezen leírt templom délfelől való oldala közepe táján bejáró ajtó előtt a templomhoz ragasztva vagyon felemeltetve egy sendellyel fedett kőtorny, melynek sendelyezett fedele a kőfalra letett tornácával edgyütt kilencz öl magosságú, melyet tetéz szárával együtt egy vékás pléh gomb. Ennek a zsendelyezete közepe táján pléhből készítve ilyen szám vagyon: 1787. — A torony körakásának magossága tíz öl, melynek dél felől való oldalán ilyen fejlül való írások olvastatnak: ...Az alsó ablak alatt ... Sub. Aug. Imperatore ... turrim vero in Anno 1784 fieri curavit suo sumptu Ecclesia Unilaria Varfalvensis. Gloria in Excelsis Deo.“ (Az 1817—18. évi Torda Aranyos köri püsp. vizsg. jkv. 168. l. Magy. Unit. Egyház. Itra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése.) 1868. pléhfedelet kapott. (Orbán V. 183. l.) — Közölve Orbán V. 175. l.

Udvarhely vármegye.

Abásfalva, unit. egyház. — Fatemplom.

1749 feb. 24. gen. vis. jkv.: „Templom fából való, zsendelyes, falu jószágán circiter ezelőtt annis 21 építetett, az abásfalvi unitaria eccla költségeivel.“ (Ker. Magvető. 1922. 171. l.)

Alsó- és Felső-Benczéd, unit. egyház. — Faharangláb.

1789. „1. Az alsó benczédi filialis ecclesiának a falu őriző és sertés pásztor háza között, a falu közönséges dombján egy ágas cserefa haranglábban vagyon egy 43 fontos harangocskája, zsendely fedél alatt. 2. Vagyon Felső Benczédnek a tit. Firtos familia gyümölcsös kertében egy két ágú, zsendellyel fedett cserefa haranglábban egy harangja, ilyen írás rajta: Anno 1665. stb.“ (Az Udvarhelyszékben tartott 1789-i püsp. vizs. jkv. 681. l. Magy. Unit. Egyház. Itra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése). 1839 dec. 20. „...Templom épült 1805-ben. A cinteremben vagynak gyümölcsfák is. A kerítésen kívül vagyon egy cserefa ágason sendely fedél alatt egy küsded harangocska, 43 f(ontos).“ (A Keresztur fíuszékben 1839—1840-ben tartott püsp. vizsg. jkv. 158. l. U. o. — Kelemen Lajos közlése.)

Bözöd, ref. egyház. — Faharangláb.

1797—1800. Herczeg József curátorsága alatt említik a harangláb-építést. Harangok 1774-ből, 1822-ből. 1821—1822. kőtornyot építettek. (Koncz J.: Adatok a bözödi ev. ref. egyházközség történetéhez. Marosvásárhely, 1905. 31—32. l.)

unit. egyház. — Fatemplom.

1732 szept. 12. gen. vis. jkv.: „Elvették a reformátusok az unitárius templomot s az unitáriusok fából építettek volt templomot, az is elégett volt és mostan mér szépen megépítették újólág fából, még csak székek nincsenek az templomban.“ (Ker. Magvető. 1922. 172. l.)

Bözödújfalu, r. kath. egyház. — Fatemplom.

1740. épült. 1784. kőtemplomot építettek. (Schem. hist. 1882. p. 177.)

unit. egyház. — Faharangláb.

1840 feb. 20.: „...Ezen templomhoz tartozólag vagyon egy ágasokra készült s deszkával fedett harangláb.“ (A Keresztur fűszékben 1839—40-ben tartott püsp. vizsg. jkv. 374. l. Magy. Unit. Egyház. ltra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése).

Csöb. unit. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1788 után épülhettek, 1825. lerontották. Ravai Kecskés István csöbi curator feljegyzése szerint: „Csöbben az Unitáriusoknak Templomok volt, melyet 1825-be a Csöbői pápisták Hatalommal el Rontottak a Mellette volt fa Harang Lábbal együtt ... Hossza (a Templom Helynek) ki a hegy felé 14 öl keresztül felfelé 6 öl ... 17 személyek ... eskettetvén az el rontot Templom és Harang Láb megbetsülésire. Ezek között voltam én is ... Betsültetett penkő pénzbe Rflor 76 az az Hetvenhat rfrtra. Mely a mostani folyó Bánko pénzbe teszen Mforintot 228-at.“ (Ker. Magvető XXX. 1895. 226—227. l.)

Felsőboldogasszonyfalva. ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

„A toronynál még megvan a régi tetőzet, mely az egész tornyot körül futó tornáczzatra fektetett nyolcszögű gúla csúccsal végződik. Így voltak fedve nagyrészt a székelyföldi régi tornyok, de most ez és a dersi kivételével mind átalakultak.“ (Orbán I. 40. l.)

Firtosváralja. unit. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1620 után (az Enlakától való elszakadás idejében) a keleti oldalon levő bejárótól jobbra, nyugati irányban egy kis fatemplomot építettek. 1701. elbontották, valamivel nagyobbat építettek ugyan fenyőfából zsendely fedéllel. 1743. újra zsendelyezték. 1801. kőtemplomot építettek. Kezdetben kicsiny harangláb volt. 1836. kőtornyot emeltek. (Ker. Magvető XXIV. 1889. 355—356. l.)

Gyepes, unit. egyház. — Faharangláb.

1749. feb. 22. gen. vis. jkv.: „Templom kőből való sendelyes; harangláb fából való, 1 harang benne. (Ker. Magvető. 1922. 173. l.)

Homoródszentpál, unit. egyház. — Fatoronysisak.

„A régi (középkori) templommal egyidőben tornyot is építettek. Annak azonban csak alsó része maradt fenn és egészen 1826-ig fafedélzettel volt ... 1827 ... Ekkor azonban 4 öl fallal fennebb emelték és 7 ölnyi sugár magas tetőzettel látták el.“ (Ker. Magvető XXXII. 1897. 38. l.) Később átalakították.

Kecset, ref. egyház. — Faharangláb.

Közölve: Pásztortűz XXI. 1935. 176. l.

Kecsetkiszfalud, ref. egyház. — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében.

Kénos, unit. egyház. — Faharangláb és tornácos fatoronysisak.

1749. feb. 27. gen. vis. jkv.: „Templom kőből való sendelyes, torony fából való sendelyes.“ (Ker. Magvető. 1922. 174. l.) 1651. után épült a templom, fatornya volt. 1762. kőtornyot építettek. 1816. renoválták. 1849. újrafedték. Került 93 frt, 24 kr.-ba, a csillag aranyozása 3 frt. „Ez még a régi tornáczos modorban áll, zsendely fedél alatt.“ Magassága mintegy 14—15 öl. (Ker. Magvető XVI. 1881. 370. l.)

Kobádemeterfalva, unit. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1789. vis. jkv.: „a Kobátfalván lakó Demeterfalvi Deák familia benn való sessioja kertjében vagyon az irt filialis eklezsiánk tulajdon egy harangocskája, mely helyeztetett sendely fedél alatt azon ágasra, mely vagyon.“ (Az Udvarhelyszéken tartott 1789-iki püsp. vizsg. jkv. 681. l. Magy. Unit. Egyházk. Itra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése). 1801. máj. 9. püsp. vis. jkv.: „secundó: A Kobátfalvi filiális eklézsziát (sic) pedig, mosta (sic) vagyon egy belső fundusa a falu közepiben, melyet minden felől az utcák vagyis utak vesznek körül, melyen még mindig kerítés nélkül épült rakófákból talpra zsendelyes fedél alatt, ezen filiális eklézsziát (sic) még el nem készült és éppen most tapasztató szép nagy temploma, lévén e melleit dél felől bizonyos távolságra fából jó körésekkel (sic) téglázattal és zsendelyes tornyos fedéllel készült egy harangláb is, melyet ezen filiális eklézsia szerzett a két kadácsi eklézsziától épületre való fát (sic) adása állal szerzett.“ (A Keresztúrszékben tartott 1801-iki püsp. vizsg. jkv. 372. l. u. o. — Kelemen Lajos közlése). — A czinteremben levő kis faharangláb közölve: Malonyay II. 11. l.

Küsmöd, ref. egyház — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében. (Viski Károly gyűjtése.)

Nagygalambfalva, ref. egyház. — Tornácos fatoronysisak.

„Csak néhány évvel ezelőtt alakították át.“ (Orbán I. 29. l.)

Nagykede, unit. egyház. — Fatemplom és faharangláb.

1840 jan. 23.: „Ezen telken jó deszka kerítéssel körülvéve vagyon egy régi fa templom, sendely fedél alatt, belőlről különbféle színű festésekkel ékesített menyezettel, hasonló karzattal s ülő székekkel s fa foglalású üvegablakkal el látva ... Ezen templom építése mint a menyezet északi részin lévő parkányra tett felírás mutatja, 1804-ben végeztelett bé. — A templommal szembe, délről vagyon egy cserefából épült harangláb, oldalain bédeszczáva, sendelyfedél alatt.“ (A Keresztúrfiúszékben tartott 1839—40-i püsp. vizsg. jkv. 280. l. Magy. Unit. Egyházk. Itra. Kolozsvár. — Kelemen Lajos közlése.) — Említve: Orbán I. 120. l.

Recsenyéd, unit. egyház. — Faharangláb.

1749. febr. 17. gen. vis. jkv.: „Vagyon egy kis harangocska, egy magos ágas fán.“ (Ker. Magvető. 1922. 178. l.)

Siklód, r. kath. egyház. — Faharangláb.

Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében. (Viski Károly gyűjtése.)

ref. egyház. — Faharangláb.
Fényképe a Néprajzi Múzeum gyűjteményében. (Viski Károly gyűjtése).
Székelyderzs, unit. egyház. — Tornácos fatornysisak.
Közölve: Orbán I. 180. l. — Azóta átalakították.
Székelykeresztur, unit. egyház. — Faharangláb.
XIX. század elején már megvolt. Harang 1792-ből. 1841. kőornyot építettek. (Ker. Magvető XIV. 1879. 86. l.)
Székelyudvarhely, ref. egyház. — Fatemplom.
„Az 1633-ban épült templom kő talapzatra volt építve, tehát fából készült; ezt az 1777-i második kérvény mutatja, melyet az udvarhoz küldöttek fel a mostani templom építhetése iránt.“ (id. Zayzon F.: A székelyudvarhelyi ev. ref. egyházközség tört. Székelyudvarhely, 1893. 36. l.)
Tarcsafalva, unit. egyház. — Faharangláb.
A templom keleti végébe épített kőtalapzaton állott. Homlokgerendán felirat: „Inspectore Dno Georgio Pálfi, Anno 1734 artifex Joannes Bormezei Die 17. April G. F. B. I.“ 1824. fedelét javították. (Ker. Magvető XI. 1876. 164—165. l.) Lebontották. — Említve: Orbán I. 112. l.; M. M. II. 952. hasáb, (tévesen mint r. kath.)
Ujszékely, unit. egyház. — Faharangláb.
1745. jún. 26. gen. vis. jkv.: „Egy harangláb“ stb. (Ker. Magvető. 1922. 180. l.)

Bukovina.

Andrásfalva, ref. egyház. — Fatemplom.
1827—1836. épült. Harang 1801-ből. (Debr. Prot. Lap. 1894. 482. l.)

Moldva.

Bakó (Bacău), r. kath. egyház.
1642. „Item eodem anno attam az bakai Clastrum zsendelezésére fl. 20. Simon barátinak, kivel zsendelszeget vött.“ (Veszely I. 145. l.)
Nencz (Neamț) r. kath. egyház. — Faharangláb.
„Ugyan nencz városon csináltattam egy haranglábát cum fl. 25. Anno 1633 magam pénzéből.“ (Reg. Eccl. S. Nicolai de Girgio factum p. Georgium Ferenczi Sacerd. Coelib. — Veszely I. 144. l.)

Havasalföld.

Bukarest, ref. egyház. — Fatemplom.
1815. építtette Sükei Imre, a bukaresti pap. (Névkönyv 1861. 21. l.)

Amerika.

1909. írja Kovács Lajos new-yorki r. kath. plébános, hogy az amerikai magyarok „maguk építette fatemplomokban“ alapították meg a magyar egyházközségeket. (Magy. Szemle XXII. 1934. 444. l.)

A képek jegyzéke

1. Szilvagy (a Néprajzi Múzeum fényképe — dr. Seemayer Willibald felvétele).
2. Kemse (a Néprajzi Múzeum fényképe — dr. Kovács János felvétele).
3. Nemesnép (Serényi Árpád felvétele — Zalaegerszeg).
4. Mályinka (a Néprajzi Múzeum tulajdonában levő rajz után).
5. Szalonna (dr. Viski Károly felvétele).
6. Zsip (a Műemlékek Orsz. Bizottsága felvétele).
7. Gácsfalu (Klemetti, H.: Suomalaisia kirkonrakentajia. Porvoo, 1927. 618. kép után).
8. Nagykálló (XVII. századi olasz metszet után. — Tört. Képes. Lt. sz. 1414).
9. Hajdúhadház (Nagy M.: Magyarország képekben. II. Pest, 1868. 335. l.-on közölt rajz után).
10. Nagybánya (XVIII. századi olajfestmény a nagybányai r. kath. plébánián — a szerző megbízásából készült felvétel).
11. Cseke (Schulcz Ferencnek a Mitth. der C. Commissim. Bd. XI. 1866. S. 13. közölt rajza után).
12. Tivadar (Gönyey [Ébner] Sándor felvétele).
13. Tákos (dr. Györffy István felvétele).
14. Gödényháza (a Műemlékek Orsz. Bizottsága tulajdonában levő rajz után).
15. Sárköz (a Műemlékek Orsz. Bizottsága felvétele).
16. Micske (a Műemlékek Orsz. Bizottsága felvétele).
17. Nyírbátor (a szerző megbízásából készült felvétel).
18. Nagylónya (dr. Györffy István felvétele).
- 19—20. Magyarvalkó (a szerző felvételei).
21. Magyargyerőmonostor (a szerző felvétele).
22. Körösfő (dr. Bátky Zsigmond felvétele).
23. Magyarvalkó (a Műemlékek Orsz. Bizottsága felvétele).
- *24. Ketesd (Szinte Gábor felvétele).
- *25. Nagypetri (Szinte Gábor felvétele).

- *26. Magyarbikal (Szinte Gábor felvétele).
- 27. Vista (a szerző felvétele).
- *28. Farnos (Szinte Gábor felvétele).
- 29. Magyarókereke (Telegdy Árpádnak a Néprajzi Múzeum tulajdonában levő rajza után).
- 30. Menyő (a szerző felvétele).
- 31. Krasznarécse (a szerző felvétele).
- 32. Magyarkeczel (a szerző felvétele).
- 33. Krasznahorvát (a szerző felvétele).
- 34. Szamosardó (a szerző felvétele).
- 35—36. Mezőcsávás (a szerző felvételei).
- 37. Mezőkölpény (a szerző felvétele).
- 38. Magyarnagyfülpös (a szerző felvétele).
- 39. Nyárádszentanna (a szerző felvétele).
- 40. Galambod (a szerző felvétele).
- 41. Kecsetkisfalud (a Néprajzi Múzeum fényképe a König-Vikár féle néprajzi gyűjtésből).
- 42. Magyaráros (néhai Pákey Lajos felvétele).
- 43. Sepsikálnok (Keöpeczi Sebestyén József felvétele).
- 44. Szászújfalú (a Néprajzi Múzeum fényképe — Adler Artur felvétele)
- 45. Kecset (Kovács István felvétele — Székelyudvarhely).
- 46. Magyar sülye (a szerző felvétele).
- 47. Nagyteremi (a lebontás előtt készült régi felvétel után).
- 48. Nagydisznód (a Műemlékek Orsz. Bizottsága felvétele).
- *49. Felsőfüld (Szinte Gábor felvétele).
- 50. Szászfehéregyháza (Sigerus, E.: Siebenbürgische-sächsische Burgen und Kirchenkastelle. III. Aufl. Hermannstadt, 1901. XXIII, tábla után).

*

A *-gal jelölt képek a Néprajzi Múzeum tulajdonában levő dúcok után készültek. A többi dúcokat készítette Angerer C. és Göschl budapesti műintézete.

Helyreigazítások

13. l. alulról a 22. sorban „34. l.“ helyett „35. l.“
23. l. felülről 2. sorban „Kiképzésük“ helyett „Formájukat“.
U. o. felülről 4. sorban „történhetett“ helyett „alakíthatták ki“.
25. l. felülről a 14. sorban „Tört. Tár 1882.“ helyett „Tört. Tár V. 1882.“
29. l. felülről a 25. sorban „menyezetek“ helyett „mennyezetek“.
U. o. felülről a 27. sorban „somogyvármegyei Hetés“ helyett „somogyvármegyei Hetes“
34. l. alulról a 15. sorban „Makkfalvi“ helyett „Makfalvi“.
43. l. alulról a 2. sorban „Prot. Lapok“ helyett „Prot. Lap“.
46. l. alulról az 5. sorban „czinferem“ helyett „czinterem“.
57. l. alulról a 13. sorban „XIX. századi elején“ helyett „XVIII. század végén“.
59. l. alulról a 3. sorban „1782-ben“ helyett „1781-ben“.
70. l. alulról a 8. sorban „Oltenia-Buletinul“ helyett „Oltenia.-Buletinul“.
79. l. alulról a 3. sorban „12.; Vol.“ helyett „124., Vol.“.
102. l. felülről az 5. sorban „Reg.“ helyett „Regestrum“.
U. o. felülről a 6. sorban „Coelibatum“ helyett „Coelibem“.
158. l. felülről a 22. sorban „Transilvanensis“ helyett „Transilvaniensis“.